De controleur van Tjiworo. Deel 2

A. le Clerq

bron
A. le Clerq, *De controleur van Tjiworo. Deel 2*. G.J. Slothouwer, Amersfoort 1896

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cler063cont03_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

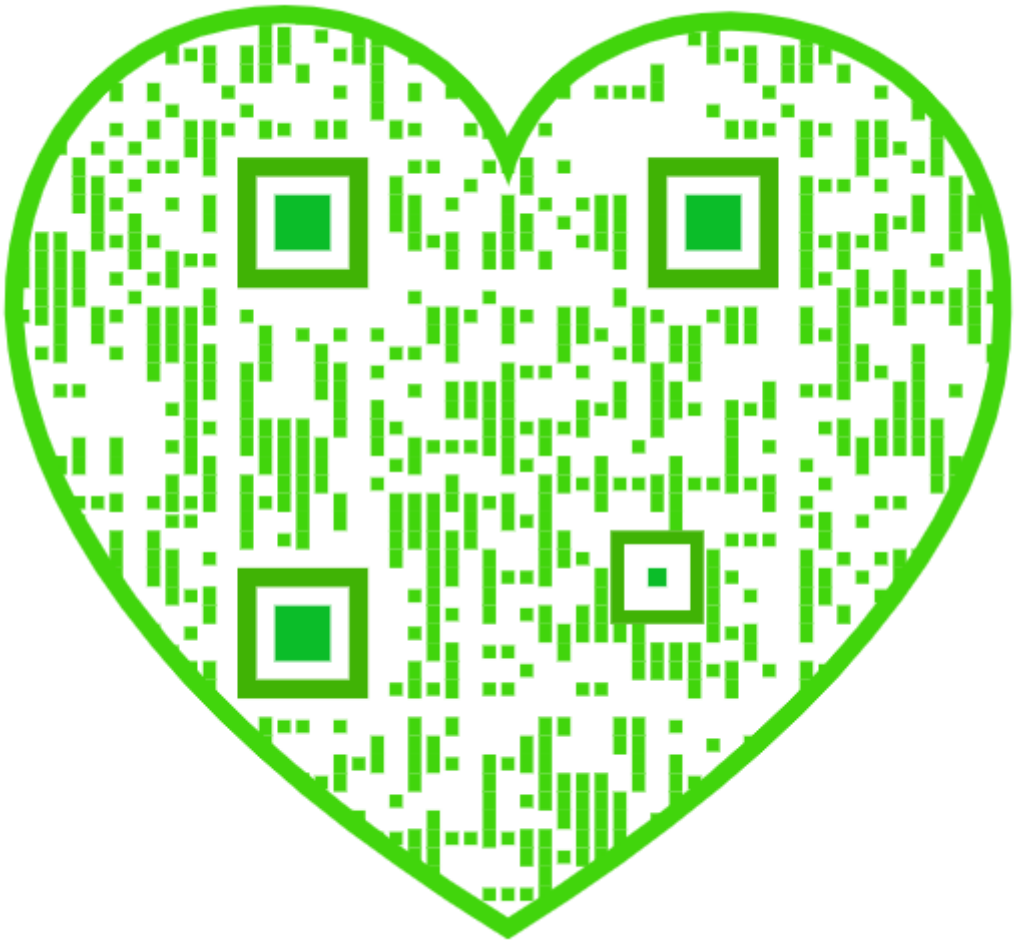

X.

Djiwa had niet uit eigen beweging de wijk naar Ardhirogo genomen, maar op raad of liever op aandrang van den nieuwen kebon Reso. Ware deze niet tusschenbeide gekomen, ze zou zeker haar lot geduldig hebben afgewacht. Wel zag ze het gevaar genaken in de gedaante van ruw geweld en boos opzet, die welhaast opnieuw en even onmeedoogend als vroeger de handen naar haar zouden uitsteken om haar te verdrijven, zooals ze gekomen was en misschien wel dood te martelen, doch stomme verslagenheid verwarde den draad harer gedachten en deed haar het besef verliezen tot tijdig handelen, tot vluchten. Ze was machteloos. In dien vreeselijken toestand kwam Reso haar hulp en redding bieden, toen het gevaar nabij was.

Reso was jong; want hij was haar speelgenoot van voorheen uit Manjoel en de boezemvriend van Kromo. Was het te verwonderen, dat hij in dienst des Controleurs door haar bevoorrecht werd boven alle bedienden

en dat hij haar daarvoor loonde door trouwe aanhankelijkheid en belangelooze hulpvaardigheid?

Reso's vader was gestorven van verdriet over den dood van zijn eenigen karbouw, die hem diende bij het bearbeiden zijner sawahs, terwijl hij te arm was om een nieuwen te kunnen koopen. Toen was Reso wees geworden en Djiwa had zich over haren vroegeren speelmakker ontfermd door hem als kebon in dienst te nemen. De jongeling had eerst geweigerd die betrekking te aanvaarden, omdat hij den Controleur, dien hij Kromo's moordenaar noemde, een onverzoenlijken haat toedroeg. Hij was bijna mata glap geworden, toen de lieve Djiwa door cynisch geweld was weggevoerd en hij Kromo van verdriet daarover had zien kwijnen en er was wrok in zijn hart geboren, toen zijn vriend door de handlangers van den blanken beul was afgemaakt. Djiwa had hem echter weten te overreden en zoo was hij in dienst gekomen van den man, tot wien hij niet anders dan met de oogen der wraakgierigheid opzag en voor wien hij zelfs eenmaal in de opwelling van blinde woede bij het vernemen van Kromo's uiteinde zijn kris had geslepen.

Djiwa had bij zijn indiensttreding reeds een angstig voorgevoel van hetgeen in de naaste toekomst met haar gebeuren zou en ze maakte hem deelgenoot van haar vrees. Hij was de eenige bij wien ze in vertrouwen hart en ziel

kon uitstorten en naarmate de klove der verwijdering tusschen haar en den Controleur grooter en het gevaar, dat haar boven het hoofd hing, dreigender werd, hield ze dan ook meer en meer de oogen op hem gevestigd. Reso ontweek zijn meester zooveel mogelijk uit gekrenktheid over het onrecht en het leed, dat hij Djiwa opnieuw aandeed en ook wijl de oude haat telkens weer boven kwam. Toch verloor hij hem nimmer uit het oog, hij ging zijn gangen na en bewaakte Djiwa bij dag en bij nacht met zorg; want hij was met haar lot begaan en beschouwde zich als haar aangewezen beschermer. De gesprekken met Raden Sosmito, met het inlandsche Hoofd van Tjiworo, als met Djiwa zelve had hij weten af te luisteren, waardoor het hem gelukte Obbinks toeleg geheel en al te doorzien. Hij begreep, dat het meisje van Tjiworo verwijderd moest worden, hoe dan ook en dat voor den Controleur noch voor diens handlangers geen enkele maatregel daartoe te afgrijselijk zon zijn, zelfs de dood niet. Djiwa moest dus in veiligheid worden gebracht, overlegde hij bij zichzelven.

Bij Obbinks laatste onderhoud met zijn njai was Reso onder het raam der slaapkamer geslopen, vanwaar hij onbespied getuige was van de heftige scène, die toen voorgevallen was. Hij had woord voor woord opgevangen en den Controleur in al zijn bewegingen gadegeslagen, klaar om met één sprong voor den

onmensch te staan en hem zijn kris tusschen de ribben te stooten, zoodra de karwats tegen zijn beschermelinge zou opgeheven worden, waarmede haar tyran gewapend was. Reso had het tooneel daarbinnen afgeluisterd en beloerd met het vuur van den Oosterschen hartstocht in de aderen en het kostte hem bovenmenschelijke inspanning zich te beheerschen. Zijn oogen bliksemden en het vreeselijke wapen trilde hem van bloeddorst in de vingers. We betwijfelen ten sterkste of Obbink, die zich toch reeds dubbel wapenen moest in zijn heldhaftig optreden tegenover een weerlooze vrouw, wel met denzelfden moed of liever met dezelfde lafheid zijn slachtoffer den genadeslag zou toegebracht hebben, wanneer hij de aanwezigheid of zelfs maar het bestaan van zulk een geduchten vijand had kunnen vermoeden. Doch de grootmoedige, alom gevreesde Controleur van Tjiworo had nooit eenigen tegenstand gekend en in dat bewustzijn meende hij straffeloos vrijheid van handelen te hebben.

Nog denzelfden dag, waarop hij voor goed met zijn njai dacht afgerekend te hebben, maakte Obbink zich zooals we weten, uit de voeten, ten einde aan zijn huurlingen vrij spel te geven. Reso voorzag, dat men Djiwa nog dienzelfden nacht zou trachten te ontvoeren en hij begreep dus ook, dat hij tijdig diende te handelen, wilde hij zijn vijanden voor zijn.

's Avonds, toen een dikke duisternis de aarde omhulde, kampong en dessa in diepe rust ver-

zonken lag en ook Sosmito, die de wacht van Sidin had overgenomen, in slaap was geraakt, sloop hij behoedzaam uit de bijgebouwen naar de slaapkamer van het huis, waar het doffe licht van een nachtlampje door het nog geopende raam viel. Djiwa zat midden in den vloer, de beenen onder het lichaam samengetrokken, de handen slap neerhangend in den schoot en het hoofd vermoeid neergebogen over de borst, van stomme smart een marmeren beeld gelijk. Zij schreide niet meer, omdat ze moe geweend was, toch snikte ze nog werktuiglijk en trilde haar lichaam in regelmatige, zenuwachtige schokken. Reso voelde bij dit meewarig gezicht diep medelijden met haar en hij zou haar met doodsverachting hebben verdedigd, ware hij op dit oogenblik door zijn vijanden overrompeld.

Hij tikte zacht. Zij antwoordde niet. Hij tikte nogmaals, maar weer vruchteloos. Ze bleef roerloos daar neerzitten. Ongeduldig sprak hij met verheffing van stem een paar malen haar naam uit. Toen hief ze verschrikt het hoofd op.

‘Wat is er?’ vroeg ze, hem angstig aanziende, daar ze niet gewoon was hem in dit late avonduur voor zich te zien.

Hij sprong gezwind door het raam naar binnen en liep tot dicht op haar toe.

‘St! Spreek zacht, Djiwa! Men zal ons hooren en vatten en dan is het met ons gedaan!’ fluisterde hij.

‘Wat is er dan?’ herhaalde ze met klimmende vrees en ontroering.

‘Laten wij vluchten, Djiwa! Kom, spoedig, voor het te laat is! Ik weet alles!’

‘Vluchten? Waarom? Wat is er gebeurd?’

‘Men wil u van nacht ontvoeren naar Tjalengka ver van hier! En als ge weerstand biedt, zal men u geweld aandoen en misschien vermoorden. Kom, volg mij!’

‘Waarheen?’

‘Waar ik u brengen zal, in een veilig oord! Spoedig! We hebben geen tijd te verliezen!’ En met deze in zenuwachtige haast uitgesproken woorden nam hij haar bij den arm, duwde haar op den divan voor het raam, en voor het verschrikte meisje eigenlijk nog goed de noodzakelijkheid van deze vlucht besefte, had hij haar reeds naar buiten getild en het erf opgetrokken. Voort ging het toen in alle stilte de duisternis in!

Hij voerde haar al dieper en dieper het gebergte in langs stijgende en dalende schier onbegaanbare bergpaden, die ze nog nooit betreden had en waarvan ze zelfs het bestaan niet kende. Het was een vermoeiende, hoogst gevaarlijke tocht, die hier en daar langs ongebaande wegen, steile afgronden en door diepe ravijnen leidde. De vlucht zou door de duisternis en de gevaren, waaraan ze daardoor blootstonden, ook onmogelijk zijn geworden, wanneer Reso niet een scherp gezicht had gehad en in dit oord geen bekende ware ge-

weest. Met vasten, onversaagden tred ging hij voorwaarts, zonder een enkel oogenblik het spoor bijster te worden of in eenige andere ongelegenheid te komen. Zwijgend vervolgden ze den tocht naast of wanneer het pad te smal was, achter elkander. Djiwa was angstig. De vrees verlamde haar spieren en haar beenen weigerden van vermoeienis bijna den dienst, maar hij trok haar voort, steeds verder en verder, zonder een oogenblik rustens. Zij vroeg hem in haar angst telkens om eenige ophelderingen, maar dan legde hij haar de hand op den mond of maande haar fluisterend tot zwijgen. 'Deze bergstreken waren wel eenzaam, doch niet geheel onbewoond,' verklaarde hij. 'Ze waren nog niet buiten het bereik der menschen en elk oogenblik konden ze door de nachtwacht overvallen en ingerekend worden. Straks zou hij haar alles meedeelen.' Eenmaal hadden ze zelfs een rivier te doorwaden. Het bergwater bruiste met kracht tusschen de reusachtige steenblokken door, die de bedding bedekten. De angst sloeg Djiwa bij het gezicht van dien wilden bergstroom zoo geweldig om het hart, dat het Reso heel wat moeite kostte haar moed in te spreken en tot het voortzetten van den tocht te overreden. Al tastend in de duisternis en van den eenen steenklomp op den anderen overspringend gelukte het hun zonder ongelukken de overzijde der rivier te bereiken. Het welslagen dezer gewaagde onderneming stak haar een

hart onder den riem, zoodat ze haar geleider nu met meerdere koenheid volgde in de wildernissen van dit woeste berglandschap.

Toen ze ongeveer drie uren met al die hindernissen op hun tocht geworsteld hadden, zonder zich een minuut rust te gunnen, was Djiwa als met moeheid geslagen. Zij had zich bij het bestijgen der steile, ongebaande hellingen en het kampen met velerlei moeilijkheden en gevaren een geweld moeten aandoen, dat haar zwakke krachten te boven ging. Daarenboven waren haar voeten pijnlijk aangedaan door de oneffenheden van den weg en opengereten door de aanraking met de vele en geweldige doorngewassen der Indische wildernis. Het zweet liep haar tappelings langs het aangezicht en haar borst hijgde zwoegend naar adem.

Eindelijk waren ze op een klein plateau aangekomen, aan de eene zijde omzoomd door hoog struikgewas, aan de andere afgezet door kale, rechtstandige rotswanden. Een verfrisschende bergwind streek over deze vlakte.

'Laten wij hier uitrusten,' zei Reso voor het eerst hardop sprekend, zonder eenigen zweem van verdere bezorgdheid. 'Deze streken zijn onbewoond en we zijn hier dus in veiligheid. De grond is vlak en het gras als dons zoo zacht. Over een paar uren zullen we weer opbreken om tegen het aanbreken van den morgen het einddoel van onzen tocht te bereiken.'

Djiwa had hem naar het einddoel willen vragen, dat hij met opzet tot nu toe voor haar verzwegen had, maar ze was te vermoeid en de lust ontbrak haar er toe. Ze vlijde zich op het gras neder om te slapen. Reso zocht bladeren en gras bijeen om haar daarvan een hoofdkussen te bereiden en dekte haar met zijn sarong toe. Doch ze kon ondanks haar groote vermoeienis den slaap niet vatten. De angst hield haar wakker, want ze wist maar al te goed, dat de Tjiworosche bergen de schuilplaats waren voor tijgers en een menigte andere wilde dieren. Ze maakte Reso haar vrees kenbaar, die als echte natuurmensch daarvoor wel een afdoend middel kende. Hij zocht eenige droge brandstoffen bijeen en ontstak die tot een lustig brandend vuurtje.

'De dieren van het woud zijn bang voor vuur!' zei hij geruststellend.

Er gebeurde echter iets, waarop de kloeke Javaansche jongeling geenszins bedacht was geweest en dat hen werkelijk een wijle in ernstig gevaar bracht. Het halfverdroogde gras vatte oogenblikkelijk vuur en de vlammen verbreidden zich als vurige tongen met groote snelheid naar alle zijden, zoodat weldra het geheele plateau in lichte laaie stond en de vluchtelingen genoodzaakt waren in allerijl van hier de wijk te nemen. Een koppel vervaarlijke wilde zwijnen, opgejaagd door het vuur, kwam knorrend uit het struikgewas te

voorschijn. De zwarte monsters vlogen hen in onbesuisde vaart voorbij, gevolgd door een prachtig mannetjeshert, dat met het gewei in den nek als een pijl uit den boog de vlakte overrende en spoorloos in een ravijn verdween. Ook een reusachtige slang koos het hazenpad en vloog sissend langs hen heen. Wilde pauwen vlogen verschrikt omhoog en vervulden de lucht met hun angstig gekrijsch. Zware rookwolken met vonken ondermengd verhieven zich en de opstijgende vlammen verlichtten deze woeste natuur met een spookachtig rood schijnsel. Daar lagen in rossen gloed gehuld de enorme, ten deele in wolken verborgen bergruggen van het hoogland, nog nooit door een menschenvoet betreden; daar lagen ook de eeuwenoude bosschen als een levend getuigenis van de ongeëvenaarde vruchtbaarheid van hun bodem. De brand, hoe hevig en dreigend een oogenblik ook, was spoediger gestuit dan aanvankelijk was te denken. De boomen en struiken vatten geen vlam en aan de andere zijde verhieven zich de naakte gesteenten als een natuurlijke borstwering tegen den geweldigen vijand van de uitgestrekte alang-alang-velden, die daarachter tegen het gebergte opklommen. Het vuur smeulde nog eenige minuten, dan was de laatste vonk uitgedoofd en daalde de ondoorzichtbare sluier van den nacht over het tooneel der verwoesting neer.

‘Nu zijn alle dieren tot een paal in den omtrek opgejaagd en verdreven,’ zei Reso

lachend, toen de laatste vlammen doofden en hij van zijn schrik over de gevolgen zijner onvoorzichtigheid bekomen was. ‘Ga hier nu nog een poosje slapen,’ ging hij voort, haar een plaatsje aanwijzend, dat hij al tastend in de duisternis voor haar had opgezocht.

Djiwa voldeed met graagte aan zijn verlangen en was spoedig in een diepen, gerusten slaap verzonken, terwijl haar beschermer met een strootje in den mond naast haar neergehurkt zat en over haar de wacht hield. Ze sliep lang en toen ze eindelijk ontwaakte keek de maan in een harer laatste phasen boven het gebergte uit en verlichtte de aarde met een zacht schijnsel.

‘Ge hebt lang en gerust geslapen,’ zei Reso. ‘Het wordt tijd, dat we ons weer op weg begeven!’

‘Hoe laat is het dan al?’ vroeg zij geeuwend en weinig lust aan den dag leggend, den tocht te vervolgen.

‘Ik denk vier uur in den morgen. We kunnen dus tegen zonsopgang op onze bestemming zijn.’

‘Onze bestemming!’ zei ze. ‘Vertel me nu eerst, waar je me heenbrengen wilt. Je hebt me dat beloofd, zoodra we in veiligheid zouden zijn!’

‘Laten wij maar vast op weg gaan. We kunnen best al loopend praten. Niemand kan ons hier beluisteren en we kunnen dus vrij uit met elkaar spreken en overleggen. Ik zal

u dan alles meedeelen.' Hij stond op en Djiwa volgde hem werktuiglijk.

'Mijn beenen zijn nog zoo vermoeid en mijn voeten doen zoo'n pijn. Ik kan haast niet vooruit!' klaagde ze, toen ze zich in beweging hadden gesteld.

'Dat zal wel wennen, als we eerst maar eens een poosje geloopen hebben,' troostte hij. En werkelijk wende het. Eerst waggelend volgde ze hem spoedig met vasteren gang op den moeilijken tocht. Hun pad was er intusschen niet beter op geworden. Het slingerde zich als zoo even over bergruggen en door ravijnen en wildernissen heen. Hier en daar liet Djiwa zich steunen tegen een steile berghelling of zich leiden langs een peilloozen afgrond. Toch viel het kampen met allerhande hindernissen en het ontwijken van gevaren hun veel gemakkelijker dan in den voornacht, omdat de maan nu in dubbelen zin hun tocht verlichtte.

'En nu onze bestemming!' drong Djiwa aan, toen Reso haar over een groot, uitstekend steenblok had heen geholpen en de weg zich voor hun voeten effende.

'We gaan naar Ardhirogo,' zei hij na eenig dralen.

'Naar Ardhirogo!' viel ze in op een toon, waarin ontsteltenis, verbazing en teleurstelling ondereen gemengd waren. 'Naar Ardhirogo!' herhaalde ze met bijzonderen nadruk en kennelijken afschuw. 'Ge wilt me naar Ardhirogo

voeren om me in veiligheid te brengen! Ardhirogo, waar spoken en booze geesten verblijf houden, waar de satan huist en de wegen levensgevaarlijk zijn!' En ze ging voor hem staan en keek hem met groote, verschrikte oogen aan als om hem daardoor ter verantwoording op te roepen.

Reso had dezen tegenstand verwacht en daarom zoo lang mogelijk getalmd met het geven van de beloofde opheldering. Hij kende de zotte verhalen omtrent Ardhirogo in omloop en hij had daar vroeger zelf met overtuiging geloof aan geslagen. Hij wist ook, hoe Ardhirogo vooral door de vrouwen gevreesd was en hoe aan den naam reeds een satanische klank verbonden was. Uit voorzorg had hij zijn plan tot nu toe verzwegen. Djiwa zou het immers met afschuw verworpen hebben en liever in de handen harer vijanden zijn dan hem naar het gevreesde oord te volgen. Ver van huis te midden van enkel wildernis na een vermoeienden, gevaarlijken tocht zou hij haar dwaze, bijgeloovige begrippen gemakkelijk uit het hoofd kunnen praten, meende hij.

'Geen nood, Djiwa. Al die spookgeschiedenissen en afschuwwekkende verhalen zijn niets dan verzinsels, uit de lucht gegrepen en in eere gehouden door hen, die belang hebben bij de afgeslotenheid van Ardhirogo. Het zijn louter praatjes, die geen van alle eenig recht van bestaan hebben!' zei hij met zekere waardigheid, die van zijn beterweten uitging.

‘Praatjes! Praatjes!’ beet ze hem toe, gevoelig over zijn zondig ongeloof. ‘Is het lijk van Pah Sariman uit de dessa Manjoel niet met wonden overdekt gevonden aan de westzijde van Ardhirogo, waar geen menschen wonen en nooit eenig sterveling komt? Is baba The Kong Hie, die klontong(1) is in Manjoel, niet op klaarlichten dag aan de grenzen van Ardhirogo mishandeld en met den staart aan een boom vastgebonden, zonder iemand te zien of te hooren? Is Mbok Oeni uit de dessa Blintji op haar terugkeer naar Ardhirogo niet door onzichtbare geesten in het gezicht gespuwd en met vuil geworpen, zoodat ze van schrik gestorven is en wordt niet iedereen mishandeld of behekst, die het wagen durft Ardhirogo te genaken? Zijn dat allemaal slechts praatjes?’

‘Ja, niets meer dan dat! Pah Sariman was een huurling, een stille verklikker van den Controleur en heeft daarvoor zwaar geboet, zooals ge straks zien zult. Hij werd vermoord door hen, die hij verraden wilde. Baba The Kong Hie, die klontong is in Manjoel, werd nooit mishandeld en met den staart aan een boom vastgebonden. De geslepen Chinees heeft dat verhaal geheel uit de lucht gegrepen om er voordeel mede te doen; want hij verdiende op Ardhirogo een aardig duitje met zijn snuisterijen en trachtte daarom zijn concurrenten

(1) Marskramer.

daar vandaan te houden door zijn leugenachtige vertelsels; hetgeen den slimmerd dan ook aardig gelukte. Mbok Oeni was een bemoeizieke, gevaarlijke vrouw, die reeds een paar malen verraden had, wat haar nieuwsgierigheid op Ardhirogo had afgegluurd of afgeluisterd en hiervoor ontving ze op zekeren dag van de betrokken personen een bestraffing die - het moet erkend worden - wat al te gevoelig was. Verder is er op Ardhirogo nog nooit iemand behekst en geen mensch is er ooit eenig ongeluk overkomen, dat met geesten of onzichtbare machten in betrekking stond!'

'Is Mas Soetro, die door den Kandjeng Resident was uitgezonden om Ardhirogo te bewaken, niet op geheimzinnige wijze....'

'Ook dat is verzinsel. Er is nooit iets van dien aard met Mas Soetro gebeurd!' viel Reso haar boud in de rede, daar hij wel voorzag, dat ze hem een nieuwe lijst van gefingeerde gruwelstukken ging opdisschen.

'Maar hoe zou jij dat kunnen weten, jij, die nooit verder dan Manjoel geweest bent,' wierp ze hem nijdig tegen, driftig geworden over zijn geest van tegenspraak, dien ze voor niet veel meer dan eigenwijsheid aanzag.

'Mij is op Ardhirogo nooit eenig kwaad wedervaren,' zei hij zoo bedaard mogelijk en de kalmte, waarmede hij haar vinnigen uitval opnam, verhoogde niet weinig het effect van zijn antwoord.

'Jij? Ben jij dan op Ardhirogo geweest?' vroeg ze in de grootste verbazing.

‘Onderscheidene malen en wel bij nacht en bij ontijden,’ verklaarde hij met dezelfde bedaardheid van toon.

Djiwa was verplet en haar beschermer maakte van deze gunstige gelegenheid gebruik haar ongemerkt weer tot voortgaan te bewegen.

‘Heeft het je niet verwonderd, Djiwa, hoe goed ik hier in deze eenzame bergstreken bekend ben en hoe ik dit pad door de wildernissen weet te vinden, zonder me ooit te vergissen?’ vroeg hij haar, toen ze in haar verbluftheid zwijgen bleef. ‘Niemand in Manjoel, noch in de omliggende dessa's, noch in gansch Tjiworo kent dit pad dan ik alleen!’

‘Hoe? Jij alleen zoudt het bestaan van dezen weg kennen? Hoe ben je daartoe gekomen, Reso!’ vroeg ze hem en haar verbazing steeg ten top. Ja, ze werd zelfs eenigszins angstig voor hem.

‘Luister, Djiwa, aan u zal ik in het vertrouwen meedeelen, wat ik nog aan geen sterveling ter wereld heb durven vertellen, uit vrees voor zware straf. Toen onze karbouw, ons aller vriend, stierf, was mijn vader, zooals ge weet, erg bedroefd, omdat hij aan het beest gehecht was en geen geld had om een nieuw trekdier te koopen. De goede man kwijnde weg, trots onze opbeuringen en ik kreeg van dag tot dag dieper medelijden met hem. Hoe verlangde ik hem te kunnen helpen! Ik vermoeide mijn hoofd met het zoeken naar

middelen, die me daartoe in staat zouden stellen en ik zou ten laatste in mijn wanhoop zelfs een diefstal met inbraak hebben begaan, wanneer niet een eigenaardig voorval me daarvan had teruggehouden. Op zekeren nacht namelijk verscheen mij in mijn droom een lieve, vrouwelijke gestalte, schooner dan alle vrouwen, die ik ooit in Manjoel heb gezien. Ze wees mij met den vinger een weg, die uit onze dessa door het bosch naar het zuiden leidt. ‘Die weg,’ zei ze, ‘zal u tot het geluk voeren. Ga hem heden avond bij zonsondergang in en ge zult schatten vinden!’ Toen zweefde ze weer heen, zooals ze gekomen was. Bij mijn ontwaken dacht ik lang over deze verschijning na en ik sloeg er zoo'n vast geloof aan, dat ik me des avonds werkelijk op weg begaf in de richting en op het tijdstip mij door de profetie aangegeven. Ge weet, Djiwa, dat er van Manjoel uit slechts een weg naar het zuiden leidt. Ik sloeg dien in. Het was een lange weg tusschen sawahs, koffietuinen en dessa's door, die eindelijk dood liep op een dicht, ongebaand woud, dat als een ware schrik voor mijn oogen oprees; want het was onderwijl donker geworden en in het bosch konden tijgers huizen of andere gevaren me wachten. Doch ik vertrouwde op mijn kris, mijn talisman en stoutmoedig drong ik het duistere woud door in de aangewezen richting. Ik had nog nooit met zooveel tegenstand geworsteld als langs dit ongebaande boschpad. Van tijd tot tijd zat ik

gevangen tusschen doornstruiken, die me de kleeren openhaalden en het vleesch uit het lichaam reten of moest ik strijden met andere hindernissen, die me het voortdringen wilden beletten. Al tastend in de duisternis kwam ik eindelijk na een moeitevollen en pijnlijken tocht op een open plek in het bosch, van waar tot mijn groote verwondering twee wegen uitgingen. Ik zette me neer om wat te verpoozen, voor ik mijn moeilijke expeditie ging voortzetten en mijn hoofddoek te ordenen, die de takken en de doorns me van het hoofd hadden gerukt, toen ik op eens stemmen in mijn nabijheid vernam en weldra drie personen voor me zag staan, die ik klaarblijkelijk door mijn aanwezigheid deed opschrikken. Het waren drie Chineezen gebukt onder den last, dien ze torsten. Ik zag hen voor opium-smokkelaars aan en spoedig kreeg ik het bewijs, dat ik me in die onderstelling niet vergist had

‘Wie zijt ge?’ vroeg me een der drie staartdragers.

‘Een bewoner van de dessa Manjoel,’ antwoordde ik onbevreesd en rondborstig.

‘Wat bracht u hierheen?’

‘Het zoeken naar een schat!’

‘Dien kunt ge aan ons verdienen. Wilt ge dat?’

‘Waarmede?’ vroeg ik, ofschoon ik er alles van begreep.

‘Kunt ge zwijgen?’ zei dezelfde Chinees, die zeker de hoofdman was.

‘Als dit donkere woud!’ verzekerde ik.

‘Zijt ge sterk?’

‘Niemand in Manjoel durft zich met mij te meten!’

‘Zijt ge dapper?’

‘Met mijn kris’ - ik toonde hun het blanke lemmet - ‘ken ik geen vrees!’

Ze hadden me in het Maleisch toegesproken en ze overlegden nu een oogenblik met elkander in een taal, die ik niet verstond, zeker Chineesch. Ik beviel hun naar het mij toescheen.

‘We hebben een koeli noodig. Onze last is te zwaar. Wilt ge deze picolan voor ons dragen tot Ardhirogo? We zullen u ruim beloonen,’ vroeg de Chinees me daarna weer.

Ik tilde de picolan eens op om haar te beproeven. Ze was tamelijk zwaar.

‘Zeg mij vooraf hoeveel mijn diensten u waard zijn? De last is zwaar, de weg moeilijk, Ardhirogo ver en de onderneming hoogst gewaagd!’ zei ik, de karigheid der Chineezen kennend.

‘Wanneer ge ons trouw behulpzaam blijft tot het einde, nooit aan iemand ter wereld van deze ontmoeting gewaagt en ook het bestaan van dit pad niet verraadt, zullen we u een rijksdaalder als loon geven en dan moogt ge ons nog menigmaal bijstaan!’

‘Verdubbelt dien prijs en ik zal zwijgen als het graf!’

‘Goed!’ besloot de Chinees zonder dralen.

‘We betalen u vijf gulden per keer en rekenen op uw woord!’

Ik begreep, dat ik een gevaarlijk persoon voor hen geworden was, nu ik tot de ontdekking van dezen smokkelweg gekomen was en dat ze dus meer mijn zwijgen dan mijn diensten beloonden. Ze hadden me niet laten schieten, al had ik nog meer gevorderd voor mijn hulp of liever gezegd voor mijn geslotenheid. Ik wist, dat ik erg kwaad deed en zwaar gestraft zou worden, wanneer ik de politie in handen viel, maar de toegezegde vijf gulden per keer lachten me toe. Hoe spoedig zou ik op die manier de som bijeen hebben, die me in staat stellen zou mijn vader het geleden verlies ruimschoots te vergoeden. Ik was reeds trotsch in het vooruitzicht hem uit zijn verdrietige omstandigheden verlost te hebben. En toen zweefde de goddelijke verschijning nogmaals voor de oogen mijner verbeelding, zooals in mijn droom, en dankte ik haar in stilte bewogen voor de waarheid harer profetie.

Wij volgden het pad, waar langs ik u tot nu toe geleid heb. Ge zult dus wel begrijpen, Djiwa, hoe door en door vermoeid ik was, toen ik eindelijk met mijn zwaren last Ardhirogo bereikte. De smokkelweg voerde ons heel dicht aan de grenzen dier onderneming. Koude rillingen gingen me door het lichaam bij de gedachte, dat ik hier in de gevreesde streek beland was, waarvan ik in Manjoel immer de meest dolzinnige verhalen had hooren

opdisschen en elk oogenblik vreesde ik, dat me iets gruwelijks overkomen zou. Doch er gebeurde niets. Van Ardhirogo moesten we nog ongeveer een paal doorloopen. Toen bereikten we een klein huisje, geheel in het bosch verscholen, dat als pleisterplaats diende voor deze amfioen-smokkelaars. Dit was voor mij het einddoel der reis. Drie paarden stonden hier gestationneerd, die onze lasten met nog eenigen voorraad in het huisje overnamen. Men rekende hier volgens overeenkomst met mij af en voort gingen de drie Chineezen naar de hoofdplaats van het gewest. Ik beloofde den volgenden avond op mijn post te zullen zijn. Het huisje werd door een Chinees bewaakt, wien ik verzocht hier te mogen overnachten; want ik was te vermoeid en bovendien te bevreesd voor Ardhirogo om dadelijk terug te keeren. De zon stond al hoog aan den hemel, toen ik weer den terugweg aannam naar de ontmoetingsplaats van den vorigen avond. Ik deed dit nu heel op mijn gemak, ten einde nauwkeurig den weg te verkennen. De smokkelaars waren des avonds op hetzelfde tijdstip weer op de aangewezen plaats aanwezig. Zoo maakte ik in het geheel vijftien reizen in den tijd van één maand met hen mede. Ge kunt begrijpen, Djiwa, welke rijke baten deze smokkelhandel den Chineezen bezorgt. Slechts eenmaal in dien tijd kwam ik in alle stilte thuis om mijn ouders gerust te stellen over mijn wegblijven. In die

eene maand heb ik veel geleerd, Djiwa. De nachten bracht ik in het geheimzinnige huisje door en de dagen meestal op Ardhirogo bij een vriend mijns vaders. Hier zoowel als ginds leerde ik veel begrijpen, omdat ik goed uit mijn oogen zag en daarmede loste zich voor goed mijn geloof op aan de spookgeschiedenissen van Ardhirogo. De Chinees, die in het huisje de wacht hield en met wien ik spoedig op vertrouwelijken voet geraakte, verklaarde mij den oorsprong dier wonderbaarlijke verhalen en toen ik het eindelijk waagde den grond van Ardhirogo te betreden, begreep ik er weldra alles van en lachte ik hartelijk mede om de koddigheid onzer vrees. De dessa-lieden daar verkoopen in het geheim hun koffie tegen een hoogeren prijs, dan de ‘Compenie’ daarvoor betaalt, aan den Heer van Ardhirogo en om dit ongestraft en zonder gevaar te kunnen doen, hebben ze allerlei belachelijke voorstellingen in omloop gebracht, die schrik en angst verspreiden in den omtrek. Ongenoode bezoekers, die men als onbetrouwbaar of gevaarlijk beschouwt, worden er door de eene of andere kluçhtige bangmakerij op de vlucht gejaagd. Zoo is o.a. ook Mbok Oeni het slachtoffer van een dergelijke grappige vertooning geworden. Vindt ge deze manier van zijn vijanden te weren niet erg snugger bedacht? Jammer echter, dat die middelen om zich tegen een mogelijke overrompeling te behoeden niet altijd even onschuldig waren. Met

Mbok Oeni b.v. had men de aardigheid te ver gedreven en er zijn zelfs ergerlijke misdaden gepleegd, die men mede op rekening van booze geesten of onzichtbare machten geschoven heeft. Pah Sariman, die een spion van den Controleur was en sedert geruimen tijd den dessa-lieden in den weg stond, werd hier op gruwelijke wijze vermoord en zijn dood toegeschreven aan een worsteling met een onbekende macht. Dat was slecht. Het verhaal van Pah Sariman's geheimzinnig uiteinde verwekte een algemeenen schrik tot uren in den omtrek en maanden lang was op de grenzen van Ardhirogo geen bespieder te bekennen. Ik zou u nog lang kunnen bezighouden, Djiwa, van wat ik op Ardhirogo vernam of zelf heb bijgewoond en dat door de bewoners werd verdicht of uitgesponnen tot de meest afschrikwekkende verhalen, maar dat alles zult ge later wel beter begrijpen, wanneer ge het met eigen oogen hebt waargenomen. Ik wil u alleen nog meedeelen, dat ik na een maand naar Manjoel terugkeerde de zakken vol geld en het hart popelend van blijde verwachting. Ik had zeventig gulden bijeengegaard, want ik had slechts vijf gulden voor me zelven gebruikt. Die som was een schat, een rijkdom voor me, wanneer ik bedacht, wat ik er mede zou vermogen te doen. Zooals ge weet, Djiwa, kwam ik te laat. Mijn goede vader was bij mijn thuiskomst gestorven en begraven! Ik heb toen geweend, zooals ik nog nooit in mijn

leven geweend had!' En de tranen welden bij de herinnering nogmaals in zijn oogen op. Hij zweeg.

'En wat hebt ge met al dat geld gedaan?' vroeg Djiwa levendig.

'Ik heb het aan mijn moeder afgestaan, Djiwa, die er nu handel mee drijft in baadjes en sarongs.'

'En zijt ge daarna nooit meer met de smokkelaars mede geweest?'

'Neen, nooit meer! Ik begon te begrijpen, Djiwa, dat de gevaren, waaraan ik bloot stond, niet in evenredigheid waren met mijn verdiensten. Opiumsmokkelhandel wordt zwaar gestraft en eens toch zullen de Chineezen de "Compenie" in handen vallen. En zooals ge weet ben ik korten tijd later in dienst gekomen van den man, die ons beider doodsvijand geworden is en voor wien ik u thans een schuilplaats ga zoeken op Ardhirogo. Of zijt ge soms na al wat ik u zoo even heb medegedeeld nog bevreesd me daarheen te volgen?'

'Ik moet zeggen, Reso, dat je voorstel me eerst angstig en tegelijk boos maakte, maar je bekentenis heeft me doen opzien en ofschoon ik tot nu nooit getwijfeld had aan de echtheid van de verhalen, die over Ardhirogo van mond tot mond gaan, heb ik nu toch moed genoeg om je daarheen te durven volgen.'

'Dat is recht flink van je gesproken, Djiwa!'

'Maar is de heer van Ardhirogo niet een hardvochtig heer, die alom gevreesd is en die

ons verjagen zal in plaats van ons te willen beschermen?'

'De heer van Ardhirogo is geen woesteling, zooals de Controleur van Tjiworo; hij is een rechtvaardig heer, Djiwa, die den arme helpt, den verdrukte steunt en den vervolgde beschermt.'

'Allah zegene hem daarvoor, Reso!'

'En straffe den booswicht van Tjiworo, Djiwa!'

'Spreek niet zoo, Reso! Men mocht ons eens hooren!'

'Deze grond is nimmer door zijn onreine voeten betreden noch door die zijner handlangers of spionnen!'

'Waarom heb je me juist langs dit lastige en gevaarlijke pad geleid, Reso? Er is toch een veel korter en tevens gemakkelijker weg naar Ardhirogo?'

'Zeker, er is een breede rijweg, die uit de vlakte langs de Controleurswoning bijna tot Ardhirogo doorloopt, maar die weg is voor ons onveilig. We zouden daar den gardoe-lieden in handen zijn gevallen of zoo ze ons hadden laten passeeren, zou men ons toch later gemakkelijk kunnen achterhalen. Hier langs dit schier ongebaand pad is men ons spoor geheel bijster!'

'Zou je dan denken, Reso, dat men ons nog zal pogen te achtervolgen?'

'Niets is zekerder dan dat, Djiwa! Van het oogenblik af, dat men zekerheid krijgt van je ontvluchting - en dat zal nog wel dezen nacht gebeuren - zal men hemel en

aarde bewegen om je schuilplaats te ontdekken en je als de ergste boosdoenster gevankelijk mede te voeren of misschien wel af te maken.'

'Ge doet me schrikken, Reso! Waaraan heb ik die vervolging dan toch verdiend? Heb ik meneer dan niet altijd trouw en onderdanig gediend?' Haar gemoed schoot vol en de oude smart, die de vermoeienissen van den tocht voor een oogenblik hadden onderdrukt, kwam weer boven. Tranen van bitter en onderworpen zielsverdriet vloeiden haar langs de wangen, hetgeen Reso weer de aderen deed zwellen van innerlijke woede. Hij beet zich op de lippen om niet een vloed van verwenschingen uit te storten.

'De woestaard heeft je met list en geweld geroofd, omdat hij belust was op je schoonheid, op je jeugd, Djiwa! Hij heeft je in zijn satansklauwen geklemd tot je geheel onteerd waart en hij zijn wellust tot walgens toe aan je geboet had! Nu heeft de blanke hond genoeg van je, omdat je zwanger bent en daarom moet je weg, Djiwa, ver weg van hier, naar Tjalengka, in het belang zijner eigen veiligheid, want de lafaard vreest je wraak als vergelding voor wat hij misdeed! Luister, Djiwa, naar wat ik zelf gehoord heb, maar waarvan ik je de mededeeling opzettelijk bespaard heb om je niet dieper te schokken, dan je in den laatsten tijd reeds waart! Je zult zien, dat ik alles weet, en begrijpen, waarom ik je zoo

even tot vluchten maande.' En hij gaf haar een getrouw verslag van de afgeluisterde gesprekken des Controleurs met Raden Sosmito en den Assistent-Wedono en van de vermoedens, die daaruit voor hem waren voortgevloeid.

Het is waar, dat Reso 'veel' wist, doch zeker niet 'alles,' zooals hij zei. Hij had geen flauw besef van de gewichtige gebeurtenis, die op Kebon Kidoel had plaats gegrepen en vermoedde dus ook niet, evenmin als zijn beschermelinge zelve, dat Djiwa haar plaats in de controleurswoning diende in te ruimen voor een blanke schoone. En deze onbekendheid met den waren stand der zaken mocht een groot geluk heeten voor alle partijen. Zeker zou Djiwa zich minder vreedzaam hebben laten verdrijven en de wraakgierige Reso zou getracht hebben haar op andere wijze te beschermen, wanneer ze werkelijk 'alles' hadden geweten of gegist!

'De Controleur heeft dus voor hij zich uit de voeten maakte zijn orders achtergelaten, die stipt dienen opgevolgd te worden,' besloot Reso zijn verhaal, 'en hij vertrouwt dan ook, dat jij, Djiwa, bij zijn thuiskomst ver van Tjiworo weggevoerd zult zijn om hem nooit meer onder de oogen te kunnen komen. Het is voor zijn beide huurlingen van het hoogste belang, dat hij zich niet over hen te beklagen zal hebben. De eene zou er zijn betrekking in Tjalengka en de andere zijn promotie tot

Wedono bij inschieten. Ze zullen radeloos zijn, wanneer ze nog dezen nacht de kooi ledig vinden en het kostbare vogeltje gevlogen. Wanhopige pogingen zullen er aangewend worden om je op te sporen, dagen en weken lang èn de hoofden èn de bevolking van alle dessa's zullen moeten uitkomen om mede te zoeken. Dat zal alles vergeefs zijn, Djiwa, want daar, waar ik je heenbreng, kunnen geen speurhonden doordringen! Daar zal men je niet kunnen ontvoeren, of het lot van Kromo doen ondergaan!'

'Kromo!' viel ze snel in, eensklaps bij het vernemen van dien naam uit haar gelatenheid opschrikkend. 'Kromo! Wat is er met Kromo gebeurd?' Het was voor de eerste maal sedert haar intrede in de Controleurswoning, dat ze den naam van den vergeten jongeling harer droomen hoorde vernoemen en zelf over de lippen durfde te brengen.

'Ik heb het altijd wel gedacht, Djiwa, dat men Kromo's dood uit voorzorg voor je verzwegen hield!'

'Kromo dood? Hoe? Wanneer?' kreet ze en ze barstte tegelijk in een wild snikken uit. De herinneringen aan hun wederkeerige, reine liefde kwamen haar bij dit herdenken weer helder voor den geest en de oude genegenheid, wel onderdrukt maar niet verstorven, leefde plotseling weer in haar ziel op met al de innigheid van voorheen.

'Kromo werd vermoord, Djiwa, onder de

oogen van je blanken beul door diens handlangers, toen....!' Een rauwe kreet als van een verwoed, wild dier sneed door de lucht en belette hem het voortgaan.

'Vermoord! Dood aan den moordenaar!' gilde ze van woede en ontzetting bij het vernemen der afgrijselijke waarheid. Haar oogen bliksemden in de duisternis en haar gansche lichaam verwrong zich op onheilspellende wijze. 'Dood aan den moordenaar!' ging het Reso nogmaals door merg en been. 'Kromo's dood zullen we wreken, Reso!'

'En uwe onteering, Djiwa!'

'Laten wij terugkeeren, Reso, in plaats van lafhartig de vlucht te nemen!' En ze vatte hem bij den arm, als wilde ze hem krachtdadig tot den terugtocht dwingen.

'Nu niet, Djiwa! Dat zou onverstandig zijn. Gansch Tjiworo zal straks in rep en roer zijn door onze vlucht en we zouden den vijand dus goedsmoeds in de armen loopen! Later Djiwa, wanneer men ons voor goed weg waant!' En meteen noopte hij haar weer tot voortgaan.

'Vertel me alles, Reso. Hoe heeft zich de moord op Kromo toegedragen?' vroeg ze in zijn voorstel zonder tegenstand bewilligend.

'Kromo was waanzinnig, toen de wellusteling je uit Manjoel weggeroofd had, Djiwa. Hij spoedde zich onverwijld heen om je zoo mogelijk te ontzetten uit de macht van het geweld, doch zijn plan werd verijdeld. De

avond na je ontvoering keerde hij terug, omdat hij wanhopig was en geen rust kon vinden. Toen mocht hij er bijna in slagen het raam van je slaapkamer te bereiken. Hij werd echter weer overvallen en dat deed hem mata glap worden en tot amok overslaan. De oppasser, die behulpzaam was geweest aan je ontvoering, doorstak hij met zijn kris en weinige oogenblikken later werd hij zelf afgemaakt ten aanschouwe van den Controleur. Kromo viel dus in je onmiddellijke nabijheid en zijn bloed drenkte den grond, dien ge dag aan dag in vrede bewandeld hebt, Djiwa!'

'Ik heb Kromo's dood nooit vernomen, Reso! Waarom heeft men dien voor mij verzwegen?' De smart had weer de overhand gekregen op haar blinde woede van zoo even.

'Uit voorzorg, uít berekening, Djiwa!'

'En gij zelf, Reso, gij hebt nooit eenige moeite gedaan om den dood uws vriends te wreken of mij te bevrijden uit de Controleurswoning?' vroeg ze door haar tranen heen en haar beschuldigende vraag gleed den jongeling als een vlijmend mes door de ziel.

'Ik heb den snoodaard langen tijd beloerd met mijn kris in de hand, Djiwa, maar mijn vader begreep mijn oogmerk. Hij zat mij dag en nacht op de hielen en verijdelde daardoor zoowel het eene als het andere! Later ben ik ontevreden en zelfs boos op je geworden, Djiwa, omdat ge u oogenschijnlijk niet om Kromo's lot bekommerde, niet de minste

moeite deedt om te ontkomen, schoon ge daar gelegenheid toe over hadt en zelfs ten slotte eindigde met je gewillig aan den woesteling over te geven en je volkomen gelukkig te gevoelen als zijn njai!'

'Veroordeel me daarom niet, Reso! Kromo's dood is me nooit bekend geworden en waarheen moest ik vluchten? Mijn zelfzuchtige, gewetenlooze pleegouders hadden mijn eer veil gehad voor wat geld en gunst en ze verkochten me om zich te verrijken met mijn schande. Had ik de bescherming dier onverlaten moeten afsmeeken. Ze hadden me gewelddadig teruggevoerd, want ik was verkocht en betaald. Ik had zelf het geld voor mijn oogen zien neertellen en ze hadden dus geen recht meer op me! En Kromo? Ik duchtte zijn verachting na de krenking mij aangedaan in mijn machteloozen toestand. Hij zou me met afschuw den rug toekeeren, meende ik, zooals hij dit iedere gevallene of slechte vrouw deed. En al ware ik van zijn goede gezindheid overtuigd geweest dan nog had ik me niet onder zijn oogen durven vertoonen. Schaamte weerhield me. Er bleef me dus niets anders over dan te blijven, waar ik was en me te verzoenen met mijn onteering. Hij, de ontaarde mensch, hielp me daarin; want hij verteederde me het hart door zijn gehuichelde liefdesbetuigingen en verblindde me de zinnen door rijke en prachtvolle geschenken. Zoo ben ik geworden, Reso, wat ik nu ben: een ge-

vallene vrouw, door ieder veracht en geschuwd en mijn kind zal in de schande geboren worden en opgroeien, die de booze hartstocht mij eenmaal deed ondergaan!'

'Neen, Djiwa, dat is niet zoo! Het bloemknopje door ruwheid geschonden wekt mededoogen! Niemand in Tjiworo bleef zonder medelijden met het arme slachtoffer, dat de hebzucht aan de boosheid verkocht en prijs gaf, maar de naam van den woestaard werd alom gevloekt! Er was geweeklaag onder de vrouwen, gemompel onder de mannen en toen ook het schandelijk feit tegen Kromo voltrokken was, steeg allerwegen een storm van verontwaardiging op, die dagen lang aanhield. Men sprak van voldoening en uitte zijn ontevredenheid in wraakgeschreeuw! Toen heb ik gezworen bij de voortreffelijkheid van mijn kris, Djiwa, je schandvlek te zullen uitwisschen en Kromo's dood te wreken met het bloed van den blanken hond en dien eed zal ik gestand doen, wanneer het oogenblik daartoe gunstig zal zijn!' Bij die woorden trok hij zijn kris en hief haar omhoog, zoodat het blanke lemmet glinsterde in het maanlicht. 'Volgens overlevering in mijn familie heeft dit wapen nog nooit gemist, maar het werd nooit op een blanke huid beproefd! Ik zal er die wijding aan geven, Djiwa!' een lach speelde om zijn mond. De opgewondenheid van Djiwa's laatste woorden hadden hem in hartstochtelijke vervoering gebracht en aan

zijn wraakgierig plan van voorheen doen herinneren. Hij was echter nog zeer jong en zijn bloed door het vuur van den geweldigen, Oosterschen hartstocht verhit kwam weer spoedig tot rust.

Al pratende hadden ze intusschen een steilen bergrug bereikt, waarom het pad zich heenslingerde. Toen ze hem met groote inspanning bestegen hadden, was Djiwa bijna ademloos en zette ze zich neer om uit te rusten. Reso keek met kennersblik om zich heen en zei geruststellend:

'Dit is de laatste belemmering op onzen weg. Hier hebben we ons hoogste punt bereikt en het pad wordt nu effen en gemakkelijk begaanbaar. Over een half uur kunnen we op Ardhirogo zijn!'

'Dat is goed ook, want ik ben doodaf en zou het niet lang meer kunnen volhouden!' zei Djiwa buiten adem.

Het was een heerlijke rustplaats. Aan de eene zijde hadden ze het gezicht op de lager gelegen bergkruinen, die ze overgetrokken waren en aan de andere keken ze op tegen de ruggen en toppen van het hoogland. De maan overgoot het berglandschap met haar zacht licht, millioenen sterren tintelden aan den hemel en de kille nachtwind blies zijn verfrisschenden adem over de vermoeide vluchtelinge uit.

Het kostte Reso moeite Djiwa hier vandaan te krijgen. Zwijgend vervolgden ze nu den

tocht, want het gelukte Reso niet meer haar nog aan het woord te brengen. Het gehoorde deed haar in diep gepeins verzinken. Allerlei droevige gedachten en opwellingen kwelden haar geest en wekten pijnlijke gewaarwordingen bij haar op. Zoo was ze na weinig tijds ongemerkt de grenzen overschreden van het kort te voren nog zoo gevreesde Ardhirogo.

'Wel,' vroeg Reso haar zegepralend, 'hebt ge nu iets bespeurd of ondervonden, dat aan het bestaan van kwade geesten doet denken? Hier zijn we op Ardhirogo, het grondgebied der gewaande pontinianaks en gendroewo's, Djiwa! Daar voor ons liggen de emplacementen en de woningen der onderneming. Zijt ge niet bang,' vroeg hij ietwat ondeugend.

'Neen, Reso!' verzekerde ze uit haar overpeinzingen opschrikkend. 'Maar hoe we hier ontvangen zullen worden?'

'Goed, Djiwa, wees gerust!'

En Reso sprak waarheid. Ze werden hier ontvangen en geherbergd op een wijze, die het hun mogelijk maakte aan alle nasporingen te ontkomen.

De dag was intusschen met tropische snelheid doorgebroken en Djiwa was, eerder nog dan ze verwacht had, in de gelegenheid den veelbesproken 'heer' van Ardhirogo van aangezicht tot aangezicht te aanschouwen; want Overman die gewoon was in de koelte van den vroegen ochtend de koffietuinen te bezichtigen, overviel de vluchtelingen nog voor ze

zijn woning hadden bereikt. Reso was hem onbevreesd genaderd en had eerbiedig aan zijn voeten plaats genomen onder het maken der Javaansche begroeting. Djiwa echter was op een afstand neergehurkt. Ze schaamde zich voor haar kleeding, die haar hier en daar in lappen van het lichaam hingen, zoowel als voor de positie, waarin ze verkeerde. Het was haar ook niet te misduiden, dat ze ook voor dezen blanke een natuurlijke vrees koesterde, zij, die nog zoo weinig Europeanen had ontmoet en in haar kennismaking met het overheerschende ras zulk een treurige ondervinding had opgedaan. Ze sloeg de oogen vol schroomvalligheid neer voor de schoone, mannelijke verschijning van Overman, die daar als een wolk van gezondheid in zijn luchtig tuinpakje voor haar stond.

'Wie zijt gij?' vroeg hij Reso minzaam in diens moedertaal.

'Ik ben Reso, heer, uit het dorp Manjoel.'

'Ge komt me niet onbekend voor!'

'Ik ben hier vroeger wel geweest, heer, bij Pah Lonto, die de vriend mijn vaders was.'

'En wie is die jonge vrouw en hoe komt haar kleeding zoo gehavend?'

'Dat is Djiwa, de huishoudster van den Controleur van Tjiworo, heer, die haar verstooten heeft. Men wil haar geweld aandoen en wegvoeren van hier. Ik ben met haar gevlucht, heer, door de bosschen en over de bergen heen om haar tegen de vervolging te beveiligen, heer!'

‘Waarom heeft de Controleur haar verstooten?’

‘Omdat ze zwanger is van zijn kind en hij haar daarom beu geworden is, heer!’

‘Zijt gij, Reso, dan familie van haar, dat ge u tot haar beschermer opwerpt?’

‘Neen, heer, ik sta alleen in vriendschapsbetrekking tot haar; want wij zijn speelkameraden geweest in Manjoel. Nu ben ik tuinjongen in dienst van den Controleur en daardoor heb ik kennis gekregen van het boos opzet tegen haar in het werk gesteld.’

‘Vertel me, hoe ge dat te weten zijt gekomen.’

Reso gaf nu een omslachtig relaas van wat hij de laatste dagen al zoo had bijgewoond en afgeluisterd.

‘Dezen nacht nog zou ze waarschijnlijk ontvoerd zijn geworden, wanneer ik haar niet tot vluchten had weten te bewegen!’ besloot hij.

‘En waarom zijt gijlieden nu hierheen gekomen?’ vroeg Overman klaarblijkelijk onder den indruk van het gehoorde.

‘We hebben gehoord van uw afkeer van onrecht en verdrukking en daarom hebben we onze schreden hierheen gericht, heer, om uw bescherming in te roepen en een schuilplaats te verzoeken tegen de vervolging harer vijanden.’

‘Volgt me dan!’ zei Overman. Reso wenkte Djiwa, die schoorvoetend medeging.

De Administrateur van Ardhirogo geleidde

hen naar zijn schraal gemeubileerde, niet zeer zindelijk onderhouden bamboezen woning, zonder dat iemand hen opgemerkt had en bracht hen in een kamer, die voorheen voor logeer-vertrek gediend had, maar nu schier geheel met balen koffie was opgevuld. Hij gebood hun hier te wachten tot hij een veilige schuilplaats voor hen zou ingericht hebben.

Overman was, zooals we boven reeds aanmerkten, niet onkundig gebleven van wat een half jaar geleden met dit beklagenswaardige slachtoffer van booze driften was voorgevallen en zijn verontwaardiging van toen werd weer levendig bij het vernemen van deze nieuwe voorgenomen geweldpleging. Djiwa onder zijn bescherming te stellen en te behoeden tegen verdere Europeesche grofheid was juist iets in zijn geest. Hij trok zich haar lot aan, alsof zijn eigen welzijn daarvan afhing, niet enkel uit belangstelling in haar persoon, maar ook uit zucht om den Controleur van Tjiworo te dupeeren, wien hij nog om andere redenen een kwaad hart toedroeg. Zoo was hij het, die in ons verhaal de rol van ‘geheimzinnige onbekende’ speelde, waarvan we vroeger spraken.

In overleg met Sarina, die hij in alles mocht vertrouwen, koos hij zijn maatregelen voor Djiwa's veiligheid en we weten reeds met welken gunstigen uitslag zijn streven werd bekroond.

Op een honderd meters afstands van Over-

mans woning lag geheel afgezonderd van de overige huizen der opgezetenen een kleine, inlandsche woning, die onder den voormaligen eigenaar van Ardhirogo tot bediendenverblijf had gediend, maar nu onder Overmans beheer steeds had ledig gestaan bij ontstentenis van alle bedienend personeel. Het huisje verkeerde door verwaarloozing in een ontredderden staat. Een wildernis van welig opschietende planten had het van alle kanten omslingerd en eindelijk geheel aan de oogen der nieuwsgierigheid onttrokken. Dit door iedereen vergeten gebouwtje schonk Overman den vluchtelingen als schuilplaats. Het werd geheel in zijn staat van vergetelheid bewaard en alleen gereinigd van ongedierte; want sedert men het had prijs gegeven aan regen, wind en onkruid was het de verblijfplaats geworden van slangen, schorpioenen, duizendpooten, vleermuizen en een tallooze menigte andere afzichtelijke en gevaarlijke dieren, waarmede alle streken der heete zone zoo rijk begiftigd zijn.

Verscheidene dagen achtereen bleven Djiwa en Reso in dit verscholen hoekje opgesloten als in een gevangenis, zonder ook maar een enkel oogenblik de buitenlucht te mogen aanschouwen of iemand anders bij zich te zien dan hun beschermer of Sarina, de eenige die voorloopig in het geheim betrokken was. Overman en zijn njai gingen hen van tijd tot tijd in alle stilte bezoeken, hetzij om hen van levensmiddelen of van bezigheden te voorzien,

hetzij om hen tot onafgebroken waakzaamheid aan te sporen. En die behoedzaamheid bleek niet overtollig te zijn; want de opsporing der vluchtelingen, waaraan bijna gansch Tjiworo gedwongen deelnam, strekte zich natuurlijk ook tot Ardhirogo uit. Dagen lang werd de onderneming soms zelfs op alle uren van den dag en den nacht verkend of bewaakt en het was dus vooral voor deze spionneering, dat men op zijn hoede wezen moest. Overman liet de spionnen en speurhonden des Controleurs of des Assistent-Wedono's stil en ongemoeid begaan, teneinde de verdenking niet te voeden, die toch reeds op hem rustte, doch hij bleef niettemin een oog in het zeil houden.

Toen de ijver, waarmede de nasporingen werden gedaan, na enkele weken begon te verflauwen en het onderzoek ten slotte geheel gestaakt werd, kregen de opgeslotenen meerdere vrijheid van beweging. Het gevaar voor ontdekking was toen grootendeels geweken; want de opgezetenen van Ardhirogo, die als hun ‘heer’ in de strengste afzondering leefden, kenden noch Djiwa noch Reso en de bewoners der omliggende dessa's, Overmans leveranciers van clandestine koffie, bezochten Ardhirogo slechts ter sluiks voor zonsopgang of na zonsondergang en waren buitendien te zeer overtuigd van de strafbaarheid van hun verboden handel om nog op iets anders bedacht te zijn dan op eigen veiligheid. Alleen Pah Lonto was de eenige opgezetene, die

Reso van aangezicht tot aangezicht kende, maar Overman had hem en zijn vrouw het zwijgen opgelegd onder het gewicht van zware bedreigingen en beiden hadden toen onder duizend eeden van geheimhouding de diepste stilzwijgendheid beloofd.

Reso en Djiwa gingen op Ardhirogo door voor een broer en een zuster van Sarina, na den dood van Djiwa's echtgenoot van uit het verre oosten naar hier overgekomen. De eenvoudige, goedgeloovige lieden dachten er niet aan dezen leugen om bestwil in twijfel te trekken en ze bejegenden hun onbekende landgenooten met het ontzag en de toewijding verschuldigd aan de naaste bloedverwanten van de om haar goedhartigheid en hulpvaardigheid algemeen gevierde Njai Sarina. Reso werd ten laatste geheel en al als opgezetene van Ardhirogo beschouwd en werkte dag aan dag trouw met de anderen mede, schoon altijd zooveel mogelijk in de afgelegen tuinen; want het gevaar werd nooit uit het oog verloren en de waakzaamheid nimmer verwaarloosd. Djiwa verliet na een paar maanden het donkere, vunzige huisje, dat haar tot schuilplaats had gediend en waarin ze zoovele nachten in vrees en angst had doorgewaakt, om opgenomen te worden in de Administrateurswoning, waar ze weldra de rechten en aanspraken verwierf van een huisgenoote. Ze hielp Sarina aan haar huiselijke bezigheden en spoedig waren de beide vrouwen aan elkander gehecht

met de innigheid eener werkelijk zusterlijke liefde.

Drie maanden na haar komst op Ardhirogo schonk Djiwa het levenslicht aan een lief knaapje, dat zoowel door de ongelukkige moeder als door Overman en Sarina met groote vreugde werd begroet. Voor Djiwa wekte het natuurlijk tusschenbeide sombere gedachten en treurige herinneringen op, die Sarina altijd met vrucht wist te verdrijven of te weren. Het jongske bracht een aangename afwisseling in de rustige stilte en drukkende eentonigheid der Administrateurswoning. Overman was er vooral mede ingenomen en hij behandelde het geheel met vaderlijke gevoelens. In dit pasgeboren wichtje opende zich voor hem een rijke bron van geluk, ja een nieuwe toekomst in zijn dor leven en eentonig bestaan; want hij zou het met goedvinden der moeder later als het zijne erkennen en het een Europeesche opvoeding doen erlangen, wanneer de vader in zijn hardvochtigheid bleef volharden. En in dat blijde verschiet voelde hij zich opgeruimder en gelukkiger dan ooit.

Reso bleef onder voortdurend en streng toezicht van den heer Overman. In een zijner hartstochtelijke opwellingen van drift had hij namelijk aan Sarina verklaard zich eenmaal op den Controleur van Tjiworo te zullen wreken, zoodra hij de gelegenheid daarvoor gunstig waande. Overman, van dit helsche voornemen onderricht, had den jongeling daarover

geducht onder handen genomen en hem van toen af in al zijn gangen nagegaan en zijn wraakgierigheid in toom gehouden. Overman had een groot zedelijk overwicht op zijn luidjes en zijn verbod werd dus niet licht weerstreefd.

Ruim acht maanden waren voorbijgegaan sinds Djiwa's vlucht uit de Controleurswoning, toen zich de tijding van de ontdekking der voortvluchtigen als een blijde mare verspreidde onder het gezamenlijk haatdragend personeel van Kebon Kidoel. Hoe men tot die ontdekking gekomen was zal uit een volgend hoofdstuk blijken.

XI.

Er is op Kebon Kidoel een familie, die den Controleur Obbink al zeer vijandig gezind is, nog meer zelfs dan het overig personeel der fabriek. Het is de machinist Plet en diens gezin, wier kleine bescheidene woning te midden van allerhande tropische gewassen op korten afstand gelegen is van het statige, deftige Groote Huis en schier geheel verscholen achter een hooge, zware paggar van bamboedoeri. Die paggar van schrikwekkend, ondoordringbaar doorngewas omsluit het huis van alle kanten als een levende borstwering. Aan den voorkant echter vertoont ze een boogvormige opening: de publieke toegang tot erf en huis. Aan de achterzijde verliest zich het erf met zijn wildernis van pisangstammen en velerlei welig opschietend onkruid in de belendende kampong. Hier is in de dichte paggar een opening gehakt, groot genoeg om doortocht te verleenen aan iemand in gebukte houding. Dit is de heimelijke in- en uit-

gang voor bezoekers, die in het Groote Huis niet gezien mogen of willen worden en ook voor de bewoners zelve, wanneer ze onbespied wenschen uit te gaan of ter sluiks van een hunner zwerftochten willen terugkeeren. Het is het pad, waar langs veel ongerechtigheid dit huis vrij en ongestraft binnentreedt.

De voor- en middengalerij van het huis - het eenige wat we bij een bezoek aan een Indische woning te zien krijgen - zijn schraal, ja bijna armoedig gemeubileerd en doen ons eenigszins den staat vermoeden, waarin het overige, het voor ons onzichtbare gedeelte van het huis verkeeren moet. Het weinige huisraad is oud, versleten of verwaarloosd en de schikking er van getuigt van wansmaak en ordeloosheid, zooals wanden, zolders en bevloering de meest sprekende bewijzen geven van onzindelijkheid.

De bewoners zijn ware typen van het Indo-Europeesche ras en hierin moet de eenige oorzaak gezocht worden van hun kwaadwillige gezindheid jegens den Controleur van Tjiworo, gelijk aanstonds blijken zal.

Plet is in zijn soort wat men noemt een selfmade man. Voortgesproten uit de kampong en in onbeperkte vrijheid opgegroeid buiten ouderlijk toezicht en schoolsche tucht, te midden van teugellooze zinnelijkheid en lage gemeenheid, had hij zich nochtans zonder ooit eenig onderwijs doorloopen te hebben, weten

op te werken van koeli[1] tot mandoer[2], van mandoer tot assistent-machinist en eindelijk van assistent-machinist, tot machinist, een betrekking, waaraan 250 gulden bezoldiging per maand verbonden was, alsmede jaarlijksche procenten in de winsten der onderneming. Zijn ouders behoorden tot dat slag van Indo-Europeanen of, zooals in Indië meer in spraakgebruik is, tot die sinjo's en nonna's, die in bloedmenging, in zeden en gewoonten te dicht bij den inlander staan om zich in onze samenleving thuis te gevoelen en daarom in de kampong wegduiken voor de oogen van den Europeaan. Van die wezens, die bij nacht en ontijden als avond- en nachtvlinders uitfladderen langs duistere paden, met zelfzuchtige bedoelingen. Van die wezens waarvan men niet weet hoe ze bestaan of liever waarvan men onderstellen moet, dat ze leven van den inlander, gelijk de parasieten ten koste van de plant of het dier, waarop ze zich hebben vastgehecht.

Zooals dit met al zijn broertjes en zusjes was gebeurd, die om zoo te zeggen als paddestoelen uit den grond oprezen, was Plet al vroeg aan zijn lot overgelaten en leerde hij als kind reeds in zijn onderhoud voorzien op een wijze, die de gansche klasse der onaanzienlijke kleurlingen kenmerkt. Hij leefde van den schooi, den roof of van wat moeder Na-

(1) Werkman.
(2) Indisch opzichter.

tuur hem met milde hand aan boschproducten toewierp. Tucht kende hij niet, noch gehoorzaamheid of vrees en soms bleef hij dagen ook wel eens weken lang uit, zonder dat ooit eenige nasporing naar hem werd gedaan. Dan zwierf hij rond tot ver in den omtrek, snuffelde kampongs en dessa's na, haalde allerlei kattekwaad uit van meer of min ernstigen aard en maakte bijwijlen de wegen ook wel eens onveilig.

Hij was gekend, berucht, gevreesd als een kwade genius. Zoo groeide hij in ondeugd en tuchteloosheid tot galgenaas op, toen een onverwachte aanraking met de politie en een daarop gevolgde gevoelige kennismaking met de justitie hem tot algeheelen inkeer bracht. Hij had nimmer het besef gehad van eenige macht boven hem. De toegediende straf bracht hem tot ernstig nadenken en had een allergunstigste uitwerking. Hij zwoer zijn vroeger bandeloos en ontuchtig leven af en begon naar geregelde bezigheden uit te zien, die hem in staat zouden stellen op eerlijke, onbesproken wijze in zijn levensonderhoud te voorzien. Te dien einde begaf hij zich naar de suikeronderneming Kebon Kidoel, die hij op zijn omzwervingen had leeren kennen. Hier moest hij zich aanvankelijk vergenoegen met slecht koeli-werk, maar door oppassendheid, voortdurenden ijver en onverflauwde plichtsbetrachting wist hij zich na tien jaren de betrekking van machinist der fabriek waardig te maken. Dit was nu wel is waar zijn bâton de maréchal, maar niettemin

mocht de opklimming snel en schitterend geheeten worden voor hem!

Nog als mandoer was Plet gehuwd met Nonna Prans, een meisje, dat op Kebon Kidoel en in de Javaansche dorpen der naaste omgeving een gevierde schoone en dus een algemeen bekende was. De inlandsche uitspraak had haar eigenlijken naam van Frans verbasterd tot dien van Prans, zooals ze onze f steeds tot een p misvormt; vandaar, dat ook op Kebon Kidoel het meisje niet anders geheeten werd dan Nonna Prans, een benaming, die na haar huwelijk spoedig werd omgezet in Moeder Prans.

Nonna Prans dan was een verleidelijke schoone met een lief, bekoorlijk figuurtje, een ranke welgevormde leest en schoone, volle vormen. Ze was van zuiver halfbloed-ras en als zoodanig koppig, grillig, onverzettelijk, met Oostersch vuur in de aderen en wulpsch van manieren. Haar vader was een employé van Kebon Kidoel geweest, een totok, een pursang Europeaan en haar moeder een Javaansche concubine, die volgens conditie zonder medelijden, zonder genade de kampong was ingestuurd, toen ze zwanger werd van Frans. De verstootene had na haar bevalling nog een wanhopige poging aangewend om haar vroegere plaats als njai te herwinnen. Met zijn kind in de armen had ze zich voor den vader geworpen en hem om ampoen[1] gesmeekt, maar hij

(1) Vergiffenis.

was onvermurwbaar gebleven en had haar en haar kind opnieuw uit zijn huis verdreven. Die wreede hardvochtigheid boette hij met zijn leven. Hij werd ziekelijk, kwijnend. Dag aan dag teerde hij weg en twee maanden na het gebeurde brachten zijn landgenooten op Kebon Kidoel hem grafwaarts. De vrouw had zich gewroken met wat men in Indië 'een pil n°. 11' noemt.

De misdaad kon niet bewezen worden. De giftmengster bleef op vrije voeten en hield haar kind bij zich, dat alzoo geheel en al een inlandsche opvoeding erlangde en opgroeide tot een schoone Javaansche. Toen viel ze den jongelui van Kebon Kidoel in het oog en dat gaf een andere richting aan haar leven, ook aan haar karakter. Ze werd in de kleine maatschappij der onderneming geïntroduceerd als Nonna Frans ter gedachtenis aan haar vader, die denzelfden naam droeg. De schoone Frans, nederig en onderworpen als haar landgenooten, werd de oogappel, het speelpopje der jongelieden, waar allen omheen fladderden met eenstemmige bedoelingen, toen ze grooter, toen ze vrouw werd. Was het te verwonderen dat het eenvoudige, Javaansche meisje onder deze omstandigheden een coquet, grillig ding, een nuf met vele pretensiën, een onhandelbaar nest werd, die de ondeugden der beide rassen, uit wier vermenging ze was voortgekomen, met groote geneigdheid overnam? Een vroeg huwelijk redde haar van den rand des algeheelen ondergangs!

Ook Plet had zich onder de rij harer aanbidders geschaard, doch met reiner oogmerken dan al de anderen. De schoonheid van het meisje, haar hupsche manieren en de wulpsche gloed harer oogen hadden hem het hoofd op hol gebracht. Hij vond haar, zooals hij het in zijn eigen gebrekkig Hollandsch uitdrukte ‘zoo lekker meisje’ en hij was ‘geel perliep met gaar’ geworden. Langen tijd maakte hij haar onverhoord het hof, maar hij bleef haar vervolgen met zijn smachtende blikken en verliefde ontboezemingen, zoolang tot ze eindelijk een gewillig oor aan zijn voorstellen begon te leenen. Toen dan mocht het hem gelukken al haar vrijers op den achtergrond te dringen en haar tot een huwelijk met hem te overreden. Zij nam hem echter, niet omdat de liefde bij haar zoo diep zat, maar - zoo redeneerde haar ijdelheid - omdat Plet trots zijn donkere gelaatskleur meetelde onder de blanda's en een huwelijk met hem haar dus in de oogen harer landgenooten zou verheffen tot Njonja en in die der Europeanen tot Mevrouw. Het bleek haar later, dat ze zich, helaas, wel wat misrekend had! Op de fabriek toch noemde men haar niet anders dan Moeder Prans of hoogstens Moeder Plet en het was een hooge uitzondering, als ze zich al eens mocht verheugen in het deftige, officieele Mevrouw. Zelfs onder het inlandsch element bracht ze het nooit verder dan het wel wat declineerende Njonja Prans, ook niet toen haar man door

een snelle promotie spoedig in het vaste corps der geëmployeerden was opgenomen.

Met haar huwelijk brak Moeder Plet wel voor goed met haar afdwalingen van vroeger, maar toch hadden de aanraking en de intieme omgang met de jongelui van Kebon Kidoel haar in den grond bedorven en de kiem gelegd van vele kwade neigingen. Na haar huwelijk werd ze een dier legio ronselende en konkelende nonna's, wier huis openstaat voor ongerechtigheden van allerlei aard. Ze begon al spoedig een woekerhandel, zooals die in Indië veelvuldig voorkomt, eerst in 't klein uit gebrek aan bedrijfskapitaal, daarna in het groot met de gemaakte woekerwinsten en de maandelijksche traktementen haars mans, toen deze het eindelijk tot machinist had weten te brengen. Ze handelde in gouden en zilveren sieraden, diamanten, sarongs en ander gebatikt goed, hield een voordeelige warong(1), knoeide op grove wijze met vuilaardige Chineezen, dreef in alle geheimzinnigheid een verboden handel in koffie en opium, leende geld uit aan Javanen en inlandsche hoofden tegen fabelachtig hooge procenten, nam kostbaarheden in beleening op schandelijke conditiën, deed een drukke nering in huishoudsters en maagden, enz. enz. en uit al dat geronsel en gekwansel wist ze rijke baten, ongeloofelijke winsten te halen. Ze had er slag van haar

(1) Inlandsche gaarkeuken.

waren tegen hooge prijzen op te dringen aan koopzieke vrouwen; Chineezen wist ze in al hun aangeboren sluwheid tot haar werktuigen te maken en inlandsche hoofden, Arabieren en andere vreemde Oosterlingen door schijnbare geldelijke offervaardigheid tot afhankelijkheid te dwingen. Zoo zat op het laatst alles onder haar plak en liep een ieder aan haar leiband. Haar huis was een volslagen bank van leening, een verholen pandjeshuis. Dit leenen en beleenen was een schandelijke praktijk, die haar enorme sommen aan voordeelige baten in den schoot wierp. Of was het geen woekerwinst, wanneer ze heden een bedrag aan geld uitleende om weinige dagen later de dubbele som terug te ontvangen of bij gebreke daarvan recht kreeg op een beleende kostbaarheid, die een plus minus drievoudige waarde vertegenwoordigde?

Moeder Plet was ook handelaarster in vrouwen. Vandaar dat ook de jongelieden der fabriek tot haar klanten behoorden en haar van tijd tot tijd een niet te versmaden winstje bezorgden. Ze voorzag hen van njai's en prawangs(1) die bij haar in huis werden ‘gemonsterd’ en betaald volgens taxatie. Een spotziek jongmensch had de machinistswoning eens geestig het ‘huwelijksbureau’ gedoopt, een benaming die steeds in spraakgebruik gebleven was.

(1) Maagdjes.

Al dat schacheren en woekeren was een ziekelijke zucht, een levensbehoefte geworden, zonder dat er daarom veel zij bij gesponnen werd. De winsten vloeiden Moeder Plet toe, haar woning was armoedig ingericht, haar levenswijze verre van weelderig of overdadig en toch mocht ze er niet in slagen eenig kapitaal bijeen te garen. Ze miste daartoe ten eenenmale alle kennis van geldelijk beheer en huishoudelijke bestiering. Ze had geen begrip van geldswaarde en onkunde en zorgeloosheid deden de rijke vruchten van haar woekerenden geest weder verloren gaan. Eigenlijk kon men niet met juistheid nagaan hoe en waar zij haar rijkdommen zoek maakte. Ze behoorde tot die menschen, wien het kapitaal ongemerkt tusschen de vingers wegdruipt. ‘Zoo gewonnen, zoo geronnen’ mocht het dus bij haar wel heeten. Iets was er slechts, dat op zichtbare wijze groote sommen gelds verslond. Dat was haar voortdurende déveine in haar grof dobbelspel met rijke Chineesche vrouwen, raden ajoe's.[1]

Tot op het oogenblik, waarop we haar in ons verhaal introduceeren is zij de beruchte, veel besproken en invloedrijke vrouw in Tjiworo gebleven, alleen met dit onderscheid, dat ze den laatsten tijd bij al haar woeker en geronsel veel meer omzichtigheid en tact aan den dag legt dan voorheen. Ze heeft haar bakens moeten verzetten, sinds Obbink, haar doods-

(1) Vrouwen van hoofden.

vijand, controleur van Tjiworo geworden is en haar in tegenstelling met zijn voorgangers, die afkeerig van ‘soesah’ waren en haar bovendien een veel te patent wijf vonden, door zijn spionnen en politie-oppassers laat bewaken en haar voortdurend zelf op de vingers ziet. Aan haar openlijke onbeschaamde handelingen is daardoor een einde gemaakt en de ongerechtigheden kunnen tegenwoordig alleen plaats hebben langs den weg der uiterste geheimzinnigheid.

Met nog een enkel lid der familie Plet hebben we kennis te maken en wel met Koosje, de knappe dochter des huizes, het eenig kind, waarmede Plets huwelijk gezegend werd. Zij is nu in den bloei harer jaren en op end' op het evenbeeld harer moeder naar lichaam, geest en temperament. Ook hier is de appel niet ver van den stam gevallen en is Bilderdijks wijze les ten volle van toepassing:

> ‘Betrouw geen uiterlijk,
> Maar zie tot door d'omwanding.’

Koosje is schoon, dat is ontegensprekelijk, maar onder die schoonheid ligt veel kwaads, veel leelijks verscholen. En hoe kan dit ook anders? Opgevoed, groot gebracht, gevormd onder de leiding eener eerlooze moeder, in een sfeer van lage gemeenheid en trivialiteit, werden de kiemen van eer en deugd in haar verstikt en schoot het zaad van allerhande onkruid diep wortel in haar jeugdige, vrucht-

bare ziel. Ze was vroeg reeds een verwend, bedorven kind geweest en haar huiselijke verkeering als meisje met allerlei lage individuen - de vrienden en vriendinnen harer moeder, - haar aanraking met de uitspattingen en de losbandigheid op de fabriek, haar kennismaking met de zinnelijkheid en het grof cynisme om haar heen en nog zooveel andere heillooze invloeden meer, werkten samen om ten slotte de reinheid van haar karakter geheel te bederven en ook de maagdelijkheid harer gedachten te bezoedelen. Schoolonderricht had ze nooit genoten, omdat er in Tjiworo geen Europeesche inrichting voor onderwijs bestond. Plet, die intusschen een zeer ondergeschikte stem in het kapittel had, verlangde haar daarom in de hoofdplaats op school te doen, maar zijn vrouw, die sedert haar huwelijk het bekende kleedingstuk des mans droeg, zag de noodzakelijkheid daarvan niet in, vond het bovendien zonde van het geld en dus gebeurde het niet. En de goedwillige, leidzame man legde zich als gewoonlijk bij deze uitspraak neder, want hij miste den moed het verlangen te weerstreven van haar, die zoo uitnemend de kunst verstond om haar wil te doen eerbiedigen. Koosje was alzoo met al haar gebreken, verkeerde liefhebberijen en kwade neigingen ook een dom, onwetend schepsel gebleven, die onze goede taal op gruwelijke wijze radbraakte, gelijk ook haar ouders dit deden. De poging van een vriend haars vaders

om haar op lateren leeftijd nog eenig elementair onderwijs te bezorgen was op haar eigen onwil afgestuit.

Voor de jongelui der Fabriek heeft de machinistswoning, zooals licht te begrijpen is, een bijzondere aantrekkelijkheid en buiten den maaltijd is zij dan ook hun zoete inval, hun geliefkoosd dagelijks pied-à-terre. Plet is een goede lobbes, een populair mensch, door allen op de handen gedragen, die zijn huis gastvrij voor zijn jolige kameraden openstelt, zonder zich te ergeren of zich beleedigd te gevoelen over de vrijheden of aanmatigingen, die ze er zich veroorloven. 'Moeder' is een best wijf, die 'het klappen der zweep' kent, van een grapje en een 'schuine' ui houdt en met wie ze vertrouwelijk, gemeenzaam en zelfs vrijpostig omspringen. 'Moeder' vindt hen 'hoeie, ardige jonges', wier onbeschaamdheden ze zich gaarne laat welgevallen en met wie ze openlijk handel drijft in 'levende waar'. Koosje is eindelijk de groote aantrekkelijkheid, het lokaas, het klontje suiker in dit huis. Koosje, die niets preutsch is; Koosje, die van verliefde complexie is en in het bezit van een hysterisch temperament. Koosje, die zich door allen het hof laat maken, zich door allen laat opvrijen!

En hier in deze woning, door al deze menschen werd Obbinks ongeluk, Obbinks val voorbereid.

Er is op Kebon Kidoel, er is in gansch Tjiworo niemand, die den Controleur zoo vijandig gezind is als de machinistsfamilie, niemand, die hem zoo diep haat als Moeder Plet. De trotsche houding van dien ambtenaar, zijn minachting voor haar man en zijn terugzetting van het gansche ras der Indo-Europeanen hebben ook haar gekrenkt en vertoornd, evenals het geheele personeel der Fabriek, maar bovendien heeft zij nog persoonlijke grieven, die haar haat en vijandschap onverzoenlijk maken.

Obbink had bij zijn komst in Tjiworo een allergunstigsten indruk op haar teweeg gebracht. De schoonheid van zijn uiterlijk had haar getroffen, verrukt, geboeid. Die lichamelijke bevoorrechting, de aanzienlijkheid zijner positie en zijn celibataire staat hadden haar aan het mijmeren gebracht en grootsche plannen doen opvatten. Hij was jong, schoon, veelbelovend, ongehuwd, vrij en dus een schitterende partij voor ieder jong meisje. En in haar verbeelding troonde de nieuwe Controleur reeds als haar aanstaande schoonzoon. Koosje immers was ook jong, schoon, en, wat een belangrijke omstandigheid was, het eenige Europeesch meisje in Tjiworo. Ze zou die twee jeugdige harten met elkaar in aanraking brengen en Koosje zou hem met haar schoonheid, haar coquetterieën en verdere kunstmiddelen wel weten in te palmen, meende zij. ‘Moeder’ had zich echter geducht misrekend en de teleurstelling baarde wrevel en zette de eerste druppels

kwaad bloed bij haar tegen dien hoogmoedigen Controleur.

Wel was Obbink gekomen op haar lokstem en had Koosje al de aanwijzingen en raadgevingen harer Moeder in toepassing kunnen brengen, doch hij had hen allen verplet door zijn hooghartigheid en bevroren door den toon en de houding zijner ijskoude statigheid. Dit eerste bezoek had haar in eens al den lust tot koppelen benomen en haar sympathie voor den Controleur voor goed bekoeld. Weldra ging ze hem haten, toen hij stoornis kwam brengen in den rustigen gang harer zaken en wachtte ze op een gunstig oogenblik om zich op hem te wreken.

Wat al boosaardige gedachten doorwoelden haar hoofd! Wat al helsche plannen welden in haar binnenste op! Toch gingen er nog maanden voorbij, voordat zij haar slag vermocht te slaan, maanden van machtelooze woede en zenuwachtige opgewondenheid. Toen gebeurde er iets, waaruit haar haatdragendheid aanvankelijk weer nieuw venijn zoog, maar waarover zich spoedig een helder licht ontstak, dat haar den weg der vergelding duidelijk aanwees.

Niemand in Tjiworo is zoo met alles en met allen bekend als zij. In dit opzicht doet ze niet onder voor het meerendeel der zwakke sexe van het gecroiseerde ras, dat tuk is op chronique scandaleuse en een eenig genoegen vindt in het opduiken van allerlei nieuwtjes

en het najagen van schandalen. Aan Moeder Plets nieuwsgierigheid en snuffelgeest althans ontgaat niets. Geen muis kan om zoo te spreken buiten haar medeweten den staart verroeren! Zij heeft van alles het eerste snufje en zoekt en vischt tot zij het naadje van de kous weet.

Het is dus wel begrijpelijk, dat ze ook Obbink tot het voorwerp harer onafgebroken bespieding en bemoeizucht had gemaakt en haar niets omtrent zijn handel en wandel verborgen was gebleven. Het boos opzet en het gepleegde geweld tegenover Djiwa had haar wel verre van geschokt, want zij zelve had menigmaal de hand gehad in een dergelijke schanddaad, maar toch had ze de gansche toedracht dier zaak op haar wijze rondgebazuind, deels uit haat tegen den Controleur, doch meer waarschijnlijk nog uit nijd over het verloren gaan van zulk een voordeelig buitenkansje voor haar. Djiwa's vlucht uit de controleurswoning en haar spoorlooze verdwijning had de maat harer verbittering volgemeten. Bij een bezoek aan de machinistswoning, bij welke gelegenheid hij haar een kostbare Javaansche kris in beleening gaf, had Sidin, de huisjongen des Controleurs, haar eens het geheim verraden van de zwangerschap van de jonge njai zijns meesters. Zij had die mededeeling met belangstelling vernomen en als alle dergelijke nieuwtjes vast in haar geheugen geknoopt om er, zoo noodig, te gele-

gener tijd profijt van te kunnen trekken. En toen ze dan ook na Djiwa's verdwijnen hoorde gewagen van een huwelijk met den gunsteling Raden Sosmito, waartoe de Controleur zijn njai had willen dwingen en tevens van een geforceerd vertrek naar Tjalengka, meende de sluwe vrouw Obbinks toeleg in zijn geheel te doorzien. Djiwa had het lot harer eigen Moeder moeten ondergaan: verdreven te worden door den Vader van haar ongeboren kind. Ditzelfde lot ondergingen zoovele inlandsche meisjes in den dienst van den blanken wellust. Of was zij zelve niet - en met haar zoovele andere 'kinderen des lands' - het slachtoffer geworden eener diergelijke wreede, onnatuurlijke miskenning? En een gevoel van afgrijselijken haat vervulde haar tegen den man, die met de moeder zijn kind verstooten en aan de schande prijsgegeven had, zooals ook met haar gebeurd was. Ze zorgde er voor, dat deze daad van grove Europeesche geweldpleging wereldkundig werd en ontzag zich zelfs niet haar opruiingstaal te doen hooren in kampong en dessa. De Controleur had het toen zelf te druk met zijn vruchtelooze nasporingen om haar voor eens en voor altijd den mond te snoeren. Ze noemde zijn handelwijze in hooge mate 'korang adjar'[1], hem zelf een bangsat nummer satoe[2], bekladde zijn naam met allerlei

(1) Onbeschoft.
(2) Schurk van het eerste water.

overdreven en zelfs geheel gefingeerde betichtingen, zoodat ze ernstig afbreuk deed aan zijn prestige tegenover den Inlander. Ze scheen in die dagen geheel voorbij te zien of vergeten te hebben, hoe zij zelve reeds jarenlang een levendigen handel onderhield met de jongelui van Kebon Kidoel en allerlei slag van Oosterlingen en Inlandsche en Chineesche meisjes en vrouwen, waarvan altijd een zeker gedeelte gedoemd was geweest om het lot te moeten ondergaan van Djiwa en dat harer eigen Moeder.

Moeder Plet begon weldra van batterij te veranderen, toen sluwheid haar het gevaarlijke harer stelling tegen den vijand deed inzien. Bovendien konden die aanvallen tegen den persoon en het gezag des Controleurs haar op den duur ook niet bevredigen. Die straf was te licht, die wraakoefening nog te onschuldig. Niet op zijn naam, niet op zijn macht moest ze haar wapen richten, maar op zijn leven. Hij moest opgeruimd worden, vallen door de hand van haar, die hij eenmaal had verstooten als een onnut, verafschuwd wezen, boeten in zijn bloed voor de laaghartigheid van zijn karakter, zooals haar Vader gevallen was om de schande harer Moeder uit te wisschen. Djiwa moest opgespoord worden om haar tot een bloedige wraakneming te kunnen ophitsen. Haar doel zou ze bereiken, want ze was overtuigd van de tooverkracht van haar woord en van den biologeerenden invloed van haar blik.

En ze begon den Controleur te helpen in het werk zijner vruchtelooze nasporingen. Dag aan dag ging ze uit en zwierf ze om langs velden en wegen, in kampong en dessa met verwaarloozing harer winstgevende praktijken. O, had Obbink haar boos opzet, haar misdadige bedoelingen ook maar eenigszins kunnen raden, zijn ongerustheid dier dagen ware dan zeker tot het uiterste gedreven! Maar hij had zoo bitter weinig vermoeden van het bestaan van zulk een geduchte vijandin!

Het kon voor Moeder Plet, het nieuwsblad van Tjiworo, niet lang een geheim blijven welk een gewichtige rol Anna Vermaas geheel onwetend had vervuld in de treurige geschiedenis van Djiwa's spoorlooze verdwijning. Obbink's genegenheid voor de pas uitgekomen dochter des Administrateurs van Kebon Kidoel bleef haar niet onbekend en ze begreep dus meteen, dat Djiwa's zwangerschap volstrekt niet de eenige oorzaak was geweest van het hardvochtig optreden des Controleurs. Die ontsluiering van Obbinks hartsgeheim baarde haar veel vreugde, want ze was nu des te zekerder van haar zaak. Voor vrouwen als zij is niets heilig, ook niet de teederste en meest kwetsbare gevoelens harer medemenschen. Ze hoopte van harte, dat het tusschen Obbink en Anna Vermaas spoedig tot een officieele verloving mocht komen. Immers eerst dan zou ze het scherpste wapen in handen hebben, dat ze tegen haar vijand kon aanwenden. Djiwa's

woede zou onbeschrijfelijk, haar haat afgrijselijk zijn, wanneer ze zekerheid kreeg, dat ze haar plaats in de Controleurswoning ter wille van een blanke schoone had moeten inruilen en hoe gemakkelijk zou het dus niet zijn haar dan op te zetten tegen haar vroegeren Heer. De boosaardige vrouw dacht er in haar duivelsch genoegen niet aan, welke noodlottige gevolgen deze ophitsing voor de onschuldige partij na zich kon sleepen. Daardoor toch zou ook Anna in ernstig gevaar komen. Trouwens zij droeg ook de schoone Administrateursdochter een kwaad hart toe, hoewel het lieve meisje haar nooit den minsten aanstoot bezorgd had en voor haar als voor iedereen altijd even voorkomend was geweest. Doch zij was schoon, veel schooder dan Koosje zelfs, zooals de jongelui eenparig beweerden en bovendien een zuiver Hollandsche, een echte totok! Dit waren voor de afgunstigen Nonna op zich zelf al voldoende redenen om het bevoorrechte meisje te haten. Ook kon zij het ‘die Gollansche meid’ niet vergeven, dat ze al dadelijk het hart des Controleurs had kunnen betooveren, iets waartoe haar eigen dochter zelfs met haar medewerking nog niet bij machte was geweest. Koosje deelde uit nijd en jaloezie natuurlijk in die antipathie harer Moeder,

Obbinks toenemende attenties voor de aanvallige dochter huns Chefs wekten bij de jongelui der Fabriek tegengestelde gevoelens als bij Moeder Plet. Bij hen geen spoor van blijdschap.

maar gekrenkte ijdelheid en bittere jaloezie, die meer en meer tot een onverzoenlijken haat aangroeiden, naarmate die oplettendheden toenamen. Het gras werd hun voor de voeten weggemaaid, terwijl de drukte van den maaltijd hen tot een machteloos toezien doemde. Was het wonder, dat het Moeder Plet veel moeite kostte al hun pogingen te verijdelen, waarmede ze de verloving van den Controleur Obbink met de gevierde Anna Vermaas zochten te verhinderen? Het slagen van haar eigen goed doordacht plan ware er mede gemoeid geweest, wanneer ze hun doel hadden kunnen bereiken en zonder haar inmenging zou die verloving waarschijnlijk ook nooit tot stand gekomen zijn. Het geweld en het onrecht tot tweemaal toe tegen Djiwa gepleegd, waren immers feiten van zoo ernstigen aard, dat ze voor Obbink iedere toenadering tot Anna onmogelijk zouden gemaakt hebben, wanneer ze bij tijds ter kennis van haar of haar vader waren gekomen. Aan zijn grootste vijandin had Obbink het dus te danken, dat hij eenmaal een meisje zoo bekoorlijk van uiterlijk en zoo verheven van ziel als Anna Vermaas de zijne had mogen noemen.

Intusschen genoot Moeder Plet al even weinig succes als de Controleur en al diens spionnen en handlangers zelve. Ook zij kreeg geen ketrangan en Djiwa bleef ook voor haar verborgen. Toch gaf zij niet geheel den moed verloren, zooals de overigen en daaraan was het te

wijten, dat ze de vluchtelinge eindelijk na maanden terugvond in de eenzaamheid van Ardhirogo, waar men toen zelf reeds alle nasporingen als geëindigd beschouwde.

Het verhaal dier ontdekking willen we liever uit Moeder Plets eigen mond vernemen.

XII.

Drie dagen voor de viering van de verlovings-partij in het Groote Huis brengen we een avond door in den huiselijken kring der Familie Plet.

Een sober licht valt uit de machinistswoning door de duistere voorgalerij op het erf, flauw weerkaatsend in de lucht en wegstervend in het heldere maanlicht. Vier heeren zitten om een speeltafeltje in de binnengaanderij te whisten en zijn op dit oogenblik in een vinnig dispuut over een klein slem door een der partijen pas verloren. Twee knaapjes zijn diagonaal aangeschoven, waarop op het eene twee paitjes[1] en een Japansch doosje met manilla's staan en op het andere een paitje en een verschaalde brandy-soda. Plet zit er aan als gastheer. Hij is een zwaarlijvig man met plompen lichaamsbouw, een bijna zwarte tronie, dikke lippen, platten neus en goedige donkere oogen. Zijn gelaat heeft het hobbelig aanzien van een pokdalige, hetgeen

(1) Bittertjes.

zijn uitzicht leelijk en terugstootend maakt. Zijn slaapbroek en kabaai zijn goor, vies en verfomfaaid. De gasten zijn mede in négligé, een familariteit, die het bewijs levert, dat ze zich in deze woning volkomen thuis gevoelen. Het zijn alle drie jongelieden der Fabriek, waarvan twee blauwoogige en blondharige Westerlingen zijn en de derde een donker getinte Indo.

'Het is jouw schuld, dat we dit klein slem verloren hebben!' zegt een der blauwoogigen, rood van kwaadheid over de geleden nederlaag, met een harden knokkelslag op de tafel tegen zijn partner, het donkerkleurig jongmensch. 'Waarom kwam je nu in harten, de invite van de tegenpartij?'

'Omdat ik aan de achterhand zat met den heer en de vrouw en ook mijn vrouw wilde vrijmaken door het aas te laten vallen!' antwoordt de beschuldigde met dat scherp geprononceerde Indische accent, dat voor vreemdelingen zoo moeilijk is weer te geven.

'Ja, maar het was sans atout en je had dus op je vingers kunnen narekenen, dat Plet met zijn handen vol harten moest zitten, anders had hij toch waarachtig niet geïnviteerd op dat simpel aas! Waarom geen klaveren gegooid, daar was nog niet in gespeeld? Ik zat met het aas en de vrouw fourchette, terwijl Plet den heer er van had. We hadden dus met jouw harten heer en mijn twee klaveren minstens drie trekken gehaald en waren bin-

nen geweest voor slem!' redeneert de eerste nog zoo rood als een kalkoen en bij tusschenpoozen op de tafel voorttrommelend.

'Van klaveren had ik de 7 sec en daarom dorst ik er niet in te spelen!'

'Maar garten is mijn long kleur, jij mag dus niet spelen. Betoel, jij moet klav-vern spelen!' werpt Plet nu op zijn beurt en in zijn gebrekkig Hollandsch den onverlaat tegen.

De vierde persoon, die meer een grappenmaker dan een hartstochtelijk kaartspeler lijkt, heeft zich buiten het dispuut gehouden. Het geheele twistgeding raakt zijn koude kleeren niet. Onderwijl heeft hij zich onledig gehouden met het geven van lieve knipoogjes en het maken van potsierlijke hand-, hoofd- en lipbewegingen in de richting der achtergalerij. Als Ketjiel, de huisjongen, binnenkomt, maakt hij een grappige, veelbeteekenende vingerwijzing naar zijn leeg glaasje op het knaapje.

'Zit nu niet te klapzalven, asjeblieft!' zegt hij eindelijk met een onrustige heen- en weerslingering van het bovenlijf, wanneer dat geharrewar hem begint te vervelen. 'Kom, eeuwig domme spelverknoeier van een Bartholomeus, drink eens voor den schrik!' Dan neemt hij zelf zijn pas gevuld glaasje op, brengt het met een sierlijken zwaai aan de lippen en zegt: 'Op jullie gezondheid onsterfelijke speelgoden!'

Allen lachen en daarmede neemt het spel weer een aanvang.

In de achtergalerij treffen we een ander groepje aan. Daar zitten Koosje, het voorwerp der zoo even bedoelde kluchtige mimiek van uit de binnengaanderij en twee inlandsche huishoudsters van de Fabriek. Koosje is een meisje van werkelijk zeldzame schoonheid, die van haar vader noch zijn welgedaanheid, noch zijn donkere huidskleur, noch eenige andere uiterlijkheid erfde. Haar sarong en kabaai, eveneens van weinig zindelijkheid getuigend, zitten haar strak om de leden en doen de slankheid van haar lichaam en de weelderigheid harer vormen op hun voordeeligst uitkomen. Haar donkere oogen flikkeren van een wulpschen gloed onder de bekoring van de gevoerde erotische gesprekken met haar vriendinnen. Zij zit op een divan en de beide njai's hebben zich aan haar voeten neergehurkt. Een dezer vrouwen is een meisje van hoogstens veertien jaar en dus nog in haar eerste jeugd, in haar eerste schoonheid. Zij is een van Moeder Plets slachtoffers. De andere is een feeks met een brutaal, onbeschaamd uitzicht, wie de gemeenheid de oogen uitkijkt. Haar schoonheden zijn verwelkt, haar vormen verlept en het is verwonderlijk hoe deze vrouw haar plaats als njai nog weet te handhaven. Zij onderscheidt zich door haar witte kabaja van haar lotgenoote, die nog steeds in het bruine baadje der Javaansche bescheidenheid gestoken is. Deze en dergelijke vrouwen zijn Koosjes huisvriendinnen, haar dagelijksche conversa-

tie en ze is dan ook niet vrij gebleven van de besmetting, die van zulke wezens uitgaat.

De oudste der beide njai's is gekomen om als gewoonlijk Koosje wat gezelschap te houden; Koosje, die zoo erg gecharmeerd is op haar bijzijn en zooveel behagen schept in haar leerrijke gesprekken! De jongste is medegetroond om haar wat losser en vrijer te maken, daar ze nog vol discretie en jeugdigen schroom is en zich nog volstrekt niet thuis gevoelt in haar nieuwe omgeving. Het dessakind was te voren ook nog nooit in eenige aanraking geweest met Europeanen en dus nog veel minder met hun samenleving. En nu zoo'n blanda te moeten dienen, dat ging haar nog niet af!

Koosje heeft haar bezoekster eerst onthaald op een portie roedjak, een inlandsche lekkernij, die voor ons, Hollanders, bepaald walgingwekkend is. Het zijn onrijpe vruchten, die men met allerlei ingrediënten tot een vuile, vieze poespas ondereenmengt en op inlandsche wijze met de vingers uit een pisangblad opslurpt! Daarna heeft ze met de oudste een gesprek aangevangen, zoo gemeen en in een taal zoo ongekuischt, dat we op eens alle respect voor het schoone meisje verliezen en haar op één lijn stellen met het diep gezonken wezen daar voor haar. Ze legt daarbij bewijzen van bekwaamheid aan den dag, die ons de volle overtuiging geven, dat voor haar op erotisch gebied niets meer geheim en hei-

lig gebleven is. De tinteling harer oogen, de gloed harer wangen en de trillingen harer leden spreken van de tot hysterische opwinding aangedreven prikkelbaarheid van haar gestel. Tusschenbeide beantwoordt ze met wulpsche blikken het gebarenspel van het blondharige jonge mensch aan het whisttafeltje. Als ze zich lang genoeg vermeid heeft in de voorlichtingen en de vuige taal der concubine, rekt ze zich geeuwend uit in de doffe loomheid van haar overprikkeld lichaam en begint een paar malen met forschen tred de galerij op en neer te loopen, om eindelijk in een duister hoekje neer te hurken, onttrokken aan het gezicht der jongelieden. Daar haalt ze haar sirik-doos te voorschijn en rolt met groote handigheid van tabak, kalk en betêl-blaren een sirikpruim, die ze haastig tusschen de lippen brengt en met zeker welgevallen begint uit te zuigen, het sap voor zich uitspuwend. Koosje heeft er slag van haar bewonderaars te ontgoochelen en tot de nuchtere werkelijkheid terug te voeren. Haar neigingen en genoegens toch vloeken met haar uiterlijk schoon, gelijk een schrille en een zachte kleur met elkaar doen! Lang nog blijft ze daar neergehurkt zitten, zich vermakend met haar pruim en de beide njai's, die eveneens een soortgelijke ‘aangename tijdpasseering’, niet ‘achter de kiezen’ maar tusschen de lippen hebben gestoken, waardoor haar spreken schier tot een onverstaanbaar gemompel wordt gemaakt. Geluiden langs het

achtererf verstoren eindelijk dit rustig samenzijn. Het is ‘Moeder’, die thuis komt van haar gewone avondomzwervingen en nog door niemand vermist geworden is. Haar verschijning is luidruchtig: zij zelve zenuwachtig en gejaagd, zooals blijken zal.

‘Pigi mana?! Brenti, loe setan!’(1) zegt ze tegen den koetsier van haar tjikar, wanneer het rijtuigje, waarin ze in haar volle lengte ligt uitgestrekt, het geheimzinnige gat in den paggar langs het achtererf voorbij rijdt.

‘Koeda tra man brenti!’(2) verzekert de koetsier verstoord, meer echter op de onwilligheid van het beest dan op de razende ‘Moeder Plet’. Met een nijdigen ruk aan de teugels brengt hij het paard tot stilstaan.

‘Koeda tra verdoeli, tapi loe bodok!’(3) slingert ze hem tegen, terwijl ze zich klaar maakt om uit te stijgen.

Dat uitstappen uit zoo'n tjikar gaat evenwel nog zoo gemakkelijk niet. Wie in Indië bekend is en ooit met zoo een voertuigje gereisd heeft, weet dat het geen landauer is, waar men met groot gemak in en uitwipt.

Moeder werkt zich in al haar corpulentie op het minst kwetsbare gedeelte van haar lichaam vooruit, waardoor ten aanschouwe van de heimelijke blikken des koetsiers, die reeds uitgestegen is, haar sarong in de hoogte kruipt

(1) Waar rijdt je naar toe?! Houd stil, jou satan!
(2) Het paard wil niet stilhouden.
(3) Het paard is me onverschillig, maar jij bent dom!

en de blankheid harer onderdanen met die van het maanlicht doet wedijveren. Onderwijl ze zich laat zakken bromt en moppert ze als altijd over het geweld, dat ze zich moet aandoen. Als haar korte beenen eindelijk den grond hebben bereikt en de koetsier zijn afrekening heeft ontvangen, bukt ze door het gat in de haag en spoedt zich, beladen met een kistje kleinoodiën het erf op.

'Koos! Fen!' schreeuwt ze voor ze de achtergalerij nog bereikt heeft.

'Koosje en de oudste der njai's snellen haar tegemoet.

'Pigi, loe setan!'(1) grauwt ze de huishoudster tegen, die haar voor de voeten is getreden. 'Moeder' schijnt een zwak te hebben voor dat woord 'setan.'

'Ada kabar?'(2) vraagt Koosje nieuwsgierig, die in de gejaagdheid en de zenuwachtige haast harer moeder iets ongewoons bespeurt.

'Ada kabar baik sekali!'(3) antwoordt ze op een waren juichtoon.

'Kabar apa?'(4) vraagt haar dochter, weer één en al nieuwsgierigheid. Maar 'Moeder' heeft geen geduld meer, wanneer ze de stem van haar Fen verneemt. Ze stormt het huis binnen onder den uitroep van: 'Fen! Fen, ada kabar!' maar blijft ietwat verbluft en teleurgesteld staan, wanneer ze de aanwezigheid

(1) Ga weg, jou satan!
(2) Is er nieuws?
(3) Er is heel goed nieuws.
(4) Wat voor nieuws?

der drie jongelui bespeurt, die juist bezig zijn in diep stilzwijgen en zenuwachtig verbeiden een mooie partij te spelen. Koosje en de vrijpostige njai zijn haar in de binnengalerij gevolgd, tanden en lippen egaal rood gekleurd van het sirih kauwen en de witte kabaja bevuild met roode spatten.

Moeder Plet is - nu we haar in het volle licht zien - een vrouw, die in den echtelijken staat haar slankheid van voorheen verloren heeft en in zwaarte van lichaam zeker niet veel minder gewicht in de schaal legt dan haar man. In den omvang van haar middellijf en leden doet ze niet voor hem onder. Haar gelaat, dat nog sporen draagt van vroegere schoonheid, is bijna als marmer zoo blank, een blankheid, die Koosje van haar heeft geërfd, zooals zij van haar pursang-Europeeschen vader. Het zware, donkere, glanzende haar en de gitzwarte oogen steken scherp en sierlijk tegen dat blanke af, zooals ook bij haar dochter, haar evenbeeld van vroeger, het geval is. Overigens heeft zij weinig uiterlijk schoon mogen behouden. Haar vleesch is slap en afhangend geworden en de tand des tijds heeft overal geduchte sporen nagelaten. Doch haar oogen schitteren nog in den gloed van vroegere jaren en haar gansche aanblik verraadt nog dezelfde onbeschaamdheid en onverschrokkenheid van toen.

'Tobat![1] Zoo diam-diam![2] Ik denk, Fen

(1) He!
(2) Erg stil.

alleen!' zegt ze half verontschuldigend over de rumoerigheid van haar binnentreden en half verwonderd over het aantreffen van dit gezelschap, schoon ze deze en nog andere jongelui hier avond op avond vindt.

'Zoo, Moeder! Wat voor kabar hebt je meegebracht?' vraagt het slachtoffer van het whistspel, alias grappenmaker door den ernst van het spel heen. En als Moeder blijft zwijgen in dubio, of ze den jongelui haar groot geheim wel meedeelen zou, vervolgt hij, niet gewoon zich ook maar eenigszins tegen haar in acht te nemen: 'Goede zaken gemaakt, Moeder? Zeker de eene of andere raden ajoe(1) of rijken Chinees geplunderd, ja?'

Ook Koosje en de njai bestormen haar met vragen, terwijl de overige heeren in hun spel verdiept blijven en geen aandacht aan haar wijden. In haar onbeslistheid of ze het gezelschap al dan niet deelgenoot in haar belangrijk nieuws zal maken, opent ze haastig een deur, waarvan zij den sleutel bij zich draagt en treedt het vertrek binnen, dat haar tot schatkamer dient, snel de deur achter zich dicht trekkend. Hier bevinden zich haar rijkdommen, bestaande in tallooze beleende voorwerpen van waarde. In de kasten langs een der wanden liggen die schatten opgeborgen. Gezwind bergt ze haar kostbaar kistje weg en treedt weer naar buiten, want ze brandt van verlangen

(1) Vrouw van een Inlandsch Hoofd.

om het groote nieuws te openbaren, dat haar geheel en al vervult en in zenuwachtige overspanning brengt. Ze zou het kunnen uitschreeuwen, in haar groote vreugde, aan allen, die het maar hooren wilden, wanneer het gezond verstand haar niet het zwijgen oplegde. Alleen Fen en Koosje zou ze het onder het zegel der geheimhouding toevertrouwen. Maar het wordt haar op eens te machtig en ze kan geen weerstand meer bieden aan de uitbundigheid harer blijdschap en den aandrang harer mededeelzaamheid.

Intusschen is de laatste kaart onder een roezemoes van stemmen gevallen en de robber daarmede uitgespeeld. Moeder, die begrijpt nu beter gehoor te zullen vinden, treedt triomfantelijk voor het front en zegt met oogen glinsterend van inwendige tevredenheid:

'Nou ik wit wel!'

Allen begrijpen, dat er werkelijk iets bijzonders is en vestigen aandachtig het oog op haar.

'Tau apa?'(1) vragen Plet en zijn dochter, gewoon Maleisch onder elkaar te spreken.

'Wat weet je, Moeder?' vraagt ook het donkerkleurig jongmensch, aangesproken onder den naam van Bartholomeus.

Maar Moeder vermaakt zich nu een wijle met de gespannen aandacht harer toehoorders, niettegenstaande het hart haar op de tong brandt.

(1) Wat weet je?

‘Ik wit wel!’ herhaalt ze uittartend.

‘Waar Koosje haar kersenroode lipjes vandaan heeft!’ valt de grappenmaker haar snedig in, het meisje met loenschen blik aanziend.

De beide andere jongelui meesmuilen en Koosje, die niet weet wat kersen zijn, beschouwt de aardigheid als een hatelijkheid en zet een gezicht zoo nijdig als een spin, tot meerdere hilariteit der anderen.

‘Je ben hekke fen, ja!’ zegt ze, haar plaaggeest vijandig aankijkend en als bewijs van minachting de tong naar hem uitstekend, die als gemenied is, waardoor de lachlust nog grooter wordt en zij buiten zich zelve is van woede. Indische meisjes verstaan geen scherts.

‘Ik wit wel!’ zegt Moeder voor de derde maal, terwijl ze een theatrale pose aanneemt om effect aan haar woorden bij te zetten.

‘Djangan main gila!’(*) barst Plet driftig uit met een ongeduldige beweging van zijn groot lichaam en een eigenaardig tonggeluid, dat niet weer te geven is. Zijn oogen hebben hun goedig uitzicht verloren en hij kijkt zijn vrouw, die hij anders geducht vreest, bestraffend aan.

‘Ik wit wel waar Djiwa!’ spreekt Moeder nu met vol aplomb, zegevierend om zich heen ziend bij de uitwerking dezer onvolledige woorden.

(*) Houd ons niet voor den gek!

‘Apa?! Lah! He! Is 't waarachtig?! Wat je zegt!’ klinkt het van vijf kanten in de grootste verwondering dooreen.

Dat enkele woord ‘Djiwa’ heeft den sluier der geheimzinnigheid opgelicht, en op eens een algemeene opschudding veroorzaakt. Koosje, haar boosheid van zoo even vergetend, is ijlings op haar Moe toegeschoten. Ook Plet is in al zijn logheid en zwaarte overeind gesprongen, waardoor hij zijn stoel omschopt, die in zijn val een der knaapjes meeneemt en twee glaasjes rinkinkend op de steenen doet neervallen. Niemand let evenwel op dit incident. Allen staren Moeder met groote oogen aan en overladen haar met vragen.

‘Van aven ik zie gem met zijn kin!’ zegt ze op Djiwa doelend; want in haar Hollandsch, zooals in dat van alle sinjo's en nonna's van haar ontwikkeling, ontbreken alle vrouwelijke voornaamwoorden. Die nieuwe opheldering verhoogt de agitatie niet weinig en allen spreken en vragen ordeloos dooreen, waaraan de grappenmaker, die in geen enkele omstandigheid zijn luimigen aard verloochent, een einde maakt, door op koddige wijze het terrein te vermeesteren en alleen voor zichzelven te houden. Haastig heeft hij een stoel aangeschoven bij het speeltafelje en Moeder vrij en frank in de dikke armen gepakt om haar tot zitten te dwingen.

‘Kom eens voor de heeren, Moeder!’ zegt hij, haar vooruitdringend.

‘Soedah, Piet![1] Djangan dan toch!’[2] roept ze uit, weinig verstoord over deze vrijpostigheid, omdat ze veel van de jongelui verdragen kan. Maar door haar tegenstreven raakt Piet bijna onder de voeten en trapt haar ongelukkigerwijze vrij gevoelig op de teenen.

‘Adoe, setan![3] Jij trap mijn poot! Korang adjar!’[4] schreeuwt ze.

‘Pardon, Moeder!’ verontschuldigt zich Piet. Maar zij kent dit woord niet en in de haast uitgesproken klinkt het haar een vloek in de ooren.

‘Perdom! Perdom! Zoo onbeschof! gij zelf perdom, ja!’ valt ze uit tot groot pleizier van Piet en zijn blauwoogigen collega, die alleen het misverstand begrijpen.

‘Zie zoo, Moeder!’ zegt Piet, als hij haar eindelijk op den stoel gesold heeft. ‘Niet boos zijn, hoor! 't Was niet zoo gemeend. Geef ons nu eens een geregeld verhaal van wat je ons daar vertelt.’

Nu, zij is ook heelemaal niet meer boos. Ze is Koosje niet en Piet mag ze te graag lijden om hem zoo'n onschuldige grap te misduiden.

‘Waar heb je Djiwa nu eigenlijk ontdekt?’

‘Op Ardhirogo in de guis van Pah Lonto, maar zij loop weg.’

(1) Schei uit.
(2) Niet doen.
(3) Ai!
(4) Onbeschoft.

‘Wie is Pah Lonto en hoe vond je haar daar?’

‘Hij mandoer op Ardhirogo. Zijn vrouw ik ken wel. Van aven ik kom daar voor....’

‘Jawel voor zaken!’ zegt Piet, die er alles van begrijpt. ‘Verder!’

‘Ja voor sakken!’ gaat ze voort. ‘Als ik bij de guis kom van Pah Lonto, ik.... ik....’ Ze bootst de beweging na van iemand, die geweldig schrikt, maar het woord wil haar niet te binnen schieten.

‘Toen schrikte je!’ vult Piet aan.

‘Adoe, ja, ik zoo erg schrikken! Ik zie Djiwa met zijn kin. Ik ken hem wel. Vroeger ik spreek met gem op de pasjar[1] Zij loop maar, zij loop maar plok, plok, plok, plok!.... Adoe, zoo gard, ja!’ En Moeder maakt met de beide handen de beweging van iemand, die zich vlug uit de voeten maakt. ‘Ik ook loopen, loopen, loopen, maar kan niet krijgen! Zijn kin zoo ardig, ja! Tobat, zoo lekker kin! Diapoenja moeka zoo poetih, zoo poetih seperti akoepoenja kabaja!’[2] Intusschen vloeit Moeders kabaai op dit oogenblik juist niet over van blankheid.

‘En heb je Djiwa toen heelemaal niet meer gezien?’ vraagt Bartholomeus nu op zijn beurt.

‘Nda,[3] maar ik wit wel, waar hij woon!

(1) Markt.
(2) Zijn gezicht is zoo wit, zoo wit als mijn kabaja.
(3) Neen.

Hij is in de roemah setan[1] op Ardhirogo, in de guis van Meneer Overman. Ik wit betoel[2]. De vrouw van Pah Lonto zeg mij!'

'Brangkali djoesta itoe perampoean!'[3] brengt Plet in het midden, die evenals de anderen niet gelooven kan, dat Djiwa zich in de Administrateurswoning op Ardhirogo zou schuil gehouden hebben.

'Djoesta, apa djoesta! Soenggoe mati, boleh pertjaja!'[4] zegt ze, een beetje wrevelig over dat in twijfel trekken harer woorden.

'Eerst hij weel niet zeggen, waar hij is. Ik wit niet, zeg hij. Jij wit niet, jij wit wel, setan! zeg ik. Ik ben zoo erg boos, ja, omdat hij weel niet zeggen. Ik denk, misschien hij mag niet zeggen. Wanneer jij vertel, waar hij is, jij krijg van mij mooie houe ring, zeg ik!'

'En toen heeft Pah Lonto's vrouw je verteld, dat Djiwa al dien tijd bij Overman op Ardhirogo verstopt gezeten heeft!' zegt het jonge mensch, wiens naam we nog niet weten, als Moeders gebrekkige en schier onverstaanbare taal hem begint te vervelen.

'Ja en Reso ook! Die ring tida verdoeli![5] Al oud en toch nieman weel koopen! Pah Lonto zijn vrouw hij zoo blij, ja! Hij zeg mij alles!'

(1) Het duivelshuis.
(2) Heel goed.
(3) Misschien liegt die vrouw wel.
(4) Liegen, wat liegen? Ik mag sterven, als je er niet op vertrouwen kunt.
(5) Is me onverschillig.

‘Je hebt je best gehouden, Moeder! je bent een kranig wijf, hoor!’ zegt Piet, haar goedkeurend op de schouders kloppend, waardoor zij in zijn lof groeit. ‘En wat ben je nu van plan, Moeder?’

‘Van plan?! Van plan?!’ vraagt de ongenoemde, die Obbinks rival is. ‘Kun je dat nog vragen? De trotsche, hatelijke kerel heeft ons allen tot nu toe met beleedigende minachting behandeld. We zullen hem nu eens ter dege toonen met wie hij te doen gehad heeft. We zullen revanche nemen door hem in zijn hoogmoed neer te vellen! Moeder geeft ons het wapen in de hand, waarmede we hem ongeneeslijk kunnen treffen! Geen kasian(1) met dien poen van een vent!’

‘Waarachtig, Rob! Dat zeg ik ook! We zullen den vent totaal afmaken! Ons wapen is scherper dan het zijne. De schurk heeft het verdiend!’ verklaart Bartholomeus, die mede een van 's Controleurs meest geslagen vijanden is, zoowel uit nijd over diens terugzetting van het ras der Indo's, waartoe ook hij behoort, als uit baloorigheid over zijn trotsche houding tegenover de jongelieden der Fabriek.

‘Ik fin ook hoed! Geen kasian, Rob!’ geeft Plet als zijn meening te kennen, die tot nu toe door allerlei bewegingen van oogen, handen en lichaam en door sprekende gebaren, een meer zwijgend aandeel in het gesprek heeft genomen.

(1) Medelijden.

‘Natuurlijk,’ verklaart ook Koosje. ‘Djiwa moet bij ons komen. Mama, jij moet gier brengen, ja! We kunnen met hem praten!’

‘Dat is een lumineus idée! Je moet haar opzoeken en naar hier meetroonen, Moeder!’ zegt Rob met een ruwen vloek kracht aan zijn woorden bijzettend.

‘Ja, als we haar maar hier konden lokken, waren we ver genoeg!’ beweerde Bartholomeus.

Ook Plet betuigt door een eigenaardig keelgeluid zijn instemming met het ‘lumineus idée’ zijner dochter.

‘Dat is pinter(1) van je bedacht, Koosje! Aan jou de eer, hoor!’ spot Piet, terwijl hij haar met plagende oogen aanziet.

Sporen van boosheid ontsieren daarop Koosjes mooi gezicht. Haar rood tongetje komt weer voor den dag en haar ‘kersenroode’ lipjes prevelen opnieuw iets van ‘hekke fen, ja.’

‘Nin, zoo niet hoed! Jullie witten niet, ik wit wel!’ weerlegt Moeder, uit vrees, dat hun inmenging de zaak zou kunnen bederven, die nu juist zoo gunstig staat.

‘Ja, maar Moeder, we mogen niet talmen! Als Obbink haar ook ontdekt....’

‘Soedah, lat maar! Plan-plan sadja!(2) Ik wit wel. Moet niet zeggen. Tjoba(3), jij zal zien, wat ik doe, ja!’

(1) Slim.
(2) Zachtjes aan maar!
(3) Eilieve.

‘Ik vind ook, dat het maar het beste zal zijn, als we Moeder stilletjes haar eigen gang laten gaan en volstrekt den neus buiten de zaak houden. Zij is mans genoeg!’ meent Piet.

‘Nin, moet niet de neus in mijn sak gouen,’ stemt zij volmondig in.

‘Zie je wel! Moeder heeft niet eens graag, dat we den neus in haar zak steken!’ gekscheert Piet met een schalksch trekje om den mond. Het moet tot zijn eer gezegd worden, dat hem meer het grappige dan het ernstige der zaak toelacht. De beide jongelui lachen om zijn aardigheid, zonder dat de familie Plet er echter iets van begrijpt.

‘Ik stel dus voor, mijne heeren, onze neuzen thuis te houden?’ vervolgt hij. ‘Ook jij Koosje!’ De aangesprokene steekt de tong naar hem uit.

‘Gelukkig, Piet, dat het verbod niet voor Koosjes tongetje geldt!’ plaagt Rob en het roode lapje keert zich nu op eens naar hem.

‘Soedah! Nit doen, Koos! Djangan begitoe nakal![1] verbiedt Plet met vaderlijke strengheid.

‘Tra mau!’[2] schreeuwt zij hem brutaal toe. Haar oogen gloeien en de daad bij het woord voegend steekt ze beurtelings naar beide plaaggeesten de tong uit.

‘Net een monjet[3], die in iets bitters gebeten heeft!’ sart de eene.

(1) Niet zoo stout zijn!
(2) Ik wil niet.
(3) Aap.

‘Tjies! Kottor kwepoenja lidah!’[1] tergt de andere.

Koosjes woede kent nu geen palen meer en ze begint hun eenige van de meest gemeene scheldwoorden naar het hoofd te slingeren, waaraan het Maleisch zoo overvloedig rijk is, tot Moeder er zich mede bemoeit en door haar meerder ontzag paal en perk weet te stellen aan de onvriendelijke ontboezemingen harer vertoornde dochter.

‘Diam, loe setan!’ zegt ze met dreigende blikken. Koosje vindt het niet geraden, ook haar verbod te weerstreven en zwijgt werkelijk, schoon ze kookt van boosaardigheid.

Na dit intermezzo worden de beraadslagingen weder voortgezet en komt men na lang over en weer spreken tot het besluit, zich volgens Piets raad van alle inmenging te onthouden, aan Moeder plein pouvoir te verleenen en, met uitzondering der overige geëmployeerden, voor alle verdere oningewijden het diepste stilzwijgen te bewaren, opdat Obbink noch zijn handlangers of spionnen er de lucht van mochten krijgen en bij machte zouden zijn hun plan te verijdelen, door te elfder ure nog een spaak in het wiel te steken. Moeder is met die beslissing ten zeerste ingenomen en ze dankt Piet met coquette knipoogjes en lieve attenties voor zijn welgemeendheid en zijn verstandig beleid.

(1) Foei, je tong is vuil!

'Nanti![1] Jij zal wel zien, wat ik doe, ja! Soedah, laat mij maar gandel! Ik wit wel!' heeft ze met een veelbeduidende vingerwijzing en een satanische schittering in de oogen gezegd en daarmede waren allen overtuigd, dat de zaak aan goede handen was toevertrouwd.

'Al tien uur zoo waar en nog niet eens gegeten. Sla om, kerels! De maag jeukt me,' zegt Rob zijn paitje in één teug ledigend, als de tong-tong daar buiten tien doffe slagen doet weerklinken.

'En ik heb slaap!' verzekert Bartholomeus. 'Kom, Titje, werpen we ons in Morpheus armen!' spreekt hij tot de jongste der njai's, zijn huishoudster, die in een hoek der binnengalerij afgezonderd neergehurkt zit.

'Of in Amors armen?!' merkt Piet onbeschroomd aan.

Koosje begrijpt uit het gelach der jongelui, dat er voor haar iets wetenswaardigs aan de orde is.

'Amors armen? Apa itoe?'[2] vraagt ze dus.

'Dat zijn armpjes van fluweel aan een lichaampje van dons, met handjes van watte, Koosje, die je betooverend omstrengelen en waarin je wegsluimert als in een nestje van fijne rozeblaadjes!' antwoordt Piet met een guitige theatrale houding.

'Ben je hek? Jij behin weer met plaggen, ja! Altijd zoo, as 't er is met jou! Jij zoo

(1) Wacht maar!
(2) Wat zijn dat?

onbeschof! Hati-hati, ja!'[1] bijt het meisje hem toe, venijn zuigend uit zijn mimiek, daar de uitlegging zelve als in een vreemde taal voor haar gesproken is.

'Hij heeft het ook altijd met jou aan den stok, niet waar Koosje?' sust Rob goed gemeend, als hij een weinig medelijden krijgt met het verongelijkte gezicht van het voorwerp van Piets onophoudelijke plagerij. Maar zij begrijpt de beteekenis dezer figuurlijke uitdrukking niet en vat haar verkeerd op.

'Een stok! Tjoba, hij moet probeeren om te welen slaan, ja!' En uittartend gaat ze voor den plaaggeest staan. 'Jij moet niet denken, ik ben jou njai, ja!'

'Zoo is het niet gemeend, Koosje! 't Is maar gekheid, zeg! Kom, geef me de hand ter verzoening. Ik zal 't nooit weer doen, hoor!' vergoelijkt Piet met oprechtheid.

Maar ze is nu betoel boos en trekt de beide handen met afschuw terug achter het lichaam, terwijl ze hem dreigend aanziet.

'Tra man!' zegt ze met een heel leelijk woord binnensmonds.

'Als 't zoo is, laten we ons dan maar uit de voeten maken, Bart en Rob!'

Piet verheft zich, evenals zijn vrienden, en begint naar iets te zoeken.

'Mijn toppi[2] is weg. Dat heb jij gedaan,

(1) Voorzichtig, hoor!
(2) Mutsje.

Koosje. Jij hebt het op den kop getikt, deugniet!' plaagt hij opnieuw haar niet met rust kunnende laten.

'Djoesta, monjet![1] Ik teek niet op den kop van jou toppi, ja!' snauwt ze hem toe, verontwaardigd over deze beschuldiging, die ze in ernst opvat. Deze nieuwe blunder werkt er haar nog dieper in. De drie jongelui gieren het uit over die dwaze verdraaiing van Piets woorden, waardoor ze rood van ergernis wordt. Gelukkig kiest ze nu de wijste partij, door haar woede op te kroppen en zich aan geen verdere plaagzucht bloot te stellen. Het hoofd gezwollen van toorn, rent ze het huis uit, om buiten haar gramschap te koelen aan eenige wild dooreen groeiende roze- en begoniastruiken.

De oudste der njai's - op de Fabriek algemeen bekend onder den naam van Kees - heeft intusschen Rob, haar heer, al een paar malen vergeefs gemaand mede te gaan naar huis en als zijn omtalmen haar eindelijk begint te vervelen, schiet ze als een furie op hem af en grauwt hem toe:

'Kapang poelang, binatang?!'[2]

'Toetoep moeloet, tjelleng!'[3] zegt Rob, tegenover het gezelschap gegêneerd over de onbeschoftheid zijner 'meid,' schoon dergelijke scènes verre van vreemd zijn tusschen die twee.

(1) Je liegt, aap!
(2) Wanneer ga je naar huis, beest?
(3) Houd je mond varken!

‘Toetoep sendirie! Kwepoenja moeloet boesoeh, andjing!’[1] gilt het gemeene wijf.

Rob maakt zwijgend een dreigende beweging met den arm, om haar een slag in het brutale gezicht te geven.

‘Ajoe poekoel, kaloe brani, blanda kottor!’[2] scheldt ze, het hoofd uitdagend tot hem opstekend.

Allen staan verbluft, verstomd, verplet over zooveel brutale onbeschoftheid. Moeder is even te voren haar schatkamer weer binnengegaan. Ware zij getuige geweest van dit tooneel vol ergernis, ze zou zeker korte metten met het monster hebben gemaakt, zij, die zooveel overwicht op haar volkje heeft en zooveel tact om haar woord ingang te doen vinden. Wellicht ware het dan ook wel niet gebeurd, want zij is de schrik der njai's en zelfs de onbeschaamde Kees zucht onder haar plak.

Een kort oogenblik van diep stilzwijgen is op de laatste woorden gevolgd. Men is in spanning wat er gebeuren zal, maar Rob trekt zijn arm onverrichterzake weer terug en zwicht voor de demonische blikken van het monster.

Hij heeft daarmede weer voor de zooveelste maal het onderspit gedolven tegenover dit boosaardig wezen, dat sedert drie jaren hem totaliter beheerscht.

Plets goedige oogen zijn verschoten en rollen onheilspellend in hun kassen. Zijn groot

(1) Sluit hem zelf! Jou mond is vuil, smerig, hond!
(2) Kom, sla als je durft, vuile Hollander!

lichaam trilt en zijn neusvleugels spalken zich op van woede.

'Toean moesti oesir sama loe!'[1] zegt hij met een barsche uitdrukking, die we hier niet neerschrijven.

'Oesir! Akoe oesir sendirie! Akoe bekin mati, kaloe oesir!'[2] schreeuwt de tang met het schuim op de lippen.

Ook Piet kan zich niet langer inhouden. Het bloed stijgt hem naar het hoofd van verontwaardiging.

'Zeg, Rob! Heb je dan heelemaal geen ziel meer in je body! Verbrijzel het monster de hersenpan!' zegt hij met gebalde vuisten en thans al zijn luimigheid op zijde zettend.

'Wacht maar! Straks thuis onder vier oogen zal ik wel met haar afrekenen!' verklaart Rob, druk en gemaakt gesticuleerend.

'Thuis doe je niets, evenmin als hier, versta je?! Opzitten en pootjes geven, dat doe je! Je laat je op je kop zitten, omdat je bang bent en geen ziel hebt. Als je nog een greintje eergevoel hadt, trapte je het beest van stonde aan weg! Als het mijn meid was, had ik ze al lang doodgeslagen!' vaart Piet uit.

'Tjoba, poekoel! Akoe boekan Koosje!'[3] tart de heks, die Piets laatste woorden begrepen heeft. En deze zou werkelijk de daad bij het

(1) Mijnheer moest je wegjagen.
(2) Wegjagen! Ik jaag hem zelf weg! Ik maak hem dood, als hij me wegjaagt!
(3) Toe sla dan! Ik ben Koosje niet!

woord gevoegd hebben, wanneer een ander hem niet voor ware geweest.

Bart, die tot nu toe zwijgend getuige is gebleven van wat hij hoorde en zag, kookt het bloed in de aderen; als het gehate wezen ook een uitdagende houding tegenover Piet durft aan te nemen, geeft hij haar op eens met den vollen arm zoo'n geweldigen slag in het aangezicht, dat ze suizebollend neertuimelt en voor dood blijft liggen.

'O, God, ze sterft!' kreunt Rob, medelijdend over haar heenbuigend en op haar leelijk vertrokken gelaat starend om met angstig verbeiden het verdere verloop harer bezwijming daarop na te gaan.

'Gekheid, hoor! Een simpele appelflauwte. 't Lel zal wel weer bij derzelven komen! En als 't zoo was, wees dan maar blij, dat je van het spook af bent! Een zalige opruiming! 't Heilige kruis na!' zegt Piet, die niet zoo spoedig uit het veld geslagen is. En tot Bart, wien de klamme zweetdruppels op het voorhoofd beginnen te parelen en die stom van schrik met berouwvolle oogen het werk zijner hardhandigheid beschouwt: 'Zeg Bart, trek je er maar niets van aan, hoor! 't Is een flinke opstopper geweest, die haar bepaald goed zal doen!'

Moeder en Koosje zijn intusschen op het hooren van het gestommel toegeschoten. De laatste had in de voorgalerij de scène afgeluisterd en zich natuurlijk verkneukeld in de brutaliteit

harer vriendin tegenover haar plaaggeesten.

‘Dood! Kasian! Zoo gemeen, zoo valsch!’ roept ze uit met gekunstelde meewarigheid, om dan eensklaps met vrouwelijke heftigheid tegen Piet en Bart uit te varen.

‘Itoe apa?’ vraagt Moeder.

‘De meid was weer erg brutaal, Moeder, en we hebben haar dat nu eens voor goed willen afleeren!’ antwoordt Piet.

‘Net hoed! Altijd zoo korang adjar met Rob!’ verklaart ze zoo luchthartig of er niets gebeurd is; want Moeder is voor geen klein geruchtje vervaard. Als ze de gevallene daarna met veel ruwheid heeft betast, zegt ze met volkomen gerustheid. ‘Boekan mati![1] Misschien tinka's[2]. Moet in mijn kammer brengen. Angkat, Fen!’[3].

Moeder, Plet en Rob dragen Kees nu in de aangewezen kamer, waar ze op een divan wordt neergelegd.

Piet kan ondertusschen niet nalaten Koosje weer te plagen.

‘Zeg, Bart, zullen wij Koosje nu ook zoo maar eens wegpikelen? Jij aan het hoofd, ik aan haar beentjes?’ Het meisje neemt overhaast de vlucht naar de voorgalerij, als hij een schijnbeweging maakt, haar werkelijk te willen grijpen.

(1) Ze is niet dood.
(2) Grillen.
(3) Neem haar op!

‘Soedah!’ zegt Moeder, naar buiten tredend. ‘Lat maar liggen, zal wel bittern!’

‘En nu naar huis, Bart en Rob! 't Is al over half elf. Kokki zal wel ongeduldig worden. Straks komen we nog eens hooren, Moeder, of Kees al uit den doode is opgestaan, hoor!’ spreekt Piet.

De jongelui nemen nu werkelijk afscheid en vertrekken. Piet moet Koosje natuurlijk nog een laatste poets spelen. In de voorgalerij gekomen loopt hij op haar toe.

‘Dag lief, engelachtig Koosje! slaap met allebei je oogjes dicht en als je van me droomt, fluit dan eens, ja?’ Maar zij wil de haar toegestoken hand niet aanvaarden en keert Piet den rug toe, waarop deze haar om het middel grijpt, haar haastig een kus op de wangen drukt en dan ijlings als een ware dief het hazenpad kiest. Een projectiel uit Koosjes hand vliegt hem in den vorm van een keisteen suizend langs de ooren, maar treft hem gelukkig niet. Ook een paar scheldwoorden worden hem nagezonden, maar hij is al te ver weg en ze bereiken hem niet meer.

Nog dienzelfden avond bezochten de drie jongelui hun kameraden, die ze bij een der tuinopzichters vereenigd vonden in hun vast whistpartijtje. Onder het zegel der geheimhouding werd hun het nieuws van Ardhirogo medegedeeld en daarna ook in alle kleuren en geuren het ongeval met Kees.

Eenparig besloot men toen het partijtje op te breken en gezamenlijk nog een laat avondbezoek bij de Plets te brengen, teneinde naar den welstand van Robs njai te gaan informeeren.

En zoo gebeurde het, dat tegen middernacht van dien gedenkwaardigen dag gansch het ondergeschikt Europeesch personeel van Kebon Kidoel in de machinistswoning verzameld was en daar tot diep in den morgen bleef 'plakken.' En wat er in dezen nacht al zoo plaats vond en verhandeld werd, daar willen we liever het zwijgen toe doen.

Kees ontwaakte nog denzelfden avond uit haar toestand van bewusteloosheid, maar ze was toen zoo suf en duizelig, dat ze onmiddellijk insliep en niet voor den volgenden ochtend weer wakker werd. Opmerkelijk was het, dat ze zich toen volstrekt niets meer herinnerde van de oorzaak harer bezwijming en alleen nog slechts een vaag denkbeeld had van hetgeen er aan vooraf gegaan was. En dit mocht een waar geluk heeten, zoowel voor Rob als voor Bart en Piet. Het boosaardige wijf zou natuurlijk niet nalatig gebleven zijn in het nemen van wraak over het op haar gepleegde misdrijf. Het is moeilijk na te gaan tot welke helsche maatregelen het monster wellicht haar toevlucht zou genomen hebben. Zij zelve meende, dat ze 'terlaloe marah'[1]

(1) Al te boos.

was geweest en men liet haar in dien waan!

Voor Koosje brak daarmede een tijd van rust aan. Men durfde haar niet meer te plagen uit vrees, dat ze alles zou verklikken! Het had heel wat moeite gekost haar boosheid te overwinnen en haar tot zwijgen te overreden. Enfin, het gelukte en daarvoor genoot ze een nooit gekende rust.

XIII.

Een drietal dagen later werd in het Groote Huis Anna's verloving gevierd, volgens uitdrukkelijk verlangen van Obbink slechts een huiselijk feestje. Was het de onrust van zijn geweten of een zeker gevoel van verantwoordelijkheid, dat hem uit angst of voorzorg hiertoe aanzette? Ook Anna stond er op, dat het feest in allen eenvoud zou gevierd worden en Vermaas voldeed aan beider wensch. Alleen zijne en Obbinks meest intieme kennissen waren dientengevolge genoodigd. Men had de partij enkele dagen opgeschort tot de eerstvolgende inspectie-reis van Resident Diggels door Tjiworo, om zekerheid te hebben van diens gevierde tegenwoordigheid op het feestje. Hij ontbrak dan ook niet, evenmin als zijn dochtertjes Bertha en Adrienne. De zwakke Mevrouw Diggels echter was tot aller spijt door ziekelijkheid verhinderd geweest mede te komen. Behalve de Residentsfamilie, hadden ook een paar vrienden van Vermaas met hun dames en twee van Obbinks ongehuwde collega's uit de Residentie aan de

uitnoodiging gehoor gegeven. Van Kebon Kidoel was niemand geïnviteerd, want Vermaas was op den duur niet onkundig gebleven van Obbinks stijve houding tot de geëmployeerden der Fabriek, zonder daarom eenig vermoeden te koesteren van een bepaalde vijandschap tusschen die beide partijen. De inschikkelijke man had ter wille van den vrede zijn invitatiën zoo voorzichtig mogelijk bedacht en gedaan door alleen zijn eigen speciale vrienden en Obbinks intiemste collega's te noodigen. Toch mocht zijn maatregel geen doel treffen. Op de Fabriek achtte men zich gepasseerd en men liet zijn ergernis daarover op ondubbelzinnige wijze blijken, hetgeen den groothartigen heer Vermaas, die het met allen zoo goed meende, niet weinig griefde.

Het is in den na-avond. Alle lichten zijn ontstoken en het Groote Huis met zijn ruime galerij, en marmeren bevloeringen, zware zuilen en sierlijke inrichting lijkt te midden van zijn heerlijk, tropisch groen, wel een tooverpaleis uit de eene of andere sprookjesvertelling.

In de voorgalerij treffen we den gastheer aan, in een omberpartijtje met een der gehuwde dames, den Resident en nog een zijner vrienden. De overige dames en heeren zitten in de binnengalerij bijeen, onder het genot van zang en pianospel. Het ziet er daar recht gezellig uit. Anna heeft zich op aller aandrang voor haar klavier neergezet en speelt en zingt haar schoonste liederen, terwijl de anderen op een ottomane of een sofa om haar heen zitten, één

en al oor en bewondering voor haar meesterlijk spel en wegsleepende zangmelodieën. De volle, wegsmeltende accoorden, die ze aan haar instrument weet te ontlokken, vertolken haar innerlijke stemming en de zachte, betooverende tonen harer hooge sopraanstem zijn de weerklank van de juichtonen harer ziel. Haar kunst is de reine uiting van haar groot, rijk geluk en in haar spel en zang ligt gansch haar ziel.

Obbink staat achter haar, bewegingloos, stokstijf, de oogen strak op één punt gericht, slechts af en toe als een automaat in beweging gerakend, wanneer een blaadje van haar muziek dient gekeerd te worden. Hoe den zielstoestand te ontwikkelen van iemand, die het eene oogenblik in de hoogste gelukzaligheid verkeert, om dan plotseling door een enkele wending van zijn gedachtengang neergeslingerd te worden in een angstige ongerustheid, in een pijnigende onzekerheid. Nu geheel in vervoering gebracht door de kunst zijner beminde, alles om zich vergetend, zijn gedachten zich afscheidend van het reëele leven en zich oplossend in een ideale wereld van onvergankelijk, bovenaardsch geluk, waar zijn Anna tot hem afdaalt, tot hem alleen, zooals hij wel eens het beeld van een Madonna of van een engel op het doek zag, als een goddelijke verschijning neerstrijkend uit den hemel door windselen van wolken heen; dan, alsof op eens een ruwe vloek, een banale wanklank Anna's muziek schril en schendend doortrilde, neergeworpen

uit zijn extase in de disharmonie van zijn eigen leven door dat ééne, dat hem altijd vervolgt en nimmer met rust laat: zoo staat hij daar als een slachtoffer door eigen schuld, als een beeld van zelfverwijt en gewetenswroeging! O, hij heeft haar zoo lief, zoo afgodisch lief, dat hij in vrome aanbidding voor haar zou kunnen neerknielen en wanneer hij het verleden voor een korte wijle uit zijn herinnering vermag te bannen, dan bedwelmt hem het geluk, dat groote geluk, dat zijn ziel niet kan omvatten en zijn hoofd doet duizelen. Maar, helaas! die heerlijke oogenblikken van onverdeelde gelukzaligheid zijn den laatsten tijd hoe langer hoe zeldzamer geworden! De vreeselijke gedachte aan Djiwa en aan zijn kind dringt zich telkens en telkens met meerdere kracht en intensiteit aan hem op en houdt hem in voortdurende onrust. Zij is teruggekeerd sedert hij zekerheid kreeg van Anna's wederliefde en nu spookt zij erger dan ooit in zijn ziel om! Wel strijdt hij er tegen, maar vruchteloos. Hij kan het niet verhelpen, dat de herinnering aan Djiwa als een spookachtig beeld in zijn hoofd en zijn ziel blijft rondwaren. Altijd treedt haar geest tusschen hem en Anna in, hun liefde verwoestend, vernietigend, als porselein onder haar voeten vertredend. Dan zinkt het gebouw van zijn geluk weer als een kaartenhuis ineen en ziet hij zich ver, ver van Anna gescheiden, harer geheel onwaardig. ‘Djiwa! Djiwa!’ vloekt het hem tegen, wanneer hij Anna's naam op

de lippen heeft of haar zoete woordjes en betuigingen van liefde toespreekt en dan doemt de schim van het verschopte meisje weer in zijn ziekelijke verbeelding op, nu eens als de verdrukte onschuld hem genade afsmeekend, dan weer als een boosaardige Megaera, een razende Furie haar aanspraken doende gelden voor zich en haar kind en hem alle rechten ontzeggend op die andere, die hij uit zijn huis deed verdrijven. En sedert Anna hem haar jawoord verpandde, herhaalt zich het visioen zijner verhitte verbeelding zoo menigvuldig, dat zijn recht op Anna's bezit hem als leugen of zelfbedrog in de ooren klinkt. Nu met het verleden voor oogen, vindt hij zichzelven zoo klein, zoo nietig, zoo onwaardig tegenover zijn reine, schuldelooze Anna, die in kuischheid van gedachten en verhevenheid van ziel zoo ver boven hem verheven staat; en hoe dichter hij zijn geluk naderbij treedt, hoe reusachtiger voor hem de afmetingen van het gevaar worden, dat hen beiden bedreigt. De angst en het gevoel van verantwoordelijkheid, die daarmede gepaard gaan en hem op de pijnbank der beproeving binden, zijn echter nog slechts het begin van zware, zware boetedoening, die hij zal moeten doorstaan voor wat hij eens in booze driften tegen de onschuld misdeed!

Deze avond had de glorie van zijn leven moeten zijn en toch had hij het zwaard van Damocles nimmer zoo dreigend boven hun beider hoofd gezien als juist dezen avond

Elk oogenblik ziet hij den draad breken en het moordtuig verpletterend op hen neervallen.

Den ganschen avond is hij stil, zoo zelfs, dat zijn stilheid voor geen der aanwezigen onopgemerkt blijft, behalve voor Anna, die toch al weinige levendigheid van hem gewoon is en daarenboven in de volheid van haar eigen hart enkel oog en oor heeft voor zuivere, onverstoorbare harmonie. Zij is zelve overstelpt van geluk en te zeer onder de bekoring van het gewicht en de plechtigheid van dezen avond, om ook maar eenige vrees of achterdocht te kunnen koesteren. Voor haar geliefkoosd instrument gezeten viert zij haar rijke fantasie den vrijen teugel. Een stroom van accoorden, van melodieën doorjubelt het gansche huis, vorm, uitdrukking gevend aan wat haar mond niet onder woorden weet te brengen.

In de geestdrift van haar spel en de verrukking harer stem weet ze Obbink met zich mede te sleepen, alle bekommering uit zijn hart en muizenissen uit zijn hoofd te bannen en hem weer een dier oogenblikken van onuitsprekelijk, onvergald geluk te bezorgen, die de laatste dagen zoo schaarsch waren. De schim van zijn slachtoffer ontzinkt aan zijn verbeelding. Haar geest vervolgt en foltert hem niet langer. Alle schrikbeelden en nevengedachten lossen zich op en hij is weer alleen met zijn Anna, zeker van haar bezit, bedwelmd

door het geluk, duizelend van vreugde. Maar de betoovering duurt kort! Het visioen keert terug, nu zoo ontzettend, zoo schrikwekkend als nog nimmer te voren. Geen onschuld biddend om genade, geen tot razernij overgeslagen boosaardigheid, zooals vroeger, zooals altijd! Een sluipmoordenares is het, die dezen keer voor hem opdoemt, de oogen flikkerend van een helschen, onheilspellenden gloed, het moordend staal bliksemend tusschen haar vingers. Het wordt hem wee om het hart en zwaar in het hoofd. Een ijzige koude wordt hem op het lichaam gesmeten. Zijn knieën knikken, zijn gelaatskleur verschiet en als hij een blad vergeet om te slaan, kijkt een ieder hem aan en schrikt van zijn doodsbleek gezicht.

'Anton!' roept Anna, hevig ontsteld overeindspringend, midden in een sonate. 'Wat is er? Je beeft en ziet zoo bleek!' Liefdevol en medelijdend grijpt ze zijn beide handen in de hare.

''k Weet niet! Er is.... er is iets, dat me bevangt! Iets... iets akeligs!' hapert hij.

'Drink eens een glas ijswater en ga even in de buitenlucht!' raadt een zijner collega's hem aan.

Anna trekt hem bezorgd met zich mede en als ze achter de zware portières der half duistere achtergalerij verdwenen zijn, zegt er een:

'Wat is die man al den heelen avond stil! Zou hij haar wel lief genoeg hebben?'

‘O, ja!’ antwoordt een ander. ‘Hij houdt zielsveel van haar, dat kun je tusschenbeide duidelijk genoeg in zijn oogen lezen, maar er schijnt hem iets te hinderen, dat naar het mij voorkomt, aan zijn geweten knaagt!’

‘Wel zeker!’ beweert een derde. ‘'t Is daar niet pluis van binnen! Het spijt me voor die lieve meid. Het is een engel, een schat! Zoo treft men ze hier in Indië maar zelden aan. En ook voor Vermaas. Hij is de beste kerel, dien ik ken!’

En nu ontwikkelt zich een gesprek over de mogelijke oorzaken van Obbinks zonderlinge houding, zoo in strijd met het intieme karakter van dit feest, waarbij ieder een hooge vereering voor den heer Vermaas en zijn lieve dochter aan den dag legt.

De oude Wongso heeft op verzoek zijner jeugdige meesteres den Controleur een glas ijswater gebracht. Den opmerkzamen beschouwer zouden daarbij de kenteekenen van weerzin niet ontgaan zijn, die onmiskenbaar op 's mans gerimpeld, ingevallen gelaat liggen uitgedrukt, noch de onvriendelijke, wantrouwende blikken van zijn anders zoo goedige oogen. Niemand zou in dezen grijzen bediende, dezen trouwen, volgzamen onderdaan der blanke overheerschers, die volgens inlandsche geaardheid gewoon is zijn gewaarwordingen te begraven onder zijn aangeboren diepe stilzwijgendheid, een van Obbinks geslagen vijanden zoeken. En toch is hij dit. Hij haat dezen Controleur van Tjiworo,

wiens levenswandel hij kent, den lafaard, die zich zoo verachtelijk vergreep aan de onschuld van een weerloos meisje en in zijn onwaardigheid toch de handen nog durfde uit te strekken naar de lieftallige dochter van zijn goeden heer. Hij haat den man, die op het punt staat zijn lief speelgenootje van voorheen, zijn schoone meesteres van heden aan de ouderlijke woning te ontvoeren, wellicht met geen reiner bedoelingen dan hij eens met Djiwa deed. De grijsaard heeft tot nu toe gezwegen uit eerbied, schoon hij overtuigd is, dat voor Vader en Dochter veel onbekend is gebleven en zij daardoor al te zeer te goeder trouw zijn. Hij hoopt en vertrouwt echter, dat hun de oogen nog te rechter tijd zullen geopend worden en in afwachting daarvan blijft hij een oog in het zeil houden en waakt voor de veiligheid van haar, die zijns meesters rijkdom uitmaakt en aan wie hij zelf met hart en ziel verkleefd is.

Als Obbink het hem aangeboden glas in langzame teugen heeft geledigd, voert Anna hem mede het achtererf op. Angstig, schuw ziet hij om zich heen, alsof hij zich van alle kanten bedreigd waant. Het ritselen der bladeren, het geheimzinnig ruischen van de avondkoelte door de kronen van klapperen pinangboomen, doen hem schrikken en de spookachtige schaduwbeelden van struiken en heesters in het maanlicht, herlevendigen het akelige visioen van zoo even. Schoorvoetend, overal onraad ziende, laat hij zich meevoeren.

‘Anton, wat scheelt je? Je lijkt wel angstig, gejaagd! Is er iets? Zeg het me,’ dringt Anna aan.

‘O, Anna vergeef het me, dat ik stoornis breng in ons feest! Ik kan het niet helpen. Ik voel me zoo gedrukt, zoo akelig in het hoofd! Het is alsof een zwaar ongeluk ons boven het hoofd hangt en de gedachte daaraan vervolgt me dag en nacht en foltert me het hart!’

‘Anton! Je doet me schrikken!’

‘Misschien is het louter verbeelding, fictie, Anna, maar soms, als het geluk me overstelpt, zie ik me op eens door een onzichtbare macht van je gescheiden, voor altijd, voor eeuwig van je gescheiden en dan breekt me het hart, gelijk zoo even!’

‘Gescheiden, Anton? Hoe? Je maakt me bang! Heb je me dan niet meer lief?’

‘Je niet meer liefhebben, mijn engel?’ Hij drukt haar onstuimig aan zijn borst en bedekt haar gelaat met hartstochtelijke kussen. ‘Anna, ik heb je, geloof ik, te lief en wellicht spruit daaruit mijn vrees voort, je te zullen verliezen, want ik kan me niet voorstellen, dat zulk een groot geluk voor mij zou zijn weggelegd! En jij, mijn lieveling?’

‘Heb je dan ooit een oogenblik aan mijn liefde en dus ook aan de oprechtheid van mijn woord kunnen twijfelen, Anton?’

‘En zul je me altijd boven allen en alles liefhebben, Anna, wat er ook gebeuren moge?’

‘Altijd, Anton! Maar waartoe in 's hemelsnaam zulk een verontrustende vraag?’

‘O, Anna, je weet, je gevoelt het niet, wat ik lijd! 't Is of een boosaardig wezen, een kwade genius ons geluk bestrijdt, zich tusschen ons in plaatst en je van me wegrukt!’

‘Foei, Anton! Je moogt zoo niet denken. Dat zijn herschenschimmen, die je ziek zullen maken. Wie zou bij machte zijn ons te scheiden, wanneer wij zelf het oprecht met elkaar meenen? Heeft iemand je dan wel eens blijken gegeven van kwade gezindheid jegens ons?’ vraagt ze wel een weinig getroffen over de onmannelijkheid van zijn houding, want in haar argeloosheid is zijn gegronde, natuurlijke vrees niet veel meer dan louter inbeelding.

‘Neen, nog nooit!’ moet hij bekennen.

‘Welnu, dan is je vrees immers ook geheel en al ongemotiveerd en heb je geen enkele reden je verder nog ongerust te maken. Zet dus alle inbeelding uit het hoofd en wees weer vroolijk en levenslustig als vroeger. Laat Pa vooral niets merken. Het zou hem grieven als iets ons geluk verstoorde. Hij is zoo goed voor me en altijd zoo bekommerd om me. Je zoudt hem noodeloos zorgen baren!’ Er lag eenige kwalijk verholen bitterheid in haar stem, die haar galant niet ontging. Het is haar op eens zoo vreemd te moede geworden. Ze kan zich zijn vrees met geen mogelijkheid verklaren. Zijn toestand komt haar zoo vreemd, zoo onnatuurlijk voor.

‘Wees gerust, Anna! Ik zal mijn best doen alles weer te vergeten. Ik zal die vrees trach-

ten te overwinnen, om weer volkomen gelukkig te worden!' zegt hij terugkrabbelend, wanneer hij merkt op een hellend vlak terecht gekomen te zijn. Een nieuw gevaar bedreigt hem: Anna's achterdocht, en met weinig handigheid wendt hij het gesprek over een anderen boeg. Zijn toon is meteen van melancholie in luchthartigheid overgegaan.

Anna zwijgt. Het wordt haar duister voor de oogen en een zweem van argwaan welt in haar hart op. 'Ik zal trachten weer volkomen gelukkig te worden!' bruist het in haar binnenste. Er moet dus iets aan zijn geluk ontbreken. Ze begrijpt er niets meer van en moeilijk kan ze zich voorstellen, dat enkel inbeelding de grondslag van zijn kinderachtige vrees zou kunnen zijn. 'Zou hij iets voor haar verhelen, iets dat hem wroeging bezorgt?' vraagt haar opgewekte achterdocht. En dan die plotselinge wending in het gesprek en onbegrijpelijke metamorphose van zijn gemoedsstemming. Dat alles voorspelt haar weinig goeds en, alsof het haar ingegeven wordt, begrijpt ze nu, dat haar Anton iets ernstigs voor haar verborgen houdt. De argwaan wordt daaruit geboren en de eerste wanklank doorsnijdt haar ziel, sinds haar kennismaking met den jongen man harer eerste liefde.

Straks gaan ze beiden weer naar binnen: hij op nieuw voor een oogenblik van zijn schrikbeeld bevrijd en daardoor weer opgemonterd, zij haar vrees op den bodem van haar hart

begravend en vroolijk schijnend voor aller oog, of niets haar ontstemde en enkel geluk haar vervulde.

Nog vroeg in dezen avond was een tjikar den bergweg komen afrollen, die uit het gebergte over Kebon Kidoel door de vlakte leidt. Het spreekt van zelf, dat niemand in het Groote Huis hieraan eenige aandacht had geleend en toch zou deze oogenschijnlijk zoo nietige omstandigheid in het gemoed van enkelen hevige emotiën hebben teweeggebracht, wanneer men alles geweten had. Een ophanden zijnde ernstige catastrophe stond er mede in verband.

In het voertuigje lag een dame in sarong en kabaja lang uitgestrekt. Het was Moeder Plet. We herkenden haar aan haar stem, toen zij bij het naderen der Administrateurswoning den koetsier met een: 'Plan-plan, setan!' tot langzaam rijden aanmaande. Voor de feestelijke woning gekomen, richtte ze zich een weinig uit haar gemakkelijke, liggende houding op en hief het hoofd boven het houten beschot van het rijtuigje uit, dat haar het vrije uitzicht belemmerde. Toen gluurde ze naar buiten, eenigszins met de oogen van een roofdier, dat zijn prooi beloert en zeker is van zijn vangst. Een streelende gewaarwording doorliep haar lichaam en om haar mond plooide zich de lach der voldoening. Het jubelde in haar binnenste van een satanisch genot. 'Uw rijk is

uit! Weldra zult ge vernederd zijn in uw hoogmoed, gevallen in den strik, dien ge u zelven gespannen hebt, trotsche, overmoedige Controleur van Tjiworo!' zoo ongeveer juichte ze in de boosheid harer ziel. En terwijl het Groote Huis in zijn zee van licht achter haar wegzonk en de tonen der muziek langzaam verstierven, barstte ze eensklaps met een akelig vertrokken mond in een afschuwelijk, helsch lachen uit, dat gillend door de stilte van den avond sneed en den koetsier verschrikt deed omzien.

Het voertuigje volgde zijn gewonen weg. Het verdween in de kampong achter de Machinistswoning tot nabij de opening in den paggar, waar het zijn levende lading onder een groot en ruw geraas van stemmen loste.

Moeder kon tevreden zijn over den uitslag harer bemoeiingen. Het geluk had haar boven verwachting gediend. Heden naar Ardhirogo gereisd, met booze voornemens in het hoofd, keerde ze thans terug in het volle bewustzijn haar doel bereikt te hebben. Het werk der opruiing was volbracht. Pah Lonto's vrouw had zich laten omkoopen, de argelooze Djiwa in haar huis te lokken en Moeder had haar werktuig dezen keer niet laten ontsnappen. Haar woord, krachtig wijl ze het in haar eigen landstaal uitsprak, had ingang gevonden en maar al te zeer doel getroffen. Ze had gepleit, sluw, listig, overredend en het gift harer woorden drupte neer in Djiwa's aderen. En toen ze haar

vuur had aangestookt tot een verwoestenden brand, maakte ze zich uit de voeten, om van verre getuige te kunnen zijn van het werk der vernieling.

De gevolgen van Moeders tête-à-tête met Djiwa bleven niet uit.

Ongeveer een uur na haar vertrek van daar verplaatsen we ons naar Ardhirogo. Het is acht uur in den avond. Overman zit in de naakte voorgalerij van zijn huis te lezen. Vroeger dan Indische usance is, heeft hij gegeten, om zich ongestoord en als het ware in heilige vereering in. 'Millioenen-studie' te kunnen verdiepen. Het is stil daar buiten, alsof gansch Ardhirogo reeds in rust verkeert. Ook in huis is het volmaakt rustig en zijn beide vrouwelijke huisgenooten schijnen dus al ingeslapen. Weinig vermoedt hij echter, welk een hevige gemoedsstrijd juist op dit oogenblik in zijn stille woning gestreden wordt.

In een achterkamer van het huis ligt Djiwa, bij gebrek aan een ledikant, op een baleh-baleh uitgestrekt, naast haar kind. Haar heeft de slaap nog niet overmand, gelijk haar knaapje. Integendeel. De heilzame rust is nog verre van haar, omdat er strijd in haar binnenste woedt, hevige strijd! Een ontembare, booze hartstocht kampt in haar boezem en stormachtige gedachten doorwoelen haar vermoeid

hoofd en verhitten het tot een koortsachtigen gloed.

Thuis gekomen uit Pah Lonto's woning met het gift in de aderen, heeft ze zich ter ruste begeven onder voorwendsel, dat ze ziek was. Ze wilde alleen zijn met haar gedachten, haar emotiën. Hier in de eenzaamheid van haar duistere kamer overdacht ze Moeders ophitsende taal en werden haar overstelpende aandoeningen opgezweept tot blinden hartstocht. Eerst had het verdriet, bitter, diepgevoeld verdriet de overhand op haar gehad, maar de ontroering van haar hart had zich dra opgelost en omgezet in een verschrikkelijke woede in een verterende wraakgierigheid.

Ze weet nu alles. Al die maanden op Ardhirogo had ze dus in groote onwetendheid, in domme onnoozelheid verkeerd. Niet haar zwangerschap was, zooals ze steeds gemeend had, de reden geweest van het liefdeloos gedrag van haar heer jegens haar en haar ongeboren kind. Hij was thans verloofd en op het punt in het huwelijk te treden met de schoone dochter van den grooten heer van Kebon Kidoel en deze - ze kon het zich niet anders voorstellen - beschouwde ze als de oorzaak van haar leed, als de eenige schuldige in haar verdrijving uit de controleurswoning. Die blanke schoone had haar, Djiwa, weggerukt uit zijn hart, verstooten uit zijn huis. Zij had hem verblind, verleid door den glans harer schoonheid, verstrikt in de macht harer co-

quetterie. Haar heer was altijd goed, altijd lief voor haar geweest, ook nog toen ze hem met een beklemd hart en een beschroomde houding het geheim harer zwangerschap had medegedeeld. Zoo lief zelfs had hij zich getoond, dat ze Kromo, den aangebeden jongeling harer droomen, om hem had kunnen vergeten, doch zijn genegenheid was verkeerd in onverschilligheid, zoodra die andere haar intrede in Tjiworo had gedaan. En wat eerst slechts een vermoeden bij haar geweest was, drong zich spoedig aan haar op als een onomstootelijke waarheid: Anna Vermaas had haar ongeluk bewerkt, ten behoeve van zich zelve. In die overtuiging kwam een haat haar overweldigen. Een onbedwingbare begeerte sloop haar ziel binnen en in één enkele gedachte, één boosaardig plan vatte de chaos harer opgewonden denkbeelden zich samen.

Als in huis alles stil is en ook van buiten geen geluid van menschelijke stemmen meer tot haar doordringt, heft ze zich van haar rustbank op en gaat ze naar een ander gedeelte der kamer, waar ze uit een verborgen hoekje iets te voorschijn haalt. Het flikkert in de weinige doordringende stralen van het maanlicht en haastig verbergt ze het onder haar baadje, tusschen haar sarongband. Naar de baleh-baleh terug getreden, neemt ze haar slapend kindje op en stopt het voorzichtig in de slendang, die ze zich inmiddels om den schouder heeft geslagen. Dan sluipt ze behoed-

zaam, geheimzinnig als een dievegge door de achtergalerij het huis uit, haar jongske alzoo met zich medevoerend.

Op den grooten weg gekomen, die van hier naar de vlakte leidt, spoedt ze zich voort als door een harden wind voortgedreven of door booze geesten nagezet.

XIV.

Door haar aandoeningen en begeerten gedreven, geen vermoeienis gevoelend, snelt Djiwa heen met haar kostbaren last langs den dalenden bergweg. Wel weet ze, dat zich hier bij duisternis toetoels[1] op den weg durven vertoonen en dat zelfs de koningstijger niet vreemd is, maar hoe bang ze anders ook moge zijn voor deze gevreesde dieren, thans kent ze geen gevaren.

Aan de controleurswoning gekomen, vindt ze daar alles stil en duister en ze begrijpt, dat het feest nog niet geëindigd is, waarvan Moeder haar gesproken heeft. Het terugzien van dit huis, waarin ze tot tweemaal toe onvrijwillig een groote lotswisseling moest ondergaan, wekt sombere herinneringen bij haar op en drijft haar nog tot meerderen spoed aan.

Voort jaagt ze dus, altijd maar voort, tot ze eindelijk hijgend en schier ademloos Kebon Kidoel bereikt. Moeder heeft haar niet voor-

(1) Panters.

gelogen, want met eigen oogen overtuigt ze zich van de ontzettende waarheid harer mededeelingen.

In sluipende houding is zij het Groote Huis genaderd. Tusschen de crotons en kembang sepatoe's van een bloemperkje op het voorerf verschuilt ze zich, van waar ze alles in de feestelijke woning kan waarnemen. Een, twee, drie uren blijft ze hier toeven, als vastgenageld aan den grond. Haar bloed kookt, haar hart bonst en haar neusvleugels trillen. Een ijselijke woede verteert haar en het vuur van den haat vlamt haar de oogen uit bij het tergend schouwspel daar voor haar.

Het speelpartijtje in de voorgalerij is opgebroken en men danst daar nu naar hartelust. Vroolijk, lustig zwieren de paartjes er rond en Djiwa ontgaat niets van al die vreugde. Rusteloos volgt ze met de oogen tusschen de bladeren en twijgen van de struiken door, den Controleur en het schoone meisje in het keurige toilet van witte mousseline, met wie hij het meest danst en dat hem onophoudelijk toelacht en geen minuut uit het oog verliest. Deze, van al de aanwezige dames de schoonste, moet dus zijn verloofde, haar grootste vijandin zijn en geen oogenblik wendt ze de aandacht van haar af. Geen twijfel rijst er meer bij haar op. ‘Deze verleidelijke Hollandsche schoone is de bewerkster van mijn ongeluk!’ redeneert en concludeert zij. Alles wettigt haar vermoeden, bevestigt haar overtuiging van zoo

even. Zooals ze thans met den Controleur coquetteert en hem geboeid houdt in de macht harer behaagzieke manieren, zoo heeft ze hem het hoofd op hol gemaakt en hem ten slotte geheel ingepalmd. Zij haat haar dus als haar ergste vijandin en ze zal haar verdringen, wegrukken van zijn zijde, onmeedoogend, gelijk het haar werd gedaan. Dan zal Toean zijn onrecht leeren inzien en weder tot haar en zijn kind wenschen terug te keeren.

Djiwa's gemoedsbewegingen nemen in heftigheid toe, naarmate de avond verloopt, het feest zich ten einde spoedt en de vreugdevolle stemming daar binnen tot uitbundigheid stijgt. Anna's toenemende uitingen van geluk en betuigingen van liefde, hoe ongekunsteld en welgemeend ook, doorvlijmen haar de ziel en dalen als een ware geeseling op haar arm lichaam neder. Het liefdevuur in haar eigen borst aangewakkerd tot een verterende jaloezie, doet haar het hoofd gloeien, de leden trillen van boozen, wilden hartstocht, die af en toe tot blinden waanzin dreigt over te slaan.

Eindelijk is het feest afgeloopen. Het rijtuig des Administrateurs komt ratelend het erf opgereden en houdt voor de trap der galerij halt. Obbink, van Anna vergezeld en door zijn beide collega's op den voet gevolgd, treedt naar voren. Als de verloofden nogmaals innig afscheid van elkaar genomen hebben, stijgen de drie controleurs in en rijden dan snel het erf af, nagewuifd door Anna, die nog eenige

oogenblikken het verdwijnende rijtuig blijft naoogen tot het geheel aan haar gezicht onttrokken en het geratel zelfs niet meer hoorbaar is. Daar staat ze als een engelachtige verschijning op de bovenste trede van de trap, bestraald door het volle licht der galerij, met haar slanke gestalte en keurig kleed van mousseline scherp afstekend tegen het groen der haar omringende varens en orchideeën, starend in de wazige verte van dalen en berglandschappen!

Uit haar in het matte licht der maan gehulde schuilplaats ziet Djiwa haar staan, edoch geen sprankje bekoring of eerbied, noch eenig gevoel van vergevensgezindheid komt over haar. Bij haar wekt de lieve verschijning integendeel strijdige gewaarwordingen. De innigheid van het afscheid had bovendien nieuwe ergernis bijgezet aan haar van toorn reeds zoo overkropt gemoed. Nu ze haar vijandin daar ziet staan, alleen, onbeschermd, bestormt haar een geweldige gedachte. De kans staat thans te schoon. Het bloed bruist haar in de aderen en alles draait om haar heen van opwinding en hartstocht. Fluks trekt ze het wapen, dat zij bij het verlaten van Ardhirogo onder haar baadje verborg, en langzaam sluipt ze voort in gebukte houding door de struiken heen naar voren. Voor ze echter den buitenrand van het bloemperkje bereikt heeft, trekt Anna zich eensklaps terug, en verwijdert zich schielijk, alsof de angst haar drijft.

Weinige oogenblikken later zijn alle lichten

gedoofd, de dames en heeren zijn verdwenen en het huis is gesloten. Als ze de bedienden heeft zien heengaan en het geheel stil om haar heen geworden is, komt Djiwa uit haar schuilplaats te voorschijn, stijf en stram van de ineengedoken houding, waarin ze zoolang heeft volhard. Voetje voor voetje voortschrijdend en in alle richtingen om zich heen ziend, uit vrees overvallen te zullen worden, onderzoekt ze den zijvleugel van het huis, waar ze Anna heeft zien binnengaan. Maar alles is hier potdicht en teleurgesteld trekt ze zich ijlings terug om nu onder een mengeling van booze en droevige gewaarwordingen den terugweg naar het gebergte aan te nemen, onzeker wat ze doen zal.

Obbink is met zijn beide collega's die den nacht bij hem zullen doorbrengen, thuis gekomen en onmiddellijk hebben ze zich vermoeid ter ruste begeven. Hij echter kan den slaap niet vatten. Kwellende onrust houdt hem wakker in een toestand van zenuwachtige overspanning en gejaagdheid. Hij keert en woelt, neemt verschillende kunstmiddeltjes te baat om zich wat rust te verschaffen, maar alles vruchteloos. Die eene gedachte, die zich niet van hem laat scheiden, vervolgt hem als een ware kwelgeest rusteloos, onvermoeid. Het eene half uur na het andere vergaat. Morrend, zuchtend staat hij eindelijk op om door het verfrisschen van slapen en polsen de zenuwen wat te stillen.

Maar vergeefs, ook nu nog wil Morpheus zich niet over hem ontfermen!

Het klamme zweet begint hem uit te breken en plotseling overvalt hem weer die ijzige koude van den vorigen avond, alsof hem op eens een hevige koorts op het lichaam wordt gesmeten. Het wordt hem benauwd in het hoofd, angstig en wee om het hart. Het visioen van eenige uren geleden is weer teruggekeerd, zonder dat hij het heeft kunnen verhoeden. Wel heeft hij getracht het terug te dringen, maar het staat nu weer voor hem in al zijn verschrikking: Djiwa als een wre kende Nemesis, met oogen gloeiende van haat hem onafgebroken aanziend, het wapen ter verdelging in de hand! Hij verbergt het gelaat in de kussens, als wil hij op die wijze het schrikbeeld ontwijken, doch het verlaat hem niet en angstig springt hij het bed uit. De handen opgestoken en de oogen gesloten ontvlucht hij zijn kamer. In de voorgalerij gekomen waait de koele, nachtelijke bergwind hem om de slapen en komt hij spoedig een weinig tot bezinning. Zuchtend werpt hij zich in een luierstoel, verbergt het hoofd in de handen en blijft geruimen tijd in die houding zitten. Dan springt hij met een driftige beweging overeind en begint met groote passen een ‘half dekje te slaan’ langs den buitenrand der galerij.

Het was voor de vierde maal sedert den vorigen avond, dat Djiwa's schim in zijn ver-

hitte verbeelding had post gevat, altijd even spookachtig, even dreigend van aanzien. De vrees voor een nieuw gevaar, Anna's argwaan, had de eerste maal de hersenschimmen weer verjaagd; maar later in den avond waren ze weer teruggekeerd, toen Resident Diggels met het eerste glas champagne een dronk had gewijd aan het heil van het nieuw verloofde paar. De treffende bewoordingen van 's Residents toast hadden in Obbinks gemoed een teere snaar doen trillen en het spook zijner gedachten was er weer door opgeroepen. En schoon hij zich spoedig hersteld had, was zijn gelaat zoo bleek, zijn houding zoo raadselachtig geweest, dat elk hem een oogenblik met bevreemding had aangestaard. Een ernstig trekje om Anna's mond was hem daarbij niet ontgaan en hij had zich gehaast haar gerust te stellen met de verzekering, dat de toast hem al te zeer ‘gepakt’ had!

Des nachts bij het afrijden van het erf, was Djiwa's geest nogmaals in zijn ziel komen omspoken. Een schaduw, een geritsel uit het bloemperkje voor het huis had zijn aandacht getrokken. Een ondeelbaar oogenblik scheen het hem toe, of zich daar iets bewoog en met de snelheid van gedachten had de verbeelding die duistere, vormlooze massa tusschen de struiken omgetooverd in een levend wezen, in het fantantisch beeld van Djiwa. Een hevige schrik had hem overmand. Zoo had hij haar nog niet gezien. Was dit ook maar inbeelding

of gezichtsbedrog geweest? Hij kon het zich niet voorstellen. De verschijning was zoo duidelijk, de gelijkenis zoo onmiskenbaar geweest. Was zijn hoofd dan ziek, spookte de koorts in zijn hersenen om, dat diezelfde akelige geest er telkens en telkens weer in opdoemde? O, als het eens werkelijkheid was geweest! Als Djiwa daar inderdaad eens verscholen zat, het oogenblik der wrake afwachtend, haar slachtoffer beloerend! Rillend was hij ineengekrompen, als had hij zich eensklaps in een ijskoude atmosfeer verplaatst en hij had gezwegen gedurende de gansche thuisreis en zijn vrienden van den weeromstuit eveneens. Een doodsche, drukkende stilte had in het rijtuig geheerscht en nieuwe achterdocht was er door in het leven geroepen.

Obbinks persoon was den beiden vrienden een raadsel, zijn zonderling gedrag hun een mysterie geworden, waarvoor alleen argwaan betreffende de zuiverheid van zijn geweten eenige oplossing kon geven!

Onvermoeid zet hij zijn ijsberengang voort. De sloffen heeft hij uitgeschopt, ten einde zijn gasten niet te wekken. Het visioen verdwijnt weer, de wolken trekken van zijn voorhoofd af en onder den invloed der droevige nawerking loopt hij zijn toestand te overdenken, nuchter met zich zelven beraadslagend en zijn plannen overwegend. De slotsom zijner overpeinzingen is: de noodzakelijkheid eener overplaatsing naar een gewest ver van hier. Hij zal daarom door

bemiddeling van den Resident zijn overgang trachten te bewerken tot het corps controleurs op de buitenbezittingen. Daar in een verwijderde streek van den Archipel, dagen reizens en door groote wateren van Java gescheiden, zal hij buiten het bereik zijn van Djiwa's eventueele wraakzuchtige plannen; daar eerst zal de rust in zijn gemoed terugkeeren en het geluk hem weer deelachtig worden. Maar welke motieven aan te voeren voor dien ongewonen overgang tot dat andere corps?

Een geritsel stoort hem in zijn droefgeestig gemijmer. Iemand komt het bruggetje over. Een angstig voorgevoel bekruipt hem. Wie zou in dit nachtelijk uur nog iets op zijn erf te maken hebben of hem durven te genaken? Langzaam, sluipend treedt de gedaante op hem toe. Een vrouw! Djiwa! Groote God, zou het waar zijn!? Waakt of droomt hij? Is het weer gezichtsbedrog, zinsbegoocheling, wat hij ziet, zooals al de vorige keeren? Neen, neen, ditmaal is het werkelijkheid! Daar ligt ze aan zijn voeten! Djiwa! Djiwa! stormt het in zijn ziel, buldert het in zijn hoofd en als de rondingen van haar slendang den vorm van een kind aannemen, fluistert een geheimzinnige stem hem toe: haar kind!

Hij is teruggetreden, verplet, verstomd, verslagen, een steenen beeld gelijk. Zijn gelaat is als met een doodskleur overgoten en het angstzweet parelt hem op het voorhoofd. Hij wil spreken, maar zijn tong is geboeid, zijn keel beklemd en zijn stem stokt.

Djiwa is hem genaderd, niet overmoedig of aanmatigend, als gevolg van wat hij eens tegen haar misdeed of van hun intieme verstandhouding van eertijds, maar met het ontzag eener onbedorven Javaansche voor het blanke, overheerschende ras en den eerbied verschuldigd aan zijn waardigheid. Deemoedig, slaafs, onderworpen is ze neergehurkt voor den man, die haar eens met boos opzet uit haar kampong wegroofde en ruw, dierlijk geweld tegen haar pleegde. Eerbiedig maakte ze voor hem haar soembah, alsof hij haar nooit tot een prooi voor zijn zinnen gemaakt, haar nooit eenig leed had berokkend. Zij ziet den Controleur van Tjiworo voor zich, niet den man, die eens haar jeugd schond, haar leven verwoestte en haar met afkeer van zich afschopte, toen een nog bekoorlijker meisjesbeeld zijn oog had geboeid.

'Groote heer!' zegt ze trillend van aandoening, met de stem eener boetvaardige zondares.

Haar toon noch haar houding breken hem het hart of stemmen hem tot eenige zachtheid. Er komt weer vuur in zijn bloed, leven in zijn ziel en stem in zijn keel. Hij zou willen razen, tieren, vloeken, bulderen om lucht te geven aan wat uit zijn hart opwelt en zijn lichaam doet trillen als een riet, zijn hoofd in vuur zet en zijn vuisten doet ballen, wanneer het bijzijn zijner collega's hem niet weerhield. Afschuw, walging komt over hem tegen de vrouw daar voor hem, wier geest hem als een akelig spook vervolgt, tegen het wezen, dat gekomen moet zijn

om zich tusschen hem en zijn Anna in te schuiven en zijn geluk te verbrijzelen. Hij zou haar in zijn opborrelende woede kunnen vernietigen, dood trappen onder zijn voeten, vermorzelen als afzichtelijk ongedierte!

'Wat moet je hier?' vraagt hij met gesmoorde, ingehouden barschheid.

'U genade en vergiffenis smeeken voor mij en mijn kind, groote heer!'

'Waar hebt ge u al dien tijd opgehouden?'

'Bij den grootmoedigen heer van Ardhirogo, die een vader voor zijn menschen is en diep medelijden met me had, heer!'

Die kluizenaar van Ardhirogo, die hem bij zijn eerste en eenig bezoek zoo onheusch bejegend had door hem nimmer een contra-visite waardig te keuren, was het dus geweest, die de voortvluchtige aan al zijn nasporingen had weten te onttrekken en hem daardoor al dien tijd in de grootste ongerustheid had doen verkeeren! Een grove verwensching aan Overmans adres smoort hij tusschen de lippen.

'En ge durft u nu nog te vermeten me onder de oogen te treden, nadat ge op onbeschaamde wijze mijn huis zijt uitgeloopen en het geluk hebt vertreden, dat ik voor u beoogde in een huwelijk met Raden Sosmito?'

'Ik had den Magang niet lief, heer, en zou hem nooit lief gehad hebben. In een huwelijk met hem lag mijn ongeluk!'

'Daarin lag je ongeluk!? Raden Sosmito was een schitterende partij, die je nooit meer

zou worden aangeboden! Wat wilde je dan?'

'Ik verlangde geen huwelijk, heer! Ik wil bij u blijven, u volgen overal, waar ge heengaat, met mijn kind!'

Bij deze woorden haalt ze haar kindje uit de slendang, een lief knaapje, dat door de blankheid van zijn gelaatskleur en de donkerheid zijner haren de vermenging van Westersch en Oostersch bloed verraadt. Uit zijn slaap gewekt, begint het op zeer luidruchtige wijze blijken van aanwezigheid te geven.

'Dit is uw kind, heer!' zegt Djiwa, den vader het jongske voorhoudend.

'Berg het op!' gebiedt hij, als het nieuwe tonen aan zijn luidruchtigheid bijzet. Het is niet slechts angst voor het wakker schreeuwen van zijn gasten, die hem tot deze hardheid aanzet. Er is een streelende gewaarwording, een gevoel van vaderweelde over hem gekomen bij het zien van zijn kind, waar hij zich ruw tegen in zet.

Djiwa gehoorzaamt onmiddellijk, maar hij heeft haar zwaar gekwetst door zijn ongevoeligheid. Het knaapje zwijgt. Bittere gewaarwordingen van wrevel, teleurstelling en beleedigde moedertrots overstelpen haar. Toen ze zoo even de kans had zien voorbijgaan uitvoering te geven aan haar misdadig voornemen, was ze afgedaald van het gebergte, aanvankelijk met geen ander oogmerk, dan zich voor het aanbreken van den dag in veiligheid te stellen; maar al mijmerende was ze op de

gedachte gekomen, nog dezen nacht een ontmoeting te zoeken met den Controleur. Het denkbeeld verrukte haar, want ze verwachtte van dit samentreffen veel heil voor zich en haar kind. Het eerste gezicht van zijn zoontje zou zijn hart verteederen, hem van weelde doen tintelen en daardoor zijn genegenheid voor haar weer opwekken. In deze verwachting spoedde ze zich voort, schoon haar voeten pijn deden, haar leden zwaar vermoeid werden en haar kind steeds in gewicht begon toe te nemen. Ze had niet anders gedacht of hij zou te bed liggen en ze zou hem dus moeten wekken. Hevig was ze geschrikt, toen ze hem daar onverwacht voor zich gezien had en met een bonzend hart was ze hem genaderd. Zou haar hoop verwezenlijkt worden? De betoovering week spoedig van haar af, haar verwachting verging in rook! Zijn harde, gebiedende woorden troffen haar als dolken in het hart en voor het eerst rees er een zweem van afkeer in haar op tegen dien man, die zijn kind loochende! Zij had niet gevoeld, dat de stem van het vaderschap in zijn binnenste had gesproken, al trachtte hij haar te smoren, te verstikken onder zijn fatalisme.

'Ik ben gekomen uit de bergen, waar ik me verscholen had uit vrees voor vervolging. Ik leefde daar veilig, omdat de heer van Ardhirogo, die een goed heer is, me beschermde, maar mijn hart dreef me naar hier, mijn liefde voor u joeg me het gevaar, wellicht den dood

in! Erbarm u over mij, groote heer!' smeekend ziet ze in haar vertwijfeling tot hem op, als tot een heilige.

'Ge moogt hier niet blijven! Ga weg van hier en vertoon u nooit meer onder mijn oogen!' is zijn streng, bevelend antwoord.

'En uw kind dan, heer?'

'Neem het met u mede en wees er trotsch op, dat een Hollander, dat een Controleur van Tjiworo de vader van uw kind is!'

'Heer, ik zal de rijkste, de gelukkigste aller Tjiworosche vrouwen zijn, wanneer ge me de plaats in uw huis teruggeeft, die ik er zoo duur gekocht heb! Genade, genade, groote heer!'

'Zwijg en vertrek!' gebiedt hij met een dreigende beweging van den arm. Haar slaafsche, deemoedige houding heeft hem een oogenblik onbevreesd, zelfs overmoedig gemaakt en hij durft thans een hoogen toon tegen haar aanslaan.

'Ge verstoot dus ook uw kind, gelijk ge het mij hebt gedaan!' gilt ze zoo ijselijk, zoo doordringend, zoo wanhopig, dat de rauwe kreet hem huiveringwekkend door de ziel snijdt. Die kreet galmt in zijn ooren na, als de wegsterving van zijn geluk. Het is alsof hij op eens in een diepen afgrond is weggezonken. Een nieuwe wereld gaat voor hem open, een wereld van boosheid, rampen en ellende. Alles is hem duidelijk geworden. Het is thans geen spel, geen inbeelding meer van een ziekelijk overspannen brein. Het is niet meer haar geest, haar schim, die spookachtig in zijn hoofd rond-

waart. Het visioen is werkelijkheid geworden. Zij is gekomen om hem te stooten uit de tooverwereld van zijn geluk. Een nevel trekt hem voor de oogen, waarachter hij het beeld van zijn Anna ziet wegzinken en als hij den mond tot spreken opent is zijn stem zacht, zijn toon lankmoedig geworden. Die eene uitval van Djiwa doet hem van stelling veranderen. De bulhond van zoo even is tot een lam gemaakt.

'Verstooten zal ik u geen van beiden en wanneer ge er in toestemt Raden Sosmito na te reizen naar Tjalenka zal ik zorgdragen voor een schitterende toekomst voor u en uw kind. Ge zult dan nog een rijke, invloedrijke vrouw worden! Wilt ge dat dan?' Als een drenkeling ziet hij het water tot de lippen gestegen, en met een wissen dood voor oogen, grijpt hij in zijn vertwijfeling naar een stroohalm. Maar de halm knakt, breekt en de greep verergert zijn toestand.

'Eens heb ik liefgehad. Kromo was de schoonste, de edelste jongeling van Manjoel. Ik minde hem, zooals de bloem de zon liefheeft, die haar doet leven, bloeien, geuren. En zijn liefde was niet geringer dan de mijne. Wij hadden elkander trouw gezworen tot in den dood. Hij heeft zijn woord gestand gedaan, want hij is gevallen in zijn bloed, bij zijn edel streven om mij te ontzetten uit de handen van het geweld. En ik, die reeds vroeger mijn belofte had geschonden, door me vrijwillig te schikken in het lot, dat ik in deze woning

moest ondergaan, en nooit iets deed om zijn dood te wreken, zou thans nog een huwelijk aangaan met een man, die me opgedrongen wordt! Neen, nooit! Eerder moogt ge me dooden, heer, zooals ge met Kromo hebt gedaan, dan me tot zulk een ontrouw aan mijn woord te dwingen!'

'Welnu, ik zal je daartoe niet langer aanzetten; maar ga weg van hier, elders heen, waar ge zelf verkiest en dan zal ik je rijk maken!'

'Heer, ik heb Ardhirogo niet verlaten en mijn bescherming niet prijsgegeven uit zucht naar geld. Ik ben naar hier gekomen om herstelling in mijn eer te verzoeken en de rechten van mijn kind te doen gelden!'

'Ik zal je veel geld geven nu en later. Driehonderd gulden!'

'Ik verlang geen geld!'

'Vier-, vijfhonderd gulden!'

Zij maakt een afwerende beweging met de hand.

'Duizend gulden en nog meer als ge wilt!'

'Met al de schatten van Tjiworo is geen onrecht goed te maken, heer!'

'Ge slaat dus al mijn aanbiedingen in den wind!?'

'Ja, ik vraag alleen mijn plaats terug in uw woning en eisch erkenning van mijn kind!'

Obbink is radeloos. Met die hardnekkige vrouw valt niet te redeneeren. Zelfs het geld heeft op haar onverzettelijkheid zijn toover-

kracht verloren. Dat wondermiddel der inschikkelijkheid mag dezen keer niet baten. De laatste hoop is vervlogen. Hij is ten einde raad en het bloed slaat hem weer naar het hoofd.

''k Heb je immers al gezegd, dat kan niet!' barst hij uit met een vloek.

'Ik weet het, heer, dat kan niet, omdat die schoone dochter van den grooten heer van Kebon Kidoel me hier verdrongen heeft. Vroeger waart ge goed voor me, maar sedert die booze nonna in Tjiworo woont, huist er een kwade geest in u en is er venijn in uw bloed! Ge voelt u gelukkig door haar liefde, maar ge weet niet, dat ge gevangen zit als een vlieg in een spinneweb!'

Dat is te veel. Die taal maakt hem razend.

'Zwijg, mensch! Bedenk, dat ge thans in mijn macht zijt en dat ik slechts één woord te spreken heb, om je voor altijd het zwijgen op te leggen!' bijt hij haar verachtelijk toe.

'Luister naar wat ik zeggen ga, heer. Allah hoort me spreken! Gij zijt machtig, gelijk alle blanken, die onzen grond betreden hebben, en in uw macht kunt ge me straffeloos mishandelen en doodmartelen! Ge hebt me eens gekocht als een slavin, weggeroofd uit mijn kampong als een stuk vee, onteerd met den wellust van een beest en me daarna verschopt met mijn eigen kind, of ik een hond was! Ge hebt Kromo, den held, die me verlossen wilde uit uw boosheid, doen vermoorden! Wel-

nu, heer, doe het ook mij! Ge hebt er het recht toe! Maar ik zeg u, dat ge laf en slecht zijt en met u alle vreemdelingen op onzen grond, omdat ge u vergrijpen kunt aan wat in uw macht en weerloos is.'

Obbink staat roerloos. Hij is verplet bij zulk een ongekende, verregaande onbeschaamdheid tegen hem, Controleur van Tjiworo. Eén denkbeeld wortelt zich vast in zijn brein: Die vrouw moet opgeruimd worden en wel zoo, dat ze hem nooit meer eenig kwaad zal kunnen berokkenen. Goede woorden, schitterende aanbiedingen noch bedreigingen hebben mogen baten haar tot rede te brengen. Eén middel rest er nu maar meer om dit onhandelbaar wezen voor altijd onschadelijk te maken en zijn toekomst, zijn geluk uit haar handen te redden: haar dood! Een nog schuldiger gedachte houdt hem een oogenblik in een bangen tweestrijd gewikkeld met zijn beter ik. In de achtergalerij van zijn huis waakt zijn Kebon, een ontslagen kettingganger, die reeds meer dan één zware misdaad op het geweten heeft. Voor een zekere som gelds zou deze gewezen veroordeelde gemakkelijk te vinden zijn, Djiwa en het kind te vermoorden en de lijken te verdonkeremanen. Niemand zou het hooren of zien in dit nachtelijk uur. Geen haan zou er dus naar kraaien! Maar hij huivert en schrikt terug voor dit denkbeeld. Hij is er in geen enkel opzicht de man naar om de zware verantwoordelijkheid eener zoo gruwelijke misdaad op zich te nemen.

Mannen als hij zijn een voorzichtiger politiek toegedaan: zij laten liever anderen hun kastanjes uit het vuur halen!

De gedachte aan het Wedono-hoofd, zijn vroeger werktuig, is weer boven gekomen en zijn goede genius heeft hem tegelijkertijd een nieuw idée ingeblazen, dat hij met groote vreugde begroet. In zijn ziel juicht het 'Eureka! Eureka!' met niet minder verrukking dan eens in die van den grooten Archimedes!

Hij zal Djiwa als een gevaarlijk wezen door zijn oppasser laten knevelen, in voorloopig arrest doen nemen en den politie-dienaar daarna onverwijld het Wedono-hoofd laten ontbieden, om haar aan diens genade of ongenade over te leveren. Met de toezegging van een aanzienlijke som gelds of met nieuwe beloften van steun en protectie zal hij den baatzuchtigen Javaan wel weer kunnen biologeeren en tot het onschadelijk maken van zijn vroeger pleegkind weten over te halen.

'Wacht me hier, ik moet even in mijn kamer zijn! Ik kom dadelijk terug, want ik heb nog veel met je te bespreken!' zegt hij en haastig loopt hij naar achteren, de deur der middengalerij behoedzaam sluitend.

Zijn haast en de gekunstelde toon zijner woorden hebben haar achterdocht opgewekt. Zij begrijpt, dat hier een adder onder het gras schuilt en als hij verdwenen is en zij niets meer hoort, volgt ze hem op de teenen langs den zijkant van het huis. Op het achtererf

gekomen en zich verschuilend achter een paggar, ruikt ze spoedig lont. Bij het maanlicht ziet ze den Controleur in een der bijgebouwen een oppasser wekken, hoort hem haastig eenige woorden met den man spreken, waarop deze gezwind naar buiten treedt, gewapend met zijn sabel, een touw en nog eenig voorwerp, gelijkend op de gaffels der gardoe-lui.

Zooveel haar vermoeide leden en de zwaarte van haar kind dit gedoogen, rent ze als een opgeschrikte hinde het erf over en op het gat in den paggar toe, waardoor ook Kromo zich eens een doortocht had gebaand. Daar steekt ze haastig den weg over en zoekt het pad, waarlangs Reso haar naar Ardhirogo had geleid. Daar spoedt ze zich voort langs den ongebaanden, maar veiligen weg, laagten door, hoogten over en door struikgewas heen. Einlijk kan ze niet meer. Ze is uitgeput, en door angst gedreven kruipt ze een diepe spelonk binnen, achter een laag overhangenden, zwaren rotswand van de uitloopers van het gebergte, zonder een oogenblik te bedenken, dat dit hol wel eens de schuilplaats kon zijn van tijgers of ander gevaarlijk gedierte. Ze strekt haar vermoeid lichaam op den rotsachtigen bodem uit, en het hoofd neergevlijd op een steenklomp zou ze spoedig ingeslapen zijn, wanneer niet een zware westmousson-bui snel was komen opzetten, om weldra in hevigheid boven haar hoofd los te barsten. Een kille huivering gaat haar door de leden en van angst krimpt

ze ineen, als ze hem hoort aankomen, dien ontzettenden storm in het gebergte, waarvoor ze altijd zoo bevreesd was geweest. Het hoofd bijna in den schoot gedoken, haar kind beschermend aan haar borst verbergend, hoort ze het onweder over haar heentrekken. Ratelend gromt de donder over haar, honderdvoudig in het gebergte weerkaatsend en in een langen nagalm rommelend in de verte wegstervend. De rotswand schudt onder die geweldige slagen en elk oogenblik voelt ze de logge steenmassa verpletterend op haar neerzinken. De bliksem met zijn helle flikkeringen van verblindend licht zet het hol met zijn spleten en scheuren in een telkens terugkeerenden, rossen gloed. Het felle licht, afwisselend met dikke duisternis, speelt er een hoogst fantastisch spel. De regen gutst bij stroomen over den rotswand neer. De storm loeit en buldert door de wouden en ruischend van heinde en ver storten de bandjirs neer langs de berghellingen, daverend in de vlakte of in diep gapende ravijnen.

Straks als de elementen uitgewoed hebben en de donder alleen nog maar in de verte gromt, ontsnapt een zucht van verlichting en herademing aan Djiwa's geprangde borst. Dan vlijt ze zich nogmaals neer en slaapt weldra in bij het doordringende licht van den aanbrekenden morgen.

De storm had haar in duizend angsten doen verkeeren. Toch hadden die woedende elemen-

ten, die haar zoo hevig verontrust hadden, haar de reddende hand geboden!

Obbink stond als van den bliksem getroffen, toen hij in de voorgalerij teruggekeerd, de plaats ledig zag, waar hij Djiwa had achtergelaten. Hij begreep, dat ze ontsnapt was en geen oogenblik mocht hij dus dralen. Een minuut tijdverlies kon noodlottig voor hem worden. Toen stormde hij met den oppasser het huis om, zocht het erf af, maar vergeefs. Toch kon ze nog niet ver weg zijn; want hij was ternauwernood drie minuten afwezig geweest, zoo had hij zich gerept. Spoedig, spoedig dus, voor alles te laat was. Kebon werd opgepord, de wacht uit de naastbijzijnde gardoes gehaald en de nachtelijke ronde, die juist aankwam, mede in het werk gesteld. De weg naar de vlakte en naar Ardhirogo en alle zijpaden daarop uitkomend, alsmede de omliggende kampongs, werden nauwkeurig nagezocht. Het onderzoek leidde echter tot geen resultaten.

Onderwijl verbeidde Obbink in groote opgewondenheid het oogenblik, waarop men de ontvluchte levend of dood voor hem zou brengen. Maar één, twee uren verliepen en niemand kwam opdagen, zelfs Kebon en de oppasser niet. Eindelijk bij het aanbreken van den dag keerden de beide laatsten in de controleurswoning terug, edoch met het verpletterende bericht, dat de vluchtelinge nergens

te vinden was. Al hun moeite had dus niet mogen baten. Waarheid was, dat de een na den ander voor den storm was teruggeweken en rustig in de kampong zijn strootje had zitten rooken, in afwachting van het einde der bui. Obbink ontstak in een geweldige woede. Een ontzettende storm barstte in zijn gemoed los, schrikwekkend gelijk zoo even in de natuur, en woedde over de hoofden der beide Jobsboden. Vloekend, tierend, stortten de fiolen van zijn toorn zich over hen uit, alsof op eens alle booze geesten tegelijk in hem waren losgekomen. Als een dolle tegen hen uitvarend en als een bezetene grimeerend en zich zelven kastijdend, scheen zijn boosheid tot razernij overgeslagen. Hij rukte zich de haren uit het hoofd, beet zich de lippen aan bloeden, ontvelde zich de knokkels door nijdige stooten met de gebalde vuisten tegen de pilaren der galerij of stampte met de voeten zoo geweldig op den grond, dat de schok hem door het hoofd suizelde! Het was echter meer verwoedheid op zich zelven, over zijn eigen onbegrijpelijke, verregaande domheid, dan wel ontevredenheid over de stiptheid van plichtsvervulling zijner speurhonden, die hem zoo verschrikkelijk deed razen. Want dat het Djiwa mogelijk geweest was, opnieuw te ontsnappen, daarvan was zijn eigen onnoozelheid de schuld. Niemand anders dan hij zelf, en hij alleen, had haar de gelegenheid geschonken zich uit de voeten te kunnen maken. Waarom had hij

haar alleen gelaten, hoe korten tijd slechts ook? Zijn vrees van toen misbaar te zullen veroorzaken en opschudding te moeten verwekken in de onmiddellijke nabijheid zijner collega's, wier medeweten hij duchtte, was nu geen verontschuldiging meer tegenover zich zelven. Immers zijn levensgeluk, zijn gansche toekomst stonden op het spel en hingen van haar gevangenneming af. Daarom had hij niets moeten ontzien, voor niets mogen terugschrikken, zoo redeneerde hij in zijn wanhoop. En welke noodlottige gevolgen zou zijn onnoozele angstvalligheid nu wel niet na zich sleepen? Hij durfde ze niet te overdenken. Niet slechts zijn eigen geluk en leven waren in gevaar, en nu zelfs nog meer dan vroeger, maar ook van haar, wier naam hij uit gevoel van schaamte en onwaardigheid schier niet meer op de lippen durfde te nemen. Hij wist het maar al te goed; het Javaansche karakter was wraakgierig en die fatale vrouw, die voor goede woorden noch bedreigingen toegankelijk was, zou voor niets terugdeinzen. O, als dat wezen zich eens zocht te wreken op zijn aangebeden Anna! Dat zou verschrikkelijk zijn! Het was immers meer gebeurd, dat Europeesche dames argeloos en onschuldig het offer waren geworden van de wraakneming eener verdreven njai. Hij rukte zich aan de haren of sloeg zich met de platte handen tegen het voorhoofd, als wilde hij die spookachtige gedachte gewelddadig uit zijn koorts-

achtige hersenen verdrijven. Maar ze kwam terug, telkens en telkens, verliet hem toen niet meer en hield hem gekluisterd op de pijnbank van wroeging en schuldbesef. Hoe leed hij toen! Hij gevoelde de kastijdingen niet, die hij in toorn of radeloosheid zich zelven toediende, omdat de folteringen van het berouw en het zelfverwijt haar overstemden. En in dien vreeselijken toestand dacht hij er niet aan, maatregelen te treffen voor de veiligheid van zijn eigen leven, noch voor dat van Anna Vermaas.

Zoo streed hij zijn zielestrijd en zoo brak na een vreeselijk doorwaakten nacht de noodlottigste dag zijns levens aan, de dag, die hem het langst zou heugen, omdat hij met bloedige letters in het boek zijner levenservaringen zou neergeschreven worden!

XV.

In den voormiddag van dezen dag heerscht voor het Groote Huis op Kebon Kidoel al vroeg eenige bedrijvigheid, van een echt Javaansch karakter.

Inlandsche ruiters vereenigen zich in een groep op den grooten weg voor de Administrateurswoning. Af en toe komen er nieuwe groepjes bij en zoo is na weinige oogenblikken de troep allengskens aangegroeid tot een heele ruiterbende, die den ganschen weg in beslag neemt. Het zijn de wedono's en assistent-wedono's van het district Kemting en verder alle hoofden van dessa's en kampongs uit het onderdistrict Tjiworo. Allen zijn uitgedost in hun beste plunje, met de distinctieven hunner waardigheid op en aan. Een min of meer kostbare kris, al naar den welstand van den eigenaar, steekt hun op den rug tusschen den gordel. De minderen in rang dragen roode baadjes. Hun paardjes verschillen in hoedanigheid aanmerkelijk naar gelang van stand en rijkdom. Er zijn vurige hengsten onder

van edel ras, met net en zindelijk onderhouden tuig, die snuivend trappelen van ongeduld. Er zijn ook magere, hoekige knollen en katjes onder, die met hun beenig geraamte, stramme leden en armzalig tuig oogenschijnlijk niet berekend zijn voor den zwaren tocht, die hun wacht. De mannen staan of zitten gehurkt naast hun paarden, met voorbeeldig geduld en stoïcijnsche koelbloedigheid de dingen afwachtend, die komen zullen. Hier en daar hebben ze zich vereenigd in groepjes met ingehouden stem - uit eerbied voor de blanda's, die nabij zijn - koutend over de aanstaande gebeurtenis van dezen dag. Onder hen, schoon meer afgezonderd als hoogere in rang, bevindt zich ook het ons welbekende wedonohoofd, die in ons verhaal mede zulk een treurige rol vervulde. Hij zit neergehurkt naast zijn schoon, slank ros en speelt met zijn karwats. Een minder hoofd houdt zijn paard bij den teugel.

In het Groote Huis treffen we op dit uur den heer Vermaas en zijn dochter aan met de Residentsfamilie. De overige gasten van den vorigen avond zijn reeds vertrokken en dit vertrek had op zich zelf ook al eenige levendigheid aan deze woning gegeven. De gastheer en de Resident doorbladeren de enkele Indische couranten, die de morgenpost zoo even heeft aangebracht. Anna en haar vriendinnetjes - alle drie in bekoorlijke witte ochtendtoiletjes gekleed - houden zich onledig met het maken van een

ruiker van verschgeplukte rozen, waarbij zij een fijne, smaakvolle keuze aan den dag leggen. Anna stelt zich voor Anton met het bouquet te zullen verrassen. Maar hoe ze zich ook rept, het kunststuk kan niet meer bijtijds klaar zijn; want als ze buiten eenig geritsel verneemt en de oogen opslaat, ziet ze den man harer gedachten het erf oprijden en ijlt ze hem te gemoet naar de trap der galerij.

De Controleur zit te paard. Hij weet, dat Anna hem dan zoo bewondert. Als hij de Javaansche hoofden passeert, hurken dezen allen tegelijk naast hun paarden neer, krommen den rug en maken eerbiedig hun soembah. Het lijkt wel een poppenspel! Obbink beantwoordt hun onderdanige begroeting door even de uniformpet op te lichten en met de rijzweep te zwaaien in de richting der voornaamste hoofden.

Het is hem aan te zien, welk een nacht hij heeft doorwaakt! Een bleeke, matte tint heeft zijn nog zoo frisch gebleven Hollandsche gelaatskleur vervangen. Vermoeide trekken en sporen van bitter zielelijden liggen op zijn gezicht uitgedrukt. De aandoeningen in den afgeloopen nacht hebben er onmiskenbaar haar stempel op afgedrukt. Donkere kringen vertoonen zich om zijn oogen, die nog dieper liggen dan gewoonlijk, en flets, glazig rondturen. Zijn heele uitzicht heeft iets lijdends en afgemats. Als hij Anna nadert ontgaat het hem niet, dat haar lachend gezichtje schielijk betrekt. Hij

begrijpt de oorzaak dier wisseling van gelaatsuitdrukking en tracht zich dus vroolijk en goedgeluimd voor te doen. Maar dit bedrieglijk spel gaat hem intusschen niet wonderbest af en zeker althans vermag hij er den uitwendigen schijn niet door weg te nemen.

‘Mijn hemel, Anton! Wat zie je bleek! Je bent toch niet ziek?’ vraagt Anna bekommerd en meewarig, getroffen door zijn uiterlijk.

Hij springt van zijn paard af, vlug als de beste, en wanneer hij het beest aan den staljongen heeft toevertrouwd, stormt hij op haar toe, vat haar beide handen in de zijne en groet haar met een innigheid, alsof geen disharmonie zijn geluk bedierf, geen enkele spookachtige gedachte in zijn hersenen rondwaarde.

‘Wel neen, lieveling, 'k mankeer niets!’ antwoordt hij welgemoed.

Maar Anna is niet gerustgesteld. Het gebeurde van gisteren avond en hun gesprek op het achtererf komen haar plotseling voor den geest en verschrikt blijft ze hem aanzien met haar helderblauwe oogen, die spiegels harer smetteloos blanke ziel.

‘Ja, maar je ziet er zoo erg betrokken uit!’ herneemt ze.

Hij weifelt een oogenblik. Een waas trekt hem voor de oogen en zijne werkelijke stemming schijnt weer de overhand op hem te zullen krijgen, maar hij roept al zijn veerkracht bijeen, herstelt zich en weerstaat haar blik.

‘Ik ben niet gewoon laat op te blijven,

Anna! Wanneer ik over tijd naar bed ga, zooals van nacht, kan ik moeilijk meer in slaap komen. Vandaar dat ik me nu wat vermoeid gevoel en wat bleek zie!' verklaart hij.

'En dan heb je vandaag nog wel zoo'n vermoeienden tocht in het verschiet. Je moet van avond maar vroeg naar bed gaan, lieve!' zegt ze medelijdend.

'O, morgen is weer alles over, kind!' schertst hij luchthartig.

Haar ongerustheid is opgelost. Gearmd gaan ze naar binnen. Hij treedt op de marmeren tafel in het midden der voorgalerij toe om het eerst zijn compliment te maken voor Bertha en Adrienne of, zooals 's Residents zegswijze is, voor 'Rose en Blanche'.

Nog een paar schreden van haar verwijderd, werpt Bertha een handvol blaadjes van een uitgevallen theeroos over het verloofde paar uit. De blaadjes zweven boven hen uit, dalen op hun hoofden en schouders af en strijken warrelend voor hen neder. Als hij voortschrijdt, verplettert hij er enkele van onder zijn voeten, log, plomp, ongevoelig.

'U doet me heusch schrikken, juffrouw Bertha!' zegt hij complimenteus. Eigenlijk is hij wat confuus, wijl hij met zijn figuur verlegen is.

'Schrikken!' roept Adrienne uit, hem de hand toestekend. 'Foei, mijnheer Obbink! Het zijn maar rozeblaadjes!'

'Maar blaadjes van Rose!' valt Anna sne-

dig in. Allen lachen om de geestige woordspeling.

‘Lah! Kijk eens wat je gedaan hebt, mijnheer Obbink! Men mag geen bloempjes vertrappen. Dat is hard! Allah zoo kapot! Kassian!’ plaagt Bertha, terwijl ze den booswicht een paar zijner meest mishandelde slachtoffers voorhoudt.

Haar woorden, hoezeer scherts, brengen hem ietwat van streek, maar nog meer raakt hij van zijn stuk, als Vermaas hem toevoegt:

‘Het voorspelt een goeden dag, Obbink, wanneer de jonge meisjes je pad al zoo vroeg met bloemen bestrooien!’

Die taal, hoe onschuldig ook en schijnbaar niet bij machte iemand ter wereld ook maar eenigszins te kwetsen, gaat hem als een dolk door het hart. Hij meesmuilt, maakt bonne mine à mauvais jeu, maar in zijn ziel verwenscht hij die nare bloemen en de lieve strooister er bij, die het gesprek op zoo'n kritiek punt heeft gebracht. Naast Anna plaats nemende begint hij kwansuis al zijn aandacht aan haar geurige rozen te wijden, doch in werkelijkheid verkeert hij in een veel lagere sfeer van gedachten, dan bij deze bloemenwereld. Gij, mijnheer Vermaas, die in uw grootheid van ziel geen kwaad vermoedt of vermoeden kunt, gij weet niet welk een profetie aan de uwe voorafgegaan is. Een ander jong meisje, moeder van zijn kind, heeft dezen dag zijn pad al veel vroeger met doornen bestrooid en

daarom hebben uw woorden hem pijnlijk getroffen.

‘Wat zie je bleek, kerel!’ zegt de Resident nu op zijn beurt, hem door zijn pince-nez scherp en doordringend aankijkend.

‘Wat laat naar bed gegaan en het verdere gedeelte van den nacht slecht geslapen, Resident!’ vergoelijkt Obbink.

‘Nu, dat belooft wat op onzen moeilijken tocht van straks!’ herneemt de Resident ietwat ironisch.

‘Anton is niet gewoon zoo laat naar bed te gaan als van nacht. Hij is nu wat vermoeid, Resident!’ zegt Anna, haar galant beschermend de hand boven het hoofd houdend.

‘Zoo'n koudneuzig bergman zou het nog tegen ons pietermannetjes uit de warme vlakte moeten afleggen, niet waar Vermaas?’ verklaart Obbinks chef nu met een weinig spotternij en sarcasme in zijn toon.

Onderwijl komt een rijtuig het erf oprollen en Vermaas' antwoord gaat verloren. Weer hurken de Javaansche hoofden als op commando neer; de ruggen krommen zich nog dieper en de soembahs getuigen van nog meer eerbied, dan zooeven bij de komst van den Controleur. De gouden pajong op den bok van het voertuig bewijst, dat die betuigingen van respect en ontzag dezen keer een hooggeplaatst inlandsch ambtenaar gelden. De drie heeren in de voorgalerij zijn naar voren getreden om den bezoeker te verwelkomen. Een

Javaansch hoofd stijgt uit, die gedeeltelijk op Europeesche, gedeeltelijk op inlandsche wijze gekleed is. De uniformpet met gouden rand staat over zijn hoofddoek heen. Hij draagt een zwarte jas met gouden knoopen, waarop in brillanten de koninklijke W is aangebracht. In plaats van een broek heeft hij een sarong om de beenen, en de bruine, bloote voeten steken in zwart verlakte muilen. Een prachtige kris, flonkerend van ingezette edelgesteenten, steekt op zijn rug tusschen zijn gordel. Het is de Regent van het District, Raden Temoenggoeng, Ario di Prodjo. 's Mans uitzicht is aristocratisch, zijn voorkomen als zijn manieren en vormen onberispelijk, innemend en beschaafd. Op vriendschappelijke en toch eerbiedige wijze begroet hij zijn door een handigen kolonialen wetgever toegewezen ‘ouderen Broeder’ den Resident van het gewest en vervolgens ook op deftige wijze het overige gezelschap. Als hij Anna en Obbink geluk gewenscht heeft met hun verloving, neemt hij zijn plaats in aan 's Residents linkerzijde tusschen dezen en den gastheer.

Een Regent, schoon meestentijds slechts een Inlander van gewone ontwikkeling, in weerwil zijner dikwijls hoogadellijke afkomst, is in een gezelschap veelal een aangename verschijning, een prettig causeur. In Vermaas' woning althans wordt het gesprek er nu levendig op en daarmede ondergaat het voor Obbink tevens een gewenschte verandering. De Regent

is als een ware reddende engel verschenen in zijn bangen nood van zoo even.

Als men eenige oogenblikken te zamen heeft gekeuveld over koetjes en kalfjes, onder het genot van een glas ijswater of eenige andere verversching, geeft de Resident met onderling goedvinden ook van den Regent order aan de beide geelvinken, die op eenigen afstand achter hem neergehurkt zitten, de kreta(1) te doen voorkomen. De oppassers vertrekken, en weinig tijd later komt een groot, log gevaarte aanrollen, in de gedaante van een dier zware, kolossale reiswagens, die ook tegenwoordig op Java nog veelvuldig dienst doen bij verre tochten in de binnenlanden of moeilijke reizen over en in het gebergte. Vier postpaarden bespannen het plompe voertuig. Als het voor de trap halt gehouden heeft, verheft zich het geheele gezelschap in de galerij en treedt naar voren. Daar nemen de Resident, de Regent en de Controleur van de overigen afscheid en stijgen in het rijtuig: de laatste als minste in rang op de voorbank. De drie heeren zullen heden op tournée gaan om de koffietuinen in het gebergte te inspecteeren. Ook de beide oppassers nemen plaats: de eene op den bok om de gouden residents-pajong te voeren, de andere in den kattebak. Nogmaals klinkt het afscheid, handen zwaaien en zakdoeken wuiven. De looper neemt een der paarden van het voorspan bij

(1) Rijtuig.

den teugel, de lange zweep klapt boven de vier en stapvoets rijdt men het erf af, den weg op. De Javaansche hoofden zijn als met één beweging te paard gestegen en scharen zich om het rijtuig heen: eenigen, waarvan sommige met vlaggetjes getooid zijn, als voor-, de anderen als achterhoede. Dan klapt de zweep nogmaals en nu herhaaldelijk, de looper voorthollend met de paarden, schreeuwt, jaagt en drijft, om plotseling los te laten en met een gezwinde beweging op het plankje achter aan het rijtuig te springen en voort gaat het nu in vliegende, wilde vaart den bergweg op. Het is of diezelfde knollen en katjes van zooeven vuur in hun aderen, veerkracht in hun lendenen hebben erlangd en allen door een tooverslag op eens in vurige rossen zijn omgewisseld. De slijkspatten der wielen en der rennende dieren vliegen bij menigte omhoog, ver boven den wagen uit. Zoo gaat het in één adem het gebergte in.

De achtergeblevenen in het Groote Huis hebben den stoet nog langen tijd nageoogd en als hij eindelijk aan hun gezicht onttrokken is, blijft Anna op de zwarte plek tegen de berghellingen staren, waar ze hem heeft zien verdwijnen. Het is haar zoo vreemd te moede en in haar onbestemd turen vervalt ze in droefgeestig gepeins. Het gaat haar als den vorigen avond. Ze weet weer niet, wat ze aan haar Anton heeft, evenmin als toen. Hij was weer zoo zonderling geweest, zoo onna-

tuurlijk, zoo gemaakt vroolijk. Hij had opgeruimd en luchthartig willen schijnen, maar met haar fijne opmerkingsgave had ze bespeurd, hoe hij zich geweld aandeed en door het masker heen had ze zijn ware gemoedsstemming geraden. Zij wist het nu: er was iets, dat hij als een diep geheim voor haar verbloemde; iets, dat hem zwaar terneerdrukte. Zij twijfelde niet meer: hij leed. Elk zijner woorden en blikken had haar overtuigd in haar vermoeden. Bij het heengaan had hij haar aangeblikt, langdurig en weemoedig, met sprekende oogen, als had hij het besef nooit weer tot haar te zullen terugkeeren. Toen had ze een oogenblik van weedom gevoeld, als hadden ze voor eeuwig afscheid van elkaar genomen. En dan die bleekheid en die lijdenstrekken op zijn gelaat? Groote God, wat was er? Zou haar geluk nu reeds eindigen moeten? Haar armen vallen slap neer, het hoofd zinkt op haar borst en tranen wellen op in haar zielvolle oogen!

'Anna, wat is dat? Wat zie ik? Tranen?' vraagt Vermaas van de marmeren tafel, waar hij de couranten heeft zitten lezen, op zijn dochter toetredend.

'O, Pa! 'k Ben zoo bang!' zucht ze.

'Bang, kindlief! Ben je bevreesd dat hun eenig ongeluk op hun tocht zal overkomen?'

'Neen Pa, dat niet! Maar vond u niet, dat Anton erg vreemd was?'

'Volstrekt niet, kind! Wat bleek en be-

trokken, maar dat was immers van vermoeienis en heeft dus op zich zelf niet zooveel te beteekenen!' sust hij.

'O, Paatjelief, het is u niet opgevallen, dat hij heel anders was dan hij zich voordeed! Gisteravond was hij ook al zoo zonderling! Er is iets, dat hem drukt, maar ik kan niet nagaan wat en dit maakt me zoo bang!'

'Die bleekheid daargelaten, moet ik bekennen, dat ik werkelijk niets bijzonders aan hem bespeurd heb. Integendeel, ik vond hem gewoon zooals anders!'

Zij zwijgt, maar de droevige ernst wijkt niet van haar af.

'Foei, kindlief, ge moogt niet dadelijk zoo ergdenkend zijn!' vervolgt Vermaas. 'Schort nu je verdriet op en als het noodig is, zal ik je van avond helpen observeeren, ja? Daar komen Bert en Adrie, laten ze niet merken, dat je bedroefd bent geweest!'

Anna droogt haastig haar tranen, begraaft haar angsten en duistere voorgevoelens in het diepste van haar hart en metamorphoseert haar gelaat of er niets gebeurd is.

'Tobat! Sta je nu daar nog altijd gekleed, Anna!' vragen de meisjes, die beiden reeds in sarong en kabaai zijn.

Ze nemen haar mede naar binnen en als zij in négligé verschijnt, zit het drietal weldra lustig te musiceeren.

Tegen den avond, als de zon ter kimme

neigt en de hitte van den dag met haar oogverblindend licht getemperd is, komt een victoria voor en gaan de drie meisjes uit toeren. Ze rijden den breeden weg op, die van Kebon Kidoel naar de hoofdplaats van het gewest voert, een weg, die met zijn dubbele rijen dikstammige, breedgetakte tamarinden, over zijn gansche lengte een schoone allée vormt. Aan de eene zijde verheft zich het gebergte, overwelfd door het azuur des hemels: een betooverend schouwspel van vormen, kleuren, tinten. Aan de andere verliest zich het oog in het blauwwazig verschiet der laagvlakte. De hemel is als het blauw der zee. Het bergkoeltje suizelt door de fijne blaadjes der tamarinden.

Onder de bekoring van het wonderschoone panorama der natuur en het prachtvolle, uitlokkende weer, schijnen de meisjes aan geen terugkeeren te denken. De victoria rolt voort. steeds verder van Kebon Kidoel vandaan. Weinige woorden worden gewisseld. Stil voor zich uitstarend, met de oogen op de bergen gericht, is elk der meisjes in eigen zoet gemijmer verdiept. Anna geniet een zalig uurtje. Haar fantasie heeft vleugelen gekregen en zweeft over de bosschen en bergen heen door het rijk harer idealen. Al haar angstige gedachten en vage vermoedens van dezen dag hebben haar ziel verlaten en in harmonie met de natuur heerscht er thans volkomen rust in haar van bange voorgevoelens geschokt gemoed. Het is de rust, die den storm, de stilte, die menige geweldige catastrophe voorafgaat!

Als ze eindelijk tot terugkeeren besluiten, overvalt haar ras met tropische snelheid de duisternis en het is reeds lang volslagen donker, wanneer het rijtuig weer voor de galerij van het Groote Huis stilhoudt. De heer Vermaas komt naar voren, helpt de meisjes bij het uitstijgen, beknort ze om haar laat uitblijven en geleidt ze dan naar de binnengalerij, waar hij zich vergenoegd heeft met den nieuw ontvangen trommel van het leesgezelschap. Anna is niet gevolgd, omdat ze als haar wensch te kennen gegeven heeft, eerst nog een paar rozen te willen plukken.

De potten langs de trap bevatten geen enkelen geopenden knop meer. De bloemruiker van dezen morgen heeft ze alle opgeëischt. Hier zoekt ze dus vruchteloos en ze loopt daarom op het bloemperk midden op het voorerf toe, waar haar oog in het halfduister eenige volprijkende knoppen ontdekt. Als ze echter de eerste roos van haar stengel wil afrukken, begint ze opeens over al haar leden te beven en bonst haar het hart in de keel. Tusschen de struiken door ziet ze een donkere, vormlooze gedaante voortbewegen en naar haar toe kruipen. Ze wil wegloopen, maar plotseling staat een schoone Javaansche vrouw voor haar met de oogen van een duivelin, die woest op haar toespringt. Ze ziet iets flikkeren en op hetzelfde oogenblik voelt ze een stoot, die ze vergeefs poogt af te weren en een koud, scherp voorwerp dringt haar in de borst. De

schrik doet haar een ijselijken gil uitstooten en een vervaarlijken sprong nemen. Doch de moordenares schiet andermaal op haar prooi toe en juist stoot ze haar wapen met alle kracht vooruit, nu in de richting van het meest kwetsbare gedeelte van het lichaam, als ze zelve zulk een geweldigen slag op het hoofd ontvangt, dat ze duizelt en als een tol ronddraait. Een tweede slag doet haar bewusteloos neertuimelen. Ze stort over het kind heen, dat ze in haar slendang medevoert. Het is Wongso, die haar heeft neergeveld. Verscholen achter de bloempotten langs den buitenkant der galerij, genietend van een zalig nietsdoen, had hij zijn lief speelkameraadje van vroeger, zijn schoone meesteres van tegenwoordig, met de oogen gevolgd en toen hij het gevaar zag, waarin ze verkeerde, was hij niettegenstaande zijn oude, strompelende beenen in twee sprongen bij haar geweest. Door die kordaatheid redde hij haar waarschijnlijk van een wissen dood. Anna staat als versteend en in haar stomme verslagenheid voelt ze de wonde niet, die de booze vrouw haar heeft toegebracht.

Vermaas en de beide Residentsdochters zijn op het vernemen van Anna's gil en het kindergeschreeuw komen toesnellen.

'Anna! kind! Wat is er?' vraagt Vermaas, de trap afstormend.

'Die vrouw daar wilde.... wilde me.... kwaaddoen.... Pa!' stamelt ze op het wapen wijzend, dat Wongso de moordenares ontrukt

en toen van zich afgeslingerd heeft tot bij de trap.

‘Hoe!? Dat mensch wilde je aanranden!? Groote God!’

‘Ja, Pa, ze zou me vermoord hebben, als Wongso...’ Haar stem stokt van aandoening.

‘Niet tusschenbeide gekomen was!’ vult Vermaas aan. ‘Wie is die vrouw?’ vraagt hij den oudgediende.

Wongso, die er alles van weet, antwoordt niet. Hij gaat voort het schreeuwende kind uit zijn netelige positie te verlossen en houdt zich Oostindisch doof.

‘Wie is die vrouw?’ vraagt Vermaas andermaal.

‘Zij is Djiwa, mijnheer!’ brengt Wongso met moeite uit.

‘Wie is Djiwa?’

Weer geen antwoord.

‘Wie is Djiwa? Kom!’

‘Zij is de vroegere njai van den Controleur, mijnheer!’

‘Van welken Controleur?’

‘Van den Controleur Obbink!’ fluistert Wongso zoo zacht, dat het schier onverstaanbaar is.

‘En dat kind?’

‘Ik denk zijn kind, heer, want Djiwa was zwanger, toen hij haar wegjoeg!’

Wanneer Vermaas zoo even zijn lieve dochter gevonden had, badende in haar bloed, als het slachtoffer eener begrijpelijke wraakneming, zou

hij zeker niet meer geschrikt en ontsteld zijn dan bij deze onthullingen. ‘Bedrogen!’ stormt het in zijn binnenste, maar de tijd wordt hem niet gegund aan de opbruisingen van zijn gemoed toe te geven. Een nieuwe schrik overweldigt hem, wanneer hij eensklaps Anna's bleekheid opmerkt.

‘Ze heeft je toch niet getroffen, kind? Je ziet zoo bleek en ontroerd?’ vraagt hij, haar oplettend beschouwend.

‘Een weinig, Pa! Hier!’ antwoordt ze, op haar borst wijzend.

‘Adoe! Anna! Mijn kind! Je bent gewond! Je bloedt!’ weerklinken drie stemmen als uit één mond, zoodra ze zich uit het half-duister met het gelaat naar het licht der galerij keert, waardoor bloedsporen op haar wit neteldoeksch kleed zichtbaar worden.

Vermaas, Bertha en Adrienne nemen de gewonde onder de armen en leiden haar de trap op.

‘Boei die vrouw!’ gebiedt de Administrateur aan Wongso.

In de galerij gekomen, ziet Anna zoo bleek als een doode. Ter hoogte van haar borst vertoont zich nu een opening in haar kleeren, waaromheen een groote bloedvlek. De ontsteltenis is bij dat gezicht onbeschrijfelijk. Steunend op zijn sterken arm, voert Vermaas zijn dochter naar binnen, zenuwachtig, opgewonden, bevend van aandoening. De beide vriendinnen volgen met wanhopige gezichten, tra-

nen in haar oogen. Wanneer men Anna in haar kamer de borst heeft ontbloot, komt een vrij diepe kwetsuur voor den dag, waaruit een bloedstroom neergutst, die haar onderkleeren letterlijk heeft gedrenkt.

Een geruime poos duurt het voor men de bloeding tot stilstand heeft gekregen, een werk, waarbij Vermaas het angstzweet langs het aangezicht rolt en Bertha en Adrienne het hoofd kwijtraken en de handen verkeerd staan. Zenuwachtig draven de beide laatsten heen en weer om ijswater, compressen, zwachtels en andere benoodigdheden te halen of aan te reiken. Anna zelve verliest onder de kunstbewerking geen oogenblik den moed. Door die kordaatheid steekt ze haar vader een hart onder den riem en geeft ze aan allen een waardig voorbeeld van kalmte en gelatenheid. Als het bloed eindelijk gestelpt is, wordt een voorloopig verband gelegd en Vermaas gelast daarna rust en stilte. De meisjes verlaten de kamer en ook hij gaat heen. Den koetsier beveelt hij een rijtuig in te spannen en weldra is een renbode naar de hoofdplaats vertrokken om heelkundige hulp te halen. Dan keert hij in de kamer terug.

'Pa!' roept Anna met zachte stem.

Hij zet zich op den kant van haar bed neder en staart haar weemoedig aan, haar eene hand in de zijne. Haar gelaat, dat half in het kussen verborgen ligt, is nog doodsbleek.

‘Anna?’ vraagt hij, haar hand liefkoozend,

‘Pa, zult u die vrouw geen kwaad doen?’ zegt ze, hem smeekend aanziende.

‘Geen kwaad doen! Het wijf wilde je vermoorden!’ valt hij hoogst verwonderd en ietwat gestreng in.

‘Ik vergeef het haar, Paatje!’

‘Vergeven!? Ge wilt een moordenares ontzien?’

‘Ja, Paatjelief!’

‘Ik begrijp je niet!’

‘Die vrouw komt op voor de rechten van haar kind,.... zijn kind, Pa! Niet zij.... hij is de schuldige!’

‘Hoe? Hebt ge Wongso dan verstaan!’

‘Niet alles, Pa! Ik ken daarvoor nog te weinig Javaansch, maar wat ik niet verstond, heb ik als bij ingeving begrepen en bovendien de gelijkenis van het knaapje met den Controleur van Tjiworo heeft me alles verklaard. Ik heb medelijden met die vrouw, Pa!’

‘Hij heeft ons bedrogen, kind!’ zegt Vermaas nu op een heel anderen toon.

‘Ja!’ zucht ze bijna onhoorbaar.

‘Straks kan hij hier wezen, Anna! Elk oogenblik verwacht ik hen terug van hun tocht in het gebergte. Wat moet ik hem zeggen?’

‘Ik wil hem niet meer zien, Pa! Niet mij behoort hij toe, maar haar en zijn kind! Zeg hem dat uit mijn naam, als het noodig mocht zijn!’

‘Het is ook mijn verlangen. Ik hoop, mijn

kind, dat je troost zult vinden voor wat je reeds zoo kort na je terugkeer in je geboorteland overkomen is!'

'Troost, Pa, ik zal niet bedroefd zijn, omdat het tusschen hem en mij gedaan is! Wat we ons hebben toegeëigend ten koste van een ander is geen geluk en het zal me daarom niet verdrieten afstand te moeten doen van een bezit, waarop ik nimmer eenig recht gehad heb!'

'Ge zijt een lief, kloek meisje!' zegt hij, trotsch op zoo een moedige dochter. 'Tracht het gebeurde te vergeten!'

'Het te vergeten zal niet zoo gemakkelijk gaan, Pa, omdat het me berouwt eens rijk en oprecht gelukkig geweest te zijn, met wat me in het geheel niet toekwam! Ik was schuldig in mijn liefde!'

'We waren beiden van alles onwetend, Anna, en als jij soms in iets misdeedt dan heb je daarvoor dezen avond voldoende geboet en alle mogelijke schuld met je bloed uitgewischt! Houd je nu stil, mijn kind, je hebt rust noodig!'

Hij drukt haar een kus op de lippen en gaat heen. Voor hij de kamer uit is, voegt ze hem echter nog eens toe:

'Laat die vrouw geen kwaad geschieden om mijnentwil, Pa!'

'Ik beloof het je, kind!'

Hij is weg naar voren toe. Bertha en Adrienne zitten in de middengaanderij naast

elkaar, beiden nog onder den indruk van het zoo even bijgewoonde bloedige incident, haar diepe verontwaardiging lucht gevend over Obbinks eerlooze, onverantwoordelijke handelwijze.

Vermaas is in de voorgalerij een oogenblik blijven staan. In de verte verneemt hij een geruisch, waaruit hij de nadering van den stoet opmaakt. Een rilling gaat hem door het lichaam, dan loopt hij het erf op.

Djiwa ligt nog altijd bewusteloos en Wongso verkeert in de meening, haar een doodelijken slag te hebben toegebracht. De voeten zijn haar aaneengesnoerd met een dik touw. Kokki zit bij haar, wanhopige pogingen in het werk stellend om het knaapje te sussen.

'Breng die vrouw bij en ontboei haar! Hier is eau de Cologne. Haal ijswater, Wongso!' zegt Vermaas.

Het bericht van den moordaanslag op de dochter des Administrateurs is als met den wind overgewaaid. Een drom van inlandsche mannen en vrouwen is op die 'kabarangin' komen toestroomen en verdringt zich nu op den weg voor het Groote Huis, ja enkelen der meest vrijpostigen zelfs op het voorerf. Onder de nieuwsgierige menigte bevinden zich ook Moeder Plet en hare aanvallige dochter Koosje. Moeder is tevreden. Het venijn heeft spoediger gewerkt dan ze gedacht heeft. Ze verkeert nu in ongeduldige afwachting van wat er gebeuren zal bij 's Controleurs verschijning in deze

woning. Ook enkelen der geëmployeerden staan op den uitkijk, eveneens in nieuwsgierige afwachting van de dingen, die komen zullen.

Terwijl Kokki en nog een andere bediende druk bezig zijn met Djiwa's levensgeesten weer op te wekken, neemt Vermaas Wongso in het verhoor. De oude is in groote verlegenheid, dewijl hij zich zelven nu verwijt zijn meester noch zijn meesteres ooit te hebben gewaarschuwd, schoon hij de gansche toedracht der zaak van a tot z had gekend en hortend en stootend doet hij trouw verslag van wat hij weet. Hoe groot is echter zijn verwondering, wanneer zijn meester hem niet beknort, ja hem zelfs dankt en prijst voor hetgeen hij zoo even voor Anna deed. De grijsaard is diep getroffen.

Het geruisch is intusschen naderbij gekomen en allengskens overgegaan in de duidelijk te onderkennen geluiden van de hoefslagen van paarden en het geratel van een zwaar rijtuig. Het reisgezelschap is in aantocht en reeds zeer nabij. Nog een bocht van den bergweg en dan verschijnt de stoet in de wilde vaart van dezen morgen. De ruiters wijken op een wenk uit, houden hun paarden in en dreunend en schokkend rolt de logge reiswagen het zijpad in.

XVI.

Het is niet onder woorden te brengen, wat er dezen dag in den Controleur van Tjiworo is omgegaan. De zware tocht door het gebergte, van tuin tot tuin, van dessa tot dessa, na zoo'n verschrikkelijken nacht en dan die koorts der ongerustheid, die den ganschen dag door zijn hersenen spookte, hebben te veel inspanning van het lichaam en den geest geëischt. Hij is nu doodaf naar lichaam en ziel.

Bij het oprijden heeft hij met één oogopslag het terrein overzien. De laatste sprank van hoop dooft uit. De brokkelende rand van den gapenden afgrond, die hem nog steun bood, zakt nu weg en hij stort neer al dieper en dieper, naarmate het tafereel om hem heen des te duidelijker tot hem spreekt, tot hij eindelijk met een geweldigen schok het hoofd te pletter valt. Eerst die opeengepakte menigte langs den weg, dat groepje menschen op het erf, met een kind en een liggende vrouw tusschen zich in en Anna nu niet daar om hem te verwelkomen.... dan die mistroostige, onheilspellende

gezichten van Bertha en Adrienne.... en eindelijk, o God! dat herkennen van die vrouw en dat kind! Het is, alsof het huis, de boomen, de hemel zelfs op hem neerstorten! Hij is als versteend! Werktuiglijk volgt hij den Resident en den Regent bij het uitstijgen, met loodzware beenen, verlamd van schrik. Krampachtig blijft hij zich aan het rijtuig vastklemmen om zich waggelend staande te houden.

‘Wat is hier te doen?’ vraagt de Resident, verwonderd over de ongewone drukte hier en tegelijk ontsteld door de zichtbare neerslachtigheid zijner dochters.

‘Een hoogst treurige geschiedenis, Resident!’ antwoordt Vermaas.

‘Toch geen ongeluk gebeurd, hoop ik?’

‘Erger dan dat, Resident! Die vrouw daar heeft zoo even een aanslag op Anna's leven gewaagd!’

‘Hè! Wat zeg je! Een aanslag op Anna's leven? En toch niet gewond?’

‘Ze kreeg een vrij diepe wonde in de borst!’

‘En wie is dat wijf?’

‘Daarover zou de heer Obbink u meer opheldering kunnen schenken, Resident!’

En zich dan tot den persoon in quaestie wendend: ‘Mijnheer, die vrouw en dat kind zullen u zeker wel niet onbekend zijn, niet waar? Anna en ik, wij weten nu alles en het is haar en mijn wensch, dat ge deze woning nimmer meer betreedt! Ik groet u!’

Zonder eenig antwoord af te wachten keert

hij den Controleur den rug toe en geleidt de beide hoofdambtenaren naar binnen.

‘De verwonding is toch niet ernstig, wel?’ vraagt de Resident, eenigszins perplex door wat hij daar zoo even heeft bijgewoond.

‘Zij is diep, maar niet gevaarlijk, geloof ik! Een renbode is naar de hoofdplaats om geneeskundige hulp te halen,’ zegt Vermaas geruststellend.

‘Daaraan heb je welgedaan!’ herneemt de eerste. ‘Maar vertel me eens, wat er eigenlijk gaande is? Een wraakoefening?’

‘Juist geraden, Resident!’ En Vermaas geeft hem een beknopt verslag van wat Wongso hem heeft medegedeeld, hetgeen vrij nauwkeurig met de waarheid overeenstemt.

‘Die alte Geschichte, mijn vriend! Onze dochters bij een eventueel huwelijk slachtoffers van het hier te lande steeds meer en meer toenemende concubinaat,’ verklaart de heer Diggels, verontwaardigd over wat hij heeft moeten aanhooren. ‘Ik zal de schuldigen aan zooveel laaghartigheid en grof cynisme weten te vinden, Vermaas! Mag ik even tot uw dochter toegelaten worden?’

Ze gaan Anna's kamer binnen, na voor het inlandsch Hoofd een stoel aangeschoven te hebben bij de middentafel in de voorgalerij. Bertha en Adrienne nemen onderwijl de honneurs waar en doen den Regent in vloeiend Maleisch een opgewonden verhaal van het gebeurde, die daarbij velerlei blijken van schrik, ontsteltenis en belangstelling aan den dag legt.

Inmiddels is de reiswagen, die den Controleur steun bood, het erf afgereden en de wanhopige strijder met zijn noodlot heeft moeite zich op de been te houden. Vermaas' woorden zijn hem als mokerslagen op het hoofd neergekomen. Zijn knieën knikken en alles draait om hem heen, zooals het in zijn hersenen woelt. Hij heeft willen spreken, om vergiffenis willen bidden als een boetvaardige zondaar, maar zijn stemorgaan kon geen geluid voortbrengen. En nu hij daar alleen staat, verlaten, geschuwd, vervloekt door hen, die hij liefheeft en hem liefhadden, weggejaagd, verdreven, verstooten als een onwaardige, ten aanschouwe van zoovele ooggetuigen, nu grijpt hij naar de revolver, die uit voorzorg onder zijn jas tusschen zijn broeksband steekt, om het wapen tegen zich zelven te keeren, maar zijn hand zinkt machteloos terug. Hij schommelt het erf op, voortstrompelend als een dronken man, het hoofd neergebogen onder den last der schande. De trotsche Controleur van Tjiworo!

'Je hebt de bons gekregen! Weggejaagd als een hond!' weerklinkt het door de lucht uit den mond zijner vijanden en een honende schaterlach vergezelt hun tergend geschreeuw, maar het treft hem niet, hij hoort, hij ziet, hij gevoelt niet meer!

Plotseling verandert het tooneel. Een Javaansch jongeling dringt zich door de menigte heen naar voren. Verwilderde haren komen van onder zijn vrij loshangenden hoofddoek

te voorschijn. Zijn blik is woest. Zijn gansche uitzicht vreesaanjagend. Hij wringt zich voort, tot hij buiten het gedrang is en loopt dan onbeschroomd en met vluggen tred het erf op tot bij het groepje voor de trap der galerij. Daar knielt hij voor Djiwa neer, bevoelt haar hoofd, handen en voeten en springt eensklaps onder het uitstooten van een woest geschreeuw overeind.

'Dood!' krijscht het door de lucht, en de kreet doortrilt de aanwezigen als een electrische schok.

Zijn borst zwelt, zijn tanden klapperen en zijn oogen vlammen in den weerschijn van een opwellende, dierlijke aandrift. Hij rukt zich den hoofddoek af en zijn haren vallen over rug en schouders, dan een greep naar zijn kris en als een wilde, een bezetene, vliegt hij in bloeddorst voort, den Controleur achterna, die wankelend zijn weg vervolgt, zonder te weten waarheen.

Een oorverdoovend en ontzettend geschreeuw stijgt uit de menigte op en weergalmt als een bange noodkreet door den omtrek. 'Amok! Amok! Moord! Dood!' schreeuwen honderd stemmen tegelijk uit alle macht. Maar al die dringende waarschuwingen bereiken den Controleur niet. De Amok-maker is hem op de hielen. Nog eenmaal een angstig, vervaarlijk gillen van alle kanten, de moordenaar stoot toe en.... met een doffen slag smakt Obbink neer als een stuk lood! De woestaard heeft

zijn wapen teruggetrokken uit den buik van zijn slachtoffer en stormt nu in blinde woede op de menigte toe. Een panische schrik verspreidt zich en er ontstaat een onbeschrijfelijke verwarring. De hoop stuift uiteen naar alle kanten, maar verdringt elkaar daarbij en vrouwen en kinderen raken onder den voet. Angstgeschreeuw, hulpgeroep en gekerm klinken op afgrijselijke wijze dooreen. Hier zijn bloedend wapen terugtrekkend en daar weer toestootend, waart de Amok-maker als een losgebroken waanzinnige in die paniek rond, steeds meerdere slachtoffers makend. Men tracht hem zelf neer te slaan, maar altijd weer gelukt het hem zich los te wringen of zijn aanrander omver te stooten.

Ook de blanke toeschouwers hebben het hazenpad gekozen. 'Moeder' heeft daarbij haar sloffen uitgeschopt om daardoor des te harder te kunnen loopen. Toch kan ze in haar corpulentie den trein niet bijhouden en Koosje en al de anderen - meer op eigen levensbehoud bedacht - laten Moeder aan haar lot over. Geen van allen bekreunt zich om haar angstig: 'Toenggoe, loe setans!'(1) En als het gevaar werkelijk ook haar genaakt, slaat haar de schrik zoo geweldig in de beenen, dat ze niet meer voort kan. In haar vertwijfeling stoot ze allerlei akelige, verwarde geluiden uit, die door merg en been gaan.

(1) Wacht, gij duive!s!

‘Toelong, toelong, Koos! Piet! Toelong!’ krijt ze in doodsangst.

Maar haar hulpgeroep mag haar niet baten. De anderen zijn verre en hooren haar niet meer. Daar staat ze alleen, onbeschermd, weerloos, den dood onder de oogen ziende! Ze kan niet meer schreeuwen, niet meer denken! Ze versteent! De moordenaar nadert. Hij komt op haar toesnellen, blind, onbesuisd, in dolle vaart! Nog eenmaal herleven haar krachten en in den uitersten nood waagt ze een laatste poging tot redding. Ze springt op haar vijand toe om hem zijn wapen te ontwringen.

‘Loe setan!’ vloekt ze hem tegen.

Het zijn haar laatste woorden. Het moordend staal dringt haar diep in het lichaam. Ze stort neer. Een gil. Nog wat gerochel. Dan niets meer!

De woestaard holt voort, al verder en verder, de vluchtelingen na! Daar is weer een nieuwe prooi! De Wedono van het district, Djiwa's pleegvader! Het verschrikte Hoofd wipt in het zadel, vlug als een jonge borst, en zet zijn paard aan. Te laat. Een stoot tusschen de ribben en hij zijgt ter aarde naast zijn vurigen hengst!

Voort, voort gaat de moordenaar al weer op een nieuw slachtoffer aan: een weerloos knaapje! Met opengescheurden buik zakt het gillend van pijn ineen!

Gekerm, gehuil en geschreeuw vervullen

de lucht en de tong-tongs in de gardoe's maken groot misbaar. De wacht komt aangerukt, met pieken en gaffels gewapend, en spoedig is het vonnis van den Amok-maker geveld en voltrokken. Zijn gruwelen zijn uit. In zijn toestand van mata-glap blind voor elk gevaar, stormt hij op de gewapende mannen in, om hen het lot der verslagenen te doen ondergaan, maar hun moordtuigen vangen hem op. De geduchte weerhaken der gaffels dringen diep in zijn vleesch en drie, vier lansen tegelijk doorboren hem borst en buik. Hij zinkt neer in zijn bloed en rochelend sterft hij zijn afgrijselijken dood. Nog is het leven niet geheel weggestorven en draaien de brekende oogen nog in hun kassen, wanneer men den stervende bij de haren neersleurt en hem met een parang(1) het hoofd van den romp scheidt. Zoo heeft Reso - de lezer zal reeds begrepen hebben, dat de ongelukkige waanzinnige niemand anders is dan Djiwa's beschermer - nagenoeg hetzelfde uiteinde van wijlen zijn boezemvriend Kromo uit de dessa Manjoel!

Djiwa's heengaan van Ardhirogo was, zooals begrijpelijk is, eerst dezen morgen opgemerkt. Men had bij alle opgezetenen inlichtingen trachtten te krijgen en het gansche perceel afgezocht, doch niemand wist eenige opheldering te verschaffen en de nasporingen

(1) Hakmes.

waren weer vruchteloos geweest. Pak Lonto's vrouw had zich eerst onwetend gehouden, maar door Overman in het nauw gebracht, was de omgekochte eindelijk door de mand gevallen en had ze gewag gemaakt van Moeder Plets verschijning op de onderneming en haar onderhoud met Djiwa. Reso had toen alles begrepen en onverwijld en in alle stilte was hij den weg naar de vlakte afgesneld. Bij de controleurs-woning had hij een lang gesprek gehad met Sidin, Obbinks huisbediende, die hem veel gevraagd, maar tevens veel verteld en ontsluierd had. Hij wist nu waarom Djiwa van hier verstooten werd en met wraakgierige plannen in het hoofd, was hij nu voortgerend naar Kebon Kidoel, in de zekerheid den Controleur en wellicht ook Djiwa daar te zullen aantreffen. Hij was hier aangekomen, toen Djiwa haar aanslag reeds gepleegd had. Enkele woorden en losse gezegden van de samengeschoolde menigte hadden hem doen raden, wat er gaande was en zoo had hij zich in zijn staat van opgewondenheid naar voren gedrongen om zich te overtuigen. Wat toen gebeurde, weten we!

Het angstgeschreeuw van: ‘Amok, amok!’ had ook in het Groote Huis opschudding veroorzaakt. Bertha en Adrienne hadden Obbink zien vallen en hevig ontsteld waren ze de binnengalerij ingevlucht. Haar gillen had den Resident en Vermaas naar buiten gedreven.

Haastig werden de noodige veiligheidsmaatregelen getroffen. Djiwa en het kind werden naar binnen gedragen, alle bedienden in de voorgalerij opgesteld en de oppassers op verkenning en bijstand uitgezonden. Een er van kwam spoedig terug met de Jobstijding, dat de ‘Kandjeng Controleur’ dood was. Dit bericht verwekte natuurlijk niet weinig schrik en ontsteltenis onder al de aanwezigen. Ontzettende oogenblikken van spanning gingen voorbij. Het gekerm der gekwetsten, de pijnlijke kreten der stervenden en het bange hulpgeroep drongen tot het huis door en deden allen ontroeren. Op eigen veiligheid bedacht, waagde men het niet zich in het gevaar te begeven.

Na een kwartier verkondigt een signaal op de tong-tongs wijd en zijd, dat de moordenaar onschadelijk gemaakt is. De oppassers keeren terug, vergezeld van enkele gewapende lieden, waarvan er een het afgesneden hoofd van Reso bij de haren meedraagt. Allen in het Groote Huis treden naar voren. De bloedende kop wordt voor de voeten des Residents neergerold.

‘Soedah mati, kandjeng!’[1] betuigt de man in alle koelbloedigheid.

‘Daaraan valt bepaald niet te twijfelen!’ zegt de Resident, schamper lachend door zijn afgrijzen heen. ‘Soedah, angkat sadja!’[2] gebiedt hij met een afwerende handbeweging.

(1) Hij is al dood, groote heer.
(2) Breng hem weg.

De lieden vertrekken, den kop met zich medevoerend of het speelgoed is. Vermaas en de beide meisjes hebben zich afgewend van die afschuwelijke, walgingwekkende vertooning.

De heeren zoeken nu den Controleur. Ze vinden hem, zooals hij gevallen is. Hij ligt roerloos, bloedende uit mond en neus. De Resident buigt zich over hem heen, voelt hem pols, borst en slapen en als hij eindelijk leven bespeurt, zegt hij levendig en verrast:

'Hij leeft! De pols slaat zacht!'

'Gelukkig!' roept Vermaas uit.

Op hetzelfde oogenblik bewijst een klaaglijk gesteun van den gekwetste, dat de Resident zich niet vergist heeft en dat er werkelijk nog hoop is.

'Wat nu met hem te doen, Vermaas? Zijn verwonding is te zwaar om hem naar zijn huis te vervoeren!'

'Ik zal oogenblikkelijk een kamer voor hem in orde laten brengen, Resident!'

'Het is zeer edelmoedig van je, mijn vriend, maar zou het na het gebeurde van dezen avond niet beter zijn een beroep te doen op de hulpvaardigheid van de geëmployeerden?'

'Ik geloof niet dat de jongelui den Controleur bijzonder gunstig gezind waren.'

'In gevallen als het onderhavige herbergt men zijn ergsten vijand, Vermaas! Zorg jij voor een gemakkelijken draagstoel, ik zal in persoon met de luitjes gaan onderhandelen!'

Bij die woorden is de goedhartige man al

vertrokken. Op den weg vindt hij lijken van verslagenen en kreunende gekwetsten. Voor hem uit gaat een troepje jongelieden, die op een baleh-baleh een vrouw met zich medevoeren. Het zijn Piet, Bart en nog twee voor ons onbekenden, die het zware lijk van Moeder Plet torsen onder een kruisvuur van allerlei spottende opmerkingen en banale glossen. Plet zelf volgt op eenige passen afstands den stoet, meer verslagen en geschrikt dan bedroefd.

‘Het is me een lief vrachtje, zeg!’ merkt Piet op.

‘Zwaarder dan mijn geld!’ getuigt Bart.

‘'t Zal me niks rouwen als ik haar kwijt ben!’ verklaart een derde.

‘Zeg, zouden we niet eens verpakken, anders laat ik haar nog glippen?’ vraagt de vierde steunend.

De baleh-baleh wordt neergezet, de dragers verwisselen van plaats en vervolgen dan weer met vernieuwde krachten hun droevigen tocht.

‘Zie zoo!’ zegt nummer vier. ‘Ze zal me nu niet meer ontfutselen!’

‘Heb je Plet al eens goed aangekeken?’ vraagt Piet. ‘Hij zet een gezicht of hij zich het geval werkelijk aantrekt!’

‘Een gelegenheidsgezicht! Dat hoort er natuurlijk zoo bij!’ beweert Bart.

‘Van zelf! De gannef lacht in zijn ziel, want hij heeft al iets anders op het oog!’ spot nummer drie.

‘Zou je dat denken?’

‘Waarachtig! En hij zou gelijk hebben ook!’

‘Pas maar op, dat Moeder je niet hoort! Dan vliegt ze je nog in het haar!’

Allen lachen. Onder deze en dergelijke banaliteiten draagt men de overledene huiswaarts.

In de woning aangekomen legt men het lijk, dat nagenoeg onherkenbaar geworden is, op een rustbank neer. Gezicht, handen en voeten zijn rood geverfd van het bloed en haar sarong en kabaai zijn er mede doortrokken. Koosje stelt zich aan als een krankzinnige. Ze overdekt het bloedige gelaat harer moeder met kussen en het onmogelijke beproevend, tracht ze de gestorven levensgeesten weer op te wekken. Ze schudt de doode bij de armen heen en weer en spreekt haar toe onder luid gesnik en zenuwachtig gegil, in een waanzinnige taal. Als het lijk roerloos blijft liggen als een steenklomp, rukt ze zich de haren uit het hoofd, werpt zich op den vloer neer, slaat zich de vuisten aan bloeden en krijscht met woeste, schrikwekkende geluiden!

Piet kan het niet langer aanzien en verlaat de kamer. In de voorgalerij komen drie ge-employeerden der Fabriek hem tegemoet. Ze verkeeren alle drie in een staat van opgewondenheid en spreken luidruchtig.

‘Hoe is 't met Moeder, Piet?’ vragen ze.

‘Mijne heeren, het huwelijks-bureau is voor altijd gesloten! Onze makelaarster is niet meer!’

‘Is ze dood?’

‘Zij is dood!’

‘Kasian!’

Ze willen naar binnen gaan, maar op hetzelfde oogenblik komt de Resident het voorerf op. De hoofden ontblooten zich en de vier jongelieden buigen als een knipmes.

‘Wat is hier aan de hand, heeren?’ vraagt de Resident, na hun begroetingen vriendelijk beantwoord te hebben.

‘Moeder... ik meen Mevrouw Plet is overleden, Resident! Zoo even vermoord door dien amok-maker!’ zegt Piet een weinig verward.

‘Een droevig geval, mijne heeren! Ook de Controleur van Tjiworo heeft een ernstige kwetsuur bekomen en zijn toestand is van dien aard, dat we hem niet naar zijn huis mogen transporteeren. Is er een van u allen, die de vriendelijkheid zou willen hebben hem in uwe woning op te nemen tot hij vervoerbaar zal zijn?’

Doodsche stilte. De een kijkt den ander aan.

‘Bedenkt, mijne heeren, dat hier een menschenleven op het spel staat en dat elke minuut tijdverlies noodlottig kan zijn!’

Nieuwe stilte.

‘Dus niemand!?’

Het oogenblik van spanning is verbroken. Piet treedt naar voren.

‘Jawel, Resident, ik! Mijn huis staat voor den gewonde open!’ zegt hij gulhartig.

De Resident drukt hem de hand, dankt hem voor zijn menschlievendheid en verzoekt hem te willen volgen. Beiden vertrekken. De ande-

ren, waarbij zich ook Bart en de twee voor ons nog onbekenden gevoegd hebben, mompelen zoolang het Hoofd van het Gewest nog niet uit het gezicht is. Dan geven zij op onbewimpelde wijze hun ontevredenheid en ergernis te kennen over Piets gedrag.

‘Juist weer zoo iets voor hem!’ moppert er een. ‘Spotten met alles, maar als het er op aankomt zoo sentimenteel als een jonge juffrouw!’

‘Ik heb het wel weer gedacht!’ bromt een ander. ‘Hij had een grooten mond achterbaks, maar nu strijkt hij lafhartig de vlag en laat ons in den steek!’

‘Al crepeert de aterling, dan neem ik hem nog niet in mijn huis op!’ snauwt een derde.

‘En ik ook niet! Voor mijn part gaat hij om zeep!’ wenscht een vierde.

Een lange rotan-stoel, singapore-model, met een hoofdkussen er op, staat gereed, wanneer de Resident en Piet op de plaats des onheils aankomen. Obbink wordt voorzichtig opgenomen en op den stoel neergelegd, waarna men zijn kwetsuur onderzoekt. Het is een diepe, maar weinig bloedende buikwonde.

‘Ik meen wel eens gelezen te hebben, dat juist deze verwondingen het gevaarlijkst zijn!’ zegt Piet, daarbij al zijn medische kennis uitstortend.

‘Dat zijn ze!’ bevestigt de Resident.

De stoel met den patiënt er op wordt nu door zes Javanen opgenomen en weggedragen. De Resident en Piet volgen.

‘Heb je ijs in huis, Piet?’ roept Vermaas zijn hulpvaardigen employé na.

‘Neen, mijnheer!’

‘Dan zal ik het je oogenblikkelijk nazenden. Mocht je nog aan iets anders gebrek hebben, laat maar halen. Ik ben tot je dienst!’

‘Asjeblieft, mijnheer!’

Langzaam en voorzichtig schrijden de dragers voorwaarts. De weg geeft nog het gruwzaam schouwspel van het moordtooneel te zien. Men is er bezig de dooden en gekwetsten weg te dragen. Een hartverscheurend gehuil van bedroefde familieleden en aangrijpende klaagtonen van zwaar gekwetsten stijgen daarbij omhoog en doen het gevoelig hart van den Resident ineenkrimpen van weedom. Al die ellende vervult hem met bitteren wrevel tegen zijn ondergeschikten ambtenaar, den man, dien men daar voor hem uit draagt en dien hij volgt, minder uit deernis dan wel uit humaniteit: den eigenlijken schuldige aan al deze gruwelen!

Ook den ernstig verwonden Wedono heeft men vervoerd. Op last van den Regent is de kermende man in de woning van den naastbijzijnden bekel[1] gepikeld, waar men met primitieve hulpmiddelen het bloeden stelpt en door allerlei wonderdadige en symbolische bezweringen het leven tracht te behouden.

Piets huis, nagenoeg geheel in de kampong

(1) Dessahoofd.

gelegen, is eindelijk bereikt. Het is een kleine, nederige woning, - Piet is een der jongste employés - bestaande uit een voorgalerijtje, waarop een nog kleiner middengalerijtje uitkomt, aan weerszijden waarvan zich een kamer bevindt, juist groot genoeg voor de plaatsing van een ledikant, een schutsel, een linnenkast, een waschtafel en twee zitstoelen. Het huis is ongeriefelijk en volgens jongelui's manier sober en wanordelijk gemeubeld.

De patiënt wordt Piets slaapkamer binnen gedragen en op het daar aanwezige bed neergelegd.

'Heb je nu zelf nog wel een bed?' vraagt de Resident eenigszins getroffen door de armoedige inrichting dezer woning.

'Ik zal me wel weten te redden, Resident. Ik heb nog een divan!' verklaart de gastheer luchthartig.

'Ja, maar het is hier een land van muskieten, bedenkt dat wel! Die beesten zijn lastig en zullen je waarschijnlijk de onaangenaamheden van zoo'n open divan spoediger doen ondervinden dan je wel denkt! Zullen we den heer Vermaas om een ledikant vragen?'

'Niet noodig, Resident! Vier stokken en een geimproviseerde klamboe zullen de divan herscheppen in een rustbed, waarin ik gevrijwaard voor muskieten slapen zal als de beste!'

'Ferm! Zoo mag ik het hooren! In Indië moet men niet zoo spoedig verlegen staan!'

'Ik vrees alleen maar, dat de Controleur,

wanneer hij zijn bewustzijn terugkrijgt, niet bijzonder met zijn armoedige huisvesting tevreden zal zijn.

'Wellicht is zijn fatalisme ook daartoe in staat! We zullen ons echter om zijn pretentiën maar niet bekommeren en ons liever verheugen in de geruststellende overtuiging naar plicht en geweten gehandeld te hebben tegenover dezen mensch, die lijdt door eigen schuld! Laten we nu trachten hem te verkleeden, en zijn wonde te verbinden. Het is voorloopig alles wat we voor hem doen kunnen! Heb je een slaapbroek en een kabaai voor hem en wat linnen voor een verband?'

Er ligt gevoeligheid is 's Residents woorden en uit de wijze, waarop hij zich over Obbink uitlaat, spreekt toorn. Zijn wenkbrauwen zijn gefronst, zijn gezicht staat ernstig. Piet is van natuur te kiesch en te bescheiden om zich eenige indiscrete vraag of vrijpostige opmerking omtrent Obbinks gedrag te veroorloven. Zwijgend doorzoekt hij de linnenkast en komt weldra met het gevraagde aandragen, waarna men den patiënt verkleedt en zoo goed en zoo kwaad, als dit gaat, zijn wonde begint te verbinden. De zieke doet een pijnlijk geklaag hooren.

'Ziezoo!' zegt de Resident, als het verband gelegd is. 'Onze taak is, geloof ik, volbracht, mijn vriend! De dokter zal de rest moeten doen!'

Hij komt echter spoedig tot de treurige ervaring te vluchtig geoordeeld te hebben.

Een onvoorziene omstandigheid bezorgt hun andermaal bezigheid. De zieke begint op eens te bibberen van koude en ligt aanstonds in een hevige koorts.

'Heb je ook een ijskap in huis?' vraagt de Resident.

'Neen, tot mijn spijt niet, Resident, maar ik meen zeker te weten, dat mijnheer Vermaas er een bezit. Zal ik er om vragen?'

Piet is al bezig een leitje te schrijven, waarmede hij zijn bediende wegzendt, met de opdracht er bij, haast te maken. De gedienstige geest, schoon anders niet bijzonder vlug in de uitvoering van bevelen, is nu in een ommezien met het gevraagde terug, aangespoord door de tegenwoordigheid van zulk een hoogen gast in de nederige woning zijns meesters. De ijskap wordt gevuld en den koortslijder op het hoofd gezet, die inmiddels zwaar aan het ijlen is geraakt. Met de armen zwaait en schermt hij om zich heen en laat ze nu en dan dreunend op het bed neervallen.

'Anna, Anna, in Godsnaam, jaag me niet van je weg!' schreeuwt hij luidkeels. 'Dat kind is niet van mij! Het is van dat monster daar! Zie, ze kan je geen kwaad meer doen! Ik heb haar in mijn macht! Anna, Anna, kijk dan toch! Hoor, hoe ik het monster den kop verpletter!' En zijn vuisten beuken in alle kracht neer. 'Daar ligt ze met verbrijzelde hersenen! Zie, nu ruk ik het ondier de haren uit en slinger haar van mij af!'

Al bazelend heeft hij de ijskap gegrepen, die hij met krachtige hand als een projectiel door het bed smijt, weldra gevolgd door zijn beide hoofdkussens. Zijn hoofd plompt neer op den bultzak. Zijn zwaaiende hand is ongelukkig op de wonde neergekomen, een ijzingwekkende schreeuw klinkt vol ontzetting door het kleine vertrek.

Zijn bewakers zijn haastig toegeschoten, grijpen hem bij de armen en schikken de weggeslingerde kussens weer onder zijn hoofd terecht. Maar hij heft het bovenlijf met groote krachtsinspanning overeind en begint daarbij uit alle macht te schreeuwen. Zijn oogen draaien wild in het hoofd om.

'Anna, Anna, help, help!' weerklinkt het van zijn lippen. 'Een moordenaar! Amok! Help! Hij komt op me af! Hij nadert! Anna, help dan toch! Hij zal me vermoorden! Daar is hij! Zij houden mij vast! Ik kan me niet meer bewegen! Een mes! Moord! Hij.... hij... stoot!'

Een rauwe kreet ontglipt zijn lippen. Uitgeput, machteloos zinkt hij achterover diep in de kussens. Zoo blijft hij liggen met bestorven gelaatskleur als een doode.....

Op den weg en het erf voor het Groote Huis is de gewone stilte van den avond weer teruggekeerd. De gewonden en verslagenen zijn weg en alleen bloedsporen herinneren hier en daar bij het maanlicht nog slechts aan het bloedig drama van dezen avond.

Djiwa, na vele moeitevolle pogingen weder uit haren toestand van bewusteloosheid opgewekt, vertoeft op dit oogenblik met haar kind in een bediendenkamer van het huis, onder strenge bewaking van de beide oppassers. De politie had haar in hechtenis genomen en gevankelijk medegevoerd, zoo de Regent op voorspraak van Vermaas niet beschermend over haar ware opgetreden. Men had haar toen op vrije voeten gelaten en de Administrateur had verder zorg voor haar gedragen. Naar binnen gebracht, was ze duizelig van hoofd en vermoeid van leden spoedig ingeslapen.

Het rijtuig van den Regent, waarmede het voorname inlandsche Hoofd straks naar zijn woonplaats zal terugkeeren, staat gereed voor de trap der galerij, in afwachting van de komst des Residents.

Raden Temoeggoeng zit met zijn gastheer en de Residentsdochters in de voorgalerij over een verversching. De drie laatsten gaan af en toe de zieke eens bezoeken, bij welke gelegenheden de Regent geen enkelen keer vergeet belangstellend naar haar welstand te vragen.

Eerst tegen negen uur des avonds komt de Resident thuis. De Regent neemt nu haastig afscheid en vertrekt. Men heeft hem herhaaldelijk verzocht den nacht op Kebon Kidoel door te brengen, maar hij was niet te overreden.

‘Vindt u den toestand van den Controleur bepaald zorgwekkend, Resident?’ informeert

Vermaas, als het inlandsch Hoofd vertrokken is.

'Ik vrees voor hem! Nadat we hem verkleed en zijn wonde verbonden hadden, is hij in een hevige ijlende koorts gevallen. We hebben toen heel wat getob met hem gehad. Nu is hij geheel stil en ik ben heengegaan onder belofte terug te keeren, zoodra de dokter gearriveerd zal zijn of mijn hulp onverhoeds noodig mocht blijken. Apropos, hoe is het met Anna?'

'Bevredigend, Resident! De wonde schijnt alleen een beetje te schrijnen. Wilt u haar zien?'

'Ze slaapt toch niet, anders is het beter haar maar te laten rusten!'

'Och, neen! Het is nog zoo vroeg en buitendien is ze een weinig geagiteerd, al heeft ze den schok van zooeven moedig doorstaan!'

'Natuurlijk!' bevestigt de Resident.

Ze gaan de ziekenkamer binnen. Onderwijl zorgen Bertha en Adrienne voor het souper. Na tafel houden de meisjes Anna gezelschap en Vermaas zoekt met zijn gast een rustig plaatsje op in de voorgalerij in afwachting van de verschijning des dokters.

'Dat is een dag geweest, die u beiden lang heugen zal, Vermaas!' spreekt de Resident tot zijn gastheer, als ze ieder in een gemakkelijken stoel aan den buitenrand der galerij tegenover elkaar gezeten zijn.

'Ongetwijfeld, Resident! Eén ding verblijdt me echter!'

'En dat is?'

‘Dat de ernstige gebeurtenissen van dezen avond mijn dochter zoo weinig geschokt hebben!’

‘Zij is een ferme, kordate meid, Vermaas, die met zichzelve weet te redeneeren! Heb je er nooit aan gedacht haar met Obbinks vroegere levenswijze bekend te maken, alvorens je toestemming tot hun verloving te geven? Mij dunkt, in uw plaats zou ik dat zeker gedaan hebben.’

‘Het zal u wellicht zonderling in de ooren klinken, maar wat geheel Kebon Kidoel en gansch Tjiworo reeds sedert verscheidene maanden geweten heeft, is mij tot op dezen avond onbekend gebleven en die onbegrijpelijke onnoozelheid kan ik mezelven thans moeilijk vergeven. Wanneer ik alles geweten had, wat met die vrouw in de Controleurswoning is voorgevallen, zou ik geen oogenblik geaarzeld hebben, Anna daarvan mededeeling te doen en zeker zou ze dan Obbinks aanzoek met afschuw hebben afgewezen! Ik herinner me nu vroeger wel eens een waarschuwend schrijven over den Controleur ontvangen te hebben, maar dat schrijven was anoniem en bovendien met oogenschijnlijk oneerlijke bedoelingen opgesteld, weshalve ik het verscheurde zonder er ook maar in het minst het oor aan geleend te hebben. Ik ben altijd veel te veel te goeder trouw geweest! Voor Anna nog op Kebon Kidoel was teruggekeerd, kwam Obbink mij dikwijls bezoeken. Hij scheen behagen in mijn huis te scheppen. Hij was toen een opgeruimde,

spraakzame jongen, dien ik gaarne lijden mocht. Van af zijn kennismaking met Anna veranderde zijn houding echter. Hij werd stil en teruggetrokken, ja des te stiller zelfs naarmate hij meer en meer zijn doel bereikte en zijn liefste wenschen ingewilligd zag. De laatste dagen scheen hij gedrukt en gisteren avond moet hij een vlaag van melancholie hebben gehad, die Anna zeer verontrustte. Ik zelf heb er nooit over gedacht, aan die veranderde houding een verkeerde uitlegging te geven. Nu heb ik intusschen op eens alles begrepen en doorzien! Hij heeft zich zijn zwangere njai tot elken prijs van den hals willen schuiven, toen hij een welgevallig oog op mijn dochter had laten vallen, maar het meisje is in alle stilte uit zijn huis gevlucht èn de onbekendheid met haar schuilplaats, èn de vrees voor een mogelijke wraakneming van haar kant hielden hem voortdurend in een benarden toestand! Was ik meer achterdochtig, meer ergdenkend geweest, de verstandhouding tusschen hem en Anna zou niet zoo'n treurig verloop gehad hebben!'

Hij houdt op. Zijn gemoed schiet vol en de emotiën doen hem zwijgen.

'Wij weten niet aan wie we onze dochters in dit land uithuwelijken, mijn vriend!' spreekt de Resident gemoedelijk. 'De jongelui hier te lande zijn scharrelaars, die eenmaal uitgeboemeld, hun bruine huishoudsters op straat zetten en zich een blanke levensgezellin kiezen.

Ze worden wat ze in hun banale taal ‘verkikkerd’ noemen en bieden onze meisjes hart en hand, na de njai en veelal het kind of de kinderen, gedurende het concubinaat bij haar verwekt, met gevulde handen naar haar kampong te hebben teruggestuurd. Vele huishoudsters laten zich intusschen niet zoo gewillig verdrijven en in dergelijke gevallen blijven ze met haar kroost den jongelieden een blok aan het been of wreken zich later op hun vrouwen of verloofden, gelijk ook hier gebeurd is! Zoo is in ons Indië vrij algemeen de toestand en ik geef gaarne toe, dat die uit de omstandigheden geboren werd. Onbeperktheid van geldmiddelen, veel vrije tijd, de prikkelbaarheid van het gestel, in verband met de verleiding en de hitte van dit land, een gemis aan huwbare Europeesche meisjes, en nog zoo vele omstandigheden meer, riepen dien toestand in het leven en, zouden we geneigd zijn te zeggen: geven hem recht van bestaan! Ik zal daarom de Indische jongelingschap niet te hard beoordeelen, wanneer ze het althans niet al te bont maakt, zooals Obbink dit o.a. deed. De oorzaak van het kwaad schuilt elders en wel daar waar men het niet zoeken zou: namelijk bij de Regeering zelve. In mijn rapporten aan mijn Directeur te Batavia heb ik mijn zienswijze meermalen onomwonden blootgelegd, maar altijd vergeefs. Er is een middel, dat het kwaad wel niet met wortel en tak zou uitroeien, doch waardoor

men het ten minste in zijn voortgang stuiten, in zijn omvang beperken zou. Dat is, *het uitzenden van alleen gehuwde ambtenaren en officieren voor den Indischen dienst.* In mijn rapporten heb ik er nadrukkelijk op gewezen en met voorbeelden gestaafd, hoe hierdoor de schatkist gebaat en het zedelijk gehalte van ambtenaren en officieren verbeterd zou worden. Mijn meer dan twintigjarig verblijf in deze Koloniën heeft me tot de ervaring gebracht, dat gehuwde lieden in Indië er het best aan toe zijn en dus de meeste kans hebben gezond en krachtig te blijven in dit afmattend, verzwakkend klimaat. Dit zijn alzoo de beste en meest aanbevelenswaardige dienaren van het Gouvernement. Ik weet niet, of daarvan ooit eenige statistiek openbaar geworden is, maar voor me zelven heb ik er menigmaal een opgemaakt van de vele Europeanen, die ik op mijn onderscheidene standplaatsen gekend heb. De vergelijking viel altijd ten nadeele van de ongehuwden uit. De meeste ziektegevallen komen voor onder de celibatairen en hen, die na een celibatair leven van eenige jaren, in den echt traden. Ik spreek hierbij nog niet eens van al de geheime ziekten, die - ik zou haast zeggen - in Indië een conditio sine qua non zijn van den ongehuwden staat.

‘Dat alles is ook zeer begrijpelijk Resident!’ betoogt Vermaas nu op zijn beurt. ‘Indië is voor ons Westerlingen een gevaarlijk land, waar velen met kalme, gelijkmatige levenswijze en

een gestadig waken over hun gezondheid, zelfs nog niet aarden kunnen. Het is dus duidelijk, dat de jongelui, die aan hun lusten zoo gaarne den vrijen teugel blijven vieren, zich op gevaarlijke paden wagen!'

'Zeer zeker!' hervat de Resident. 'En wat is nu eigenlijk de conclusie, Vermaas? Dat de schatkist en de dienst hier te lande de dupes van de historie zijn! Het Gouvernement toch geeft elk jaar maar weer groote sommen gelds uit voor binnen- en buitenlandsche verloven aan zieken door eigen schuld en de dienst lijdt gevoelig onder de vele vacatures en mutatiën door die verloven veroorzaakt! Het behoeft verder geen betoog, hoe dat "sjouwen" met inlandsche vrouwen en meisjes en het zich encanailleeren met de bevolking ons gezag ondermijnt, afbreuk doet aan ons prestige en ons, overheerschers, degradeert in de oogen der overheerschten! Door de toepassing van het aangegeven geneesmiddel zal het zedelijke peil van de Indische maatschappij verhoogen en ons moreel overwicht op de bevolking aanmerkelijk toenemen!'

'Ik ben het geheel en al met u eens, Resident, en ik zou het wenschelijk vinden, dat alle particuliere ondernemers over gansch Indië, die geëmployeerden in hun dienst hebben, zich bij het Gouvernement zouden willen aansluiten! Het aantal employé's op de tallooze particuliere ondernemingen van allerlei aard is legio en het meerendeel van hen is

gewoonlijk nog ongehuwd. Onder hen woekert het kwaad nog in ernstiger mate voort dan onder de ongehuwde ambtenaren en officieren. Ik behoef daarbij niet verder te gaan dan de fabriek Kebon Kidoel zelve over de kwarteeuw, die ik er doorbracht. Loszinnigheid vierde er gedurende dat tijdperk den vrijen teugel en menigeen zag ik vallen als slachtoffer van zijn uitspattingen of ondergaan in den zwijmel van het zingenot!'

'Waar de Regeering voorgaat, daar zullen de eigenaars van suikerfabrieken, van koffieperceelen, van tabakslanden, van kina- en theeondernemingen, van rijst- en houtaanplantingen en van alle verdere particuliere industrieele ondernemingen gaarne volgen, Vermaas! Alle suikerlui, koffieboeren, tabakkers, perkeniers enz. zullen met weinig nadenken het belang er van inzien!'

'Wellicht zouden bij een eventueele aanwending van den door u aan de Regeering voorgestelden maatregel van verschillende zijden nog al financieele bezwaren geopperd worden, Resident. Men zal u willen tegenvoeren, dat voor de uitzending van enkel gehuwde officieren en ambtenaren voor den Indischen dienst, als van geëmployeerden voor de particuliere ondernemingen de aanvankelijke traktementen te gering zijn!'

'Dat is de litanie, die men mij ook van Batavia deed hooren. Mijn voorstel was rijpelijk in overweging genomen, maar de geldelijke

bezwaren er aan verbonden maakten het tot een netelig vraagstuk. Groote uitgaven toch zouden er noodwendig mede gepaard gaan, zoo ongeveer schreef men mij. Dat is nu al een geruimen tijd geleden en sedert hoorde ik er niets meer van. Waarschijnlijk is het dus ter griffie gedeponeerd. Het is niet gemakkelijk iets van de Regeering gedaan te krijgen, Vermaas, wanneer het eenig uitzicht op geldelijke offers met zich medebrengt. En echter moeten die voorgestelde kosten, zoo al niet geheel denkbeeldig, dan toch zeer gering zijn. Laten we eens nagaan. Ik zelf kwam twee en twintig jaar geleden als gehuwd ambtenaar ter beschikking uit en ik moet bekennen, dat ik al heel spoedig tot de onaangename ervaring kwam, mijn voorloopig traktement overschat te hebben. Het bleek mij, dat dit in werkelijkheid veel minder schitterend was, dan het mij in Holland had toegeschenen, zoodat we den eersten tijd vrij krap zaten, Vermaas. Ons beider onbekendheid met de Indische toestanden en eenige onvermijdelijke, groote uitgaven bij onze komst in het ‘beloofde’ land, noopten ons tot groote zuinigheid. Toch kwamen we er met zuinigjes te leven en dat zelfs nog wel zonder ons in schulden te moeten steken. Gelukkig maakte ik in korte jaren een snelle promotie en mijn allereerste bevorderingen verhoogden niet weinig mijn financieele krachten. Intusschen heb ik nimmer de celibatairen benijd om de onbeperktheid hunner geldmid-

delen, vooral niet toen ik hun ongebonden levenswijze had leeren kennen en de gevaren, waaraan ze ten allen tijde hier te lande bloot staan. Dit is mijn wedervaren! Hoe ging het u, Vermaas?'

'Zooals ge weet, Resident, kwam ik ongehuwd uit. Wel was ik verloofd bij mijn vertrek uit Patria, maar mijn aanstaande schoonouders stonden er op, dat ik alleen zou gaan om me eerst voldoende op de hoogte van de toestanden te stellen en zoo kon ik eerst na twee jaren mijn vrouwtje in alle gerustheid voor de toekomst doen uitkomen. Ware ik echter gehuwd uitgekomen, dan twijfel ik niet of ik zou me als u, Resident, vele ontberingen hebben moeten getroosten, die ik met behulp van mijn Anna's huishoudelijke eigenschappen even goed te boven zou zijn gekomen, meen ik!'

'Juist, Vermaas! En ik zou dus niet weten, waarom niet alle nieuwelingen in staat zouden zijn te doen, wat voor ons en met ons zoovele anderen wel mogelijk geweest is! We moeten ook niet vergeten, dat die ontberingen haar voordeelen hebben. In de eerste plaats doen ze ons des te dankbaarder zijn tegenover onze zorgelooze onbekrompenheid in latere jaren en in de tweede leeren ze ons spaarzaamheid, een eigenschap, die het gros der Indische lui ten eenenmale mist! Mocht men evenwel de aanvankelijke bezoldiging te gering blijven noemen, dan is er nog wel een middel te bedenken, die eenigszins te verhoogen, zonder daarom

voor officieren en ambtenaren de schatkist en voor particulieren de kas der industrieelen te bezwaren. Door namelijk dat verhoogde bedrag op de latere salarissen te bezuinigen zou men immers die nieuwe regeling van traktementen met de tegenwoordige geheel doen aequivaleeren? Daarom herhaal ik, dat de gewaande geldelijke bezwaren aan mijn voorstel verbonden, òf geheel en al fictief òf althans zeer gering zijn, en ik kan me niet begrijpen, waarom de Regeering niet genegen is er een gewillig oor aan te leenen! Waar de deugdelijkheid van mijn voorstel onweerlegbaar is en de financieele moeilijkheden van het vraagstuk opgelost zijn, daar is een langer dralen van de Regeering onverschoonbaar, Vermaas!'

Zoo voortsprekend over deze quaestie van aanbelang verloopt de na-avond en breekt de komst des dokters eindelijk hun gesprek af.

Het is een lange, smalle man, met een vriendelijk uitzicht en driftige gebaren, die binnentreedt.

'Dag Resident! Dag mijnheer Vermaas! Uw dochter ongesteld?' spreekt hij levendig.

'Ja, dokter! Een verwonding. Mijn bediende zal u dat toch gezegd hebben, hoop ik!' antwoordt Vermaas.

'Zeker! ik heb er dan ook op gerekend! Is zij gevallen?'

'Neen, dokter! Ze is in den vooravond door een vrouw aangerand, die haar een steekwonde in de borst toebracht.'

‘Een ernstig geval, mijnheer! Dat zal de feestelijke stemming van den vorigen avond wel wat bedorven hebben, denk ik. Mag ik u alsnog met haar verloving feliciteeren, mijnheer Vermaas?’

‘Het spijt me, dokter, maar ik mag uw gelukwenschen niet aanvaarden!’ zegt Vermaas geroerd.

‘Ik meende, dat ge gisteren avond haar engagement met den Controleur van Tjiworo gevierd hadt!’ excuseert de aangekomene, groote oogen opzettend.

‘Dat is ook zoo, maar sedert is veel veranderd!’ stamelt de geschokte vader diep getroffen.

‘Zoo!’ verklaart de dokter in een stuk of wat lang gerekte o's zijn groote verwondering te kennen gevend. ‘Mag ik de zieke dan maar eens zien?’ vraagt hij met plotselinge verandering van stem.

Vermaas geleidt hem naar Anna's kamer. Bertha en Adrienne verwijderen zich oogenblikkelijk. Na eenige complimenteuse plichtplegingen tegenover zijn lieve patiënte onderzoekt hij haar wonde, die hij onmiddellijk en zoo voorzichtig mogelijk begint te zuiveren en daarna te hechten. Onder die pijnlijke operatie spreekt hij de geduldige zieke en den verschrikten vader in een vriendelijke, opbeurende taal moed en troost in.

‘Doe ik u pijn?’ vraagt hij van de waarheid hiervan overtuigd, als hij haar gezichtje ziet betrekken.

‘De wonde schrijnt wat, dokter!’ verklaart ze zacht.

‘Het wijf heeft u goed getracteerd, juffrouw.’

‘Ja, dokter, de stoot is tamelijk wel aangekomen.’

‘Wees intusschen maar blij, dat ge er nog zoo goed afgekomen zijt, juffrouw! De wonde had bepaald gevaarlijker kunnen zijn!’

‘Is ze dan niet ernstig, dokter?’ vraagt zij niet weinig opgebeurd door zijn woorden.

‘'t Zal nog al losloopen!’ verzekert hij met zooveel geruststelling in zijn eigen stem, dat ook Vermaas de wolken van het voorhoofd trekken.

‘Gelukkig, dokter!’ betuigt deze in de volheid van zijn hart.

‘We zullen het weer netjes dichtmaken en na weinige dagen zijt ge kant en klaar genezen!’ herneemt de dokter. ‘Maar,’ gaat hij voort, ‘het zal wel een litteeken blijven en ge zult er dus altijd een souvenirtje aan blijven behouden!’

‘Wanneer mijn verwonding geen pijnlijker herinnering nalaat dan deze, zal ik haar nog al weten te dragen!’ zegt ze stil voor zich zelve, in de bitterheid harer ziel.

De dokter begrijpt een gevoelige snaar aangeroerd te hebben en wendt daarom het gesprek handig over een anderen boeg.

‘Ziezoo!’ zegt hij, als het verband eindelijk gelegd is. ‘Nu maar rust gehouden, juffrouw.’

En zich tot haar Pa wendend: ‘Is er gelegenheid den nacht op Kebon Kidoel over te blijven, mijnheer Vermaas?’

‘Zeker, Dokter! Ik heb al een kamer voor u in orde doen brengen,’ zegt Vermaas.

‘Zeer verplicht, mijnheer! 'k Kan dan morgen nog eens zien, hoe het er mee staat.’

Als hij in de voorgalerij teruggekeerd den Resident in geruststellende woorden verslag doet van zijn bevindingen, zegt deze:

‘Uw taak is nog niet afgeloopen, Dokter. Thans kom ik beslag op u leggen.’

‘Tot uw dienst, Resident! Betreft het soms weer een geblesseerde?’

‘Ja, Dokter, en misschien wel meer dan een zelfs! Mag ik u verzoeken, mij maar dadelijk te willen volgen? Ik heb, meen ik, een heel ernstig patiënt voor u!’

De Dokter is opgestaan en volgt zwijgend den Resident naar buiten. Hij begrijpt niet, wat hier toch gebeurd kan zijn. 't Komt hem alles zoo duister, zoo raadselachtig voor. Onderweg geeft zijn geleider hem in vertrouwen een opheldering omtrent het voorgevallene, waarbij hij opnieuw groote oogen opzet en blijken van wrevel en afkeuring aan den dag legt:

‘Een treurige perkara,[1] Resident, waar ik zeer van ophoor! Weer een van die noodlottige gevolgen van de ongebonden levenswijze onzer Indische jongelui! 't Spijt me voor dien nobelen

(1) Zaak.

Vermaas en meer nog voor zijn lieve dochter, die beiden de eigenlijke dupes van deze droevige historie zijn!'

'Ze zijn beiden te edel van inborst, te rein en te grootmoedig van ziel om met zooveel onwaardigheid in aanraking gebracht te worden, Dokter! De Controleur Obbink heeft zich onverschoonbaar tegenover hen gedragen, van de rest nog gezwegen!'

'Het grootste deel der Indische jongelui vergeet of verslingert zich zelf, Resident. De een in meerdere, de andere in mindere mate en het ware wenschelijk, dat elk jong meisje voor het aangaan van eenige verbinding met zoo'n jongmensch, daarvan voldoende kennis droeg! Ik zelf moet bekennen, dat ik mijn dochters hier niet dan met groote angstvalligheid en bezorgdheid zou kunnen uithuwelijken!'

'Ik ben het volkomen met u eens, Dokter!' betuigt de Resident instemmend, verheugd over den bijval van deze zijde met wat de tegenstanders ''s Residents stokpaardje' noemen.

Aan Piets woning gekomen, treedt de bewoner de heeren te gemoet en geleidt hen naar de ziekenkamer, waar nu ook Bart aanwezig is, die mede tot den vijand is overgeloopen. Bart kon het niet over zijn hart verkrijgen zijn sobat kras[1] alleen en zonder hulp aan zijn lot over te laten.

'Zoo, heb je al bijstand gevonden?' vraagt de Resident binnentredend.

(1) Boezemvriend.

‘Ja, Resident, dat is mijn vriend Bohler, die me een handje komt helpen,’ zegt Piet.

‘Dat is braaf van u, mijnheer Bohler, in den nood moeten we elkaar helpen!’ spreekt de Resident, terwijl hij den aangesprokene de hand toesteekt.

Piet doet nu verslag van den toestand des patiënts. Hij is al dien tijd rustig geweest, maar de koorts is nog niet geheel geweken.

Als de Dokter het verband heeft weggenomen fronsen zich zijn wenkbrauwen en teekent de zorgwekkende toestand des lijders zich in ernstige trekken op zijn gelaat af. Terwijl hij de wonde behandelt, wordt de zieke onrustig en doet een klaaglijk gesteun hooren.

‘De verwonding is zeer ernstig!’ zegt de Dokter op een vraag des Residents. ‘We zullen verplicht zijn den gekwetste naar de hoofdplaats te doen vervoeren.’

‘Dat zal wel bezwaarlijk gaan, Dokter! De afstand is groot.’

‘Toch moet het, Resident! Ik dien hem onder geregelde behandeling te hebben en minstens tweemaal daags te bezoeken. Ik vrees zelfs, dat ik nog wel tot een operatie verplicht zal zijn, die ik hier moeilijk zal kunnen verrichten.’

‘Zou ik hem dezen morgen in mijn reiswagen kunnen meenemen op mijn terugrit naar de hoofdplaats?’

‘Neen, Resident, dat is onmogelijk, ook al reedt u stapvoets! Een rijtuig dreunt en schokt

te zeer. We zullen een gemakkelijke tandoe[1] voor hem laten inrichten, waarop hij languit kan neerliggen.'

'Zoudt u hem tegen den morgen soms al vervoerd willen hebben, Dokter? Ik zal dan voor het een en ander zorg dragen!' vraagt Piet gedienstig.

'Beter is het hem tegen het vallen van den avond te transporteeren. Ik zelf reis in den loop van den dag af en zal in een van de hotels een kamer voor hem in orde doen brengen. Wilt u de zorg voor een tandoe en de noodige koeli's op u nemen?'

'Zeer zeker, Dokter!' verklaart Piet volijverig.

'Misschien kunnen we ons geleide wel aanbieden, Piet?' spreekt Bart tot zijn vriend, aangespoord door diens voorbeeld.

'Dat is heel vriendelijk van u, mijnheer!' roept de Dokter uit. 'Geleide toch moet er zijn! Mogen we dus op uw beider hulp rekenen?'

Piet en Bart geven hun woord en de Resident beloont hen daarvoor met eenigen lof en een goedkeurend hoofdknikken.

Eerst na een uur is 's Dokters werk afgeloopen en verlaten de heeren deze woning weer.

'Voor mijn vertrek kom ik den zieke nog eens verbinden,' zegt de Dokter tot Piet.

Als ze in het voorbijgaan nog een kort bezoek aan de Machinistswoning gebracht heb-

(1) Draagstoel.

ben om Moeder Plets dood te constateeren, richten ze hun schreden naar de kampong, waar het verwonde Wedono-hoofd verpleegd wordt. Ook hier verricht de Dokter het noodige, schoon tegen den zin en het verlangen zoowel van de verplegers als van den lijder zelven, die aan symbolische bezweringen en inlandsche hulpmiddelen veel meer vertrouwen hechten, dan aan eenige Europeesche geneeswijze. Hun slaafsche onderdanigheid en vooral ook hun vrees voor de aanwezigheid des Residents noodzaken hen echter tot gewillige onderwerping aan de behandeling van dezen blanken Dokter.

De Resident heeft zijn oppasser naar de huizen der overige gekwetsten gezonden, doch geen van allen verlangt bijstand.

Het is drie uur des nachts als de heeren in de Administrateurswoning terugkeeren, waar ze door den heer Vermaas worden opgewacht.

XVII.

Reeds in het vroege ochtenduur heerscht op den weg naar het Groote Huis dezelfde bedrijvigheid van den vorigen morgen. Weer zijn alle districts-, dessa- en kamponghoofden uit het Tjiworosche er met hun paardjes vereenigd, nu om den Resident te escorteeren op zijn thuisreis. Dezelfde reiswagen met vier postpaarden bespannen staat op het voorerf gereed voor het vertrek.

Vermaas zit met zijn gasten aan de ontbijttafel in de achtergalerij van het huis. De Dokter, die den Resident zal vergezellen, is zoo even van zijn ziekenbezoek teruggekeerd. Hij heeft zijn patiënten bezocht in de volgorde van dezen nacht.

Anna's wonde stond gunstig en drie of vier dagen later zou hij naar hier terugkeeren om haar nog eens te onderzoeken en te verbinden, had hij verklaard. Met het oog op den grooten afstand en in het belang eener geregelde geneeskundige behandeling had de Resident er op gestaan, Anna voor eenige dagen in zijn

huis op te nemen, maar zij verlangde na het gebeurde van den vorigen avond thuis te zijn bij haar Vader. Men was toen - tot groote ingenomenheid van de meisjes zelve - overeengekomen, dat Bertha en Adrienne voor gezelschap op Kebon Kidoel zouden blijven.

Thuis gekomen van zijn bezoeken naar buiten, doet de Dokter bij het dejeuner verslag van zijn bevindingen.

De toestand des Controleurs was er niet op vooruitgegaan en zijn overbrenging naar de hoofdplaats bleek nu dringend noodzakelijk. Daartoe was dan ook besloten en de beide jongelieden hadden hun beloften van dezen nacht nog eens herhaald.

De toestand des Wedono's was mede verre van bevredigend en ook hier had hij den raad gegeven den lijder ter wille eener geregelde en betere verpleging te doen vervoeren. Hij vreesde echter en niet zonder grond, dat men zijn raadgevingen wel in den wind zou slaan en na zijn vertrek de vroegere geneeswijze weer zou gaan toepassen. ‘Wanneer ik over drie of vier dagen hier terugkeer, zal ik eens gaan zien hoe ze den boel verknoeid hebben, als hij dan tenminste nog leeft!’ besluit hij, een weinig verstoord over de ondervonden blijken van wantrouwen in zijn wetenschap.

‘Ja, Dokter, in de medische faculteit beschouwen de inlanders ons nog niet geheel als hun meerderen!’ troost de Resident.

Als het gezelschap van de ontbijttafel op-

staat, maken de Resident en de Dokter zich tot het vertrek gereed en nemen hartelijk afscheid. De reiswagen rijdt den weg op, de ruiters sluiten zich aan en weldra is de stoet in vliegenden galop uit aller oog verdwenen.

Vermaas begeeft zich nu naar de kamer zijner dochter. Anna ligt nog te bed, omdat haar volstrekt rust bevolen is.

'Waar is Djiwa?' vraagt ze de hand van haar Vader grijpend, als deze zich op den kant van haar bed heeft neergezet.

'Nog altijd in de bediendenkamer onder bewaking van Wongso en den Kebon, Anna.'

'Wat wilt ge met haar doen, Pa?'

'Ik zal met haar spreken om haar tot rede te brengen, kind! Als ze haar dwaling heeft ingezien, zal ik haar op vrije voeten stellen.'

'Dat is heel goed, Paatjelief! Breng haar tot andere gedachten. Tracht haar te overtuigen, dat ik niet het minste aandeel had in het kwaad, dat men haar heeft aangedaan. Zeg, dat ik geheel onschuldig ben aan haar ongeluk. Ik kan niet lijden, Pa, dat die vrouw mij valschelijk beschuldigt, zij, in wie ik een martelares zie!'

'Zij heeft veel moeten doorstaan, veel geleden, Anna! De Controleur heeft zich tot tweemaal toe op onmenschelijke wijze aan haar vergrepen.'

'Wie zou dat ooit van hem hebben gedacht!' zucht ze, terwijl bittere tranen in haar zielvolle oogen opwellen. 'O, Pa, 'k wenschte

zoo gaarne haar landstaal te kennen, zooals u die verstaat, om zelf met haar te kunnen spreken! 'k Zou haar doen gelooven, dat ik geheel onwetend gehandeld heb en dan zou ik haar troosten in haar leed.

'Wees gerust, mijn kind! Djiwa zal diep berouw toonen, wanneer ze de volle waarheid verneemt. Wilt ge dat ik dadelijk met haar zal spreken?'

'Ja, Pa, doe dat! Ik kan de gedachte niet langer verdragen, bij die ongelukkige vrouw onder zulk een zware verdenking te moeten staan!'

Als hij haar een kus op de slapen gedrukt heeft, verlaat hij haar kamer en loopt op de bijgebouwen toe, die zich op het achtererf bevinden. De bediendenkamer is gesloten en Wongso en de Kebon houden er de wacht. Vermaas zendt hen weg en treedt dan naar binnen.

Het is een naakt vertrek met kale wanden. Djiwa ligt op een baleh-baleh uitgestrekt naast haar kind. Als ze den Administrateur ziet binnenkomen, heft ze het bovenlichaam overeind, trekt de beenen onder het lichaam samen en sluit het knaapje beschermend aan haar borst. In die angstige houding blijft ze zitten, met schuwe blikken al de bewegingen van haar bezoeker oplettend nagaande. Ze begrijpt niet beter, of deze man is gekomen om haar te straffen of aan het gerecht over te leveren, zij, die thans in elken blanke een vijand ziet. Vermaas is voor haar blijven staan.

‘Weet ge wie ik ben, Djiwa?’ vraagt hij met zooveel zachte innemendheid als mogelijk is.

Zij is getroffen door de vriendelijkheid van den toon, waarop hij haar naam heeft uitgesproken.

‘Ja heer! klinkt het bijna onhoorbaar van haar lippen, als ze schuchter en terloops de oogen tot hem heeft opgeslagen.

‘Nu, wie dan?’ gaat hij met dezelfde zachtheid van stem voort.

‘De Groote Heer van Kebon Kidoel!’

‘Hoe weet ge dat? Zijt ge hier bekend?’

‘Ik heb u leeren kennen, heer, toen ik nog kind was in Manjoel, maar dat is nu lang geleden!’ De laatste woorden doet ze van een zucht vergezeld gaan.

‘Lang geleden! Ge komt me toch nog heel jong voor, Djiwa?’

‘Ik ben nog pas vijftien jaar, heer, maar verdriet en leed hebben mij oud gemaakt.’

‘Wie heeft je al dat leed berokkend, Djiwa?’ vraagt hij met zooveel ongeveinsd medelijden in zijn stem, dat haar vrees van zoo even begint te wijken.

‘Eerst de Controleur van Tjiworo: de man, die onbeperkte macht en vrijheid heeft de kinderen van dit land te vertreden en ons, weerlooze meisjes, uit onze dorpen weg te rooven en tot zijn boeleersters te maken en toen....’ Ze houdt plotseling op.

‘En toen?’ valt Vermaas in.

‘Toen ook uw dochter, uw eigen kind, heer!’

‘Tegen wie ge gisterenavond het wapen van den sluipmoord getrokken hebt! Waarom hebt ge dat gedaan?’

Haar oogen vlammen weer in den weerschijn van het vijandig vuur in haar boezem.

‘Omdat ik me wreken wilde en mijn plaats in de Controleurswoning wenschte terug te krijgen, die mij daar wederrechtelijk ontnomen was door uw dochter!’ spreekt ze onbevreesd en met hartstocht.

‘Hadt ge dan de zekerheid, dat mijn kind schuldig was aan uw ongeluk?’

‘Ja, men heeft het mij gezegd!’

‘Wie?’

‘De Njonja van de Fabriek, die handel drijft met heel Tjiworo en die iedereen kent en alles weet! Eergisteren is ze me komen opzoeken op Ardhirogo, werwaarts ik heen gevlucht was om me te verschuilen tegen de vervolgingen mijner vijanden.’

‘En wat heeft ze je gezegd?’ vraagt hij, verwonderd over deze nieuwe opheldering.

‘Dat de Controleur op het punt stond te gaan huwen met de schoone dochter van den Grooten Heer van Kebon Kidoel. Ik wist toen alles, heer. Ik begreep, dat ik hierom uit zijn huis verdreven en Tjiworo me zelfs als woonplaats ontzegd werd. Die ontdekking was grievend. Al den tijd, dien ik op Ardhirogo in de diepste geheimzinnigheid doorbracht, heb ik in een dwaling verkeerd. De Controleur was goed voor me, zoo goed zelfs, dat ik hem

lief kreeg en de gruwelen vergat, die hij eens tegen mij bedreven had, tot hij op zekeren tijd ongevoelig voor me werd en me eindelijk wreedaardig van zich afstootte. Ik kon toen geen andere beweegreden voor zijn liefdeloos gedrag onderstellen, dan mijn zwangerschap en beschuldigde hem dus alleen, die me vroeger toch al zooveel verdriet had aangedaan. Nu weet ik beter! Njonja Plet heeft me alles duidelijk te verstaan gegeven en in mijn toorn heb ik mijn veilige schuilplaats opgegeven en ben naar de vlakte gesneld om me te overtuigen met eigen oogen. Er was feest in uw woning, heer, groot feest en ik verborg me op het voorerf, vanwaar ik alles kon gadeslaan. Mijn vermoeden werd waarheid. Uw dochter was de oorzaak van mijn ongeluk. Ik zag hoe schoon ze was met haar blanke gelaatskleur, haar blonde haren, haar rijke kleeding en hoe behaagziek ze zich aan hem voordeed! Ze danste en lachte alleen met hem en verloor hem geen oogenblik uit het oog. Ik zag hoe ze hem betooverd had door haar schoonheid, verstrikt in haar behaagzucht en hoe ze hem van mij losgescheurd en mij uit zijn huis verdreven had! In één woord, ik besefte, dat niet hij, maar zij de schuldige was! En in die overtuiging, dorstte ik naar haar bloed en mijn wapen zou niet gemist hebben, wanneer die oude niet tusschenbeide ware gekomen! Toch ben ik misdadigster en men zal mij gevangen nemen en veroordeelen, omdat ik op-

kwam voor de rechten van mij en mijn kind! En er is niemand meer om mij te wreken en de schande uit te wisschen, die de blanke vreemdelingen op onzen bodem mij hebben aangedaan! Kromo werd vermoord onder de oogen van den Controleur, toen hij gekomen was om mij te verlossen uit de armen van het geweld! Ook Reso, Kromo's boezemvriend, mijn beschermer, is niet meer! Ik vernam dit uit een afgeluisterd gesprek van de mannen, die me dezen nacht bewaakt hebben. Hij stierf Kromo's dood! Maar ik zeg u, heer, dat er geweeklaag zal zijn onder de vrouwen en gemompel onder de mannen in alle dorpen van Tjiworo, in al de oorden van Java, wanneer de schanddaden door u, Hollanders, bedreven, van mond tot mond zullen gaan! De buffel kromt den nek, heer, tot hij de verdrukking moede is!'

Zij houdt op. Haar oogen hebben nu eens geflikkerd van een onheilspellend vuur, dan weer gegloeid van heilige verontwaardiging. Vermaas is verbaasd en zwijgt. Die aanklacht tegen de Hollanders uit den mond van dit eenvoudige meisje en de profetie harer woorden doen hem een oogenblik in overpeinzing verzinken. 'Ja,' denkt hij, 'dit gemartelde Javaansche slachtoffer, heeft reden zich over ons te beklagen!' Zijn gemoed schiet vol bitteren wrevel tegen den man, wiens roeping het zou moeten zijn ons gezag hoog te houden in Tjiworo, maar die gekomen schijnt in deze streek van

trouwe onderwerping aan onze heerschappij, om er zaden van onrust te strooien en opstandelingen te kweeken.

'En hebt ge geen berouw over wat ge gedaan hebt, Djiwa?' vraagt hij eindelijk.

'Neen!' spreekt ze kort en krachtig en er valt aan de echtheid harer uitspraak niet te twijfelen. 'Ge kunt me straffen, heer, me geeselen, me gevangen nemen, me dooden zelfs, maar bedenk, dat Allah over de kinderen van dit land waakt, Allah, die met de kracht van u, overheerschers, spot, zooals gij met de onze. Gelijk Hij de zon in het westen doet ondergaan en het licht van den dag uitdooft om de aarde in het zwarte kleed van den nacht te hullen, zal Hij uwe aanmatigende heerschappij in onmacht doen neerzinken!'

'Djiwa, toen ik zoo even hier binnenkwam rildet en krompt ge ineen van angst, maar ik ben niet gekomen om je te straffen of gevangen te nemen! Ik ben gekomen als je vriend en beschermer, gelijk Kromo en Reso dat voor je waren! Zeg mij, of ge dat niet vreemd vindt van den vader, wiens eenig kind je naar het leven stondt?'

Zijn woorden hebben impressie op haar gemaakt. Deze man, dien ze als haar natuurlijken vijand beschouwde, haar vriend en beschermer? Zou het waar zijn? Even slaat ze de oogen tot hem op en zijn goedig uitzicht treft haar, maar ze zwijgt.

'Djiwa, ik heb je nooit gekend, maar gis-

ter avond en van morgen heb ik nauwkeurig onderzoek naar je gedaan. Men heeft mij veel van je verteld en ik heb diep medelijden met je gevoeld, toen ik je levensgeschiedenis vernam! Nu ben ik zeer verwonderd en teleurgesteld, Djiwa! Men zeide mij, dat ge eens het zachtmoedigste meisje uit Manjoel en daarom de oogappel aller dorpelingen waart, gij, die thans geen berouw toont de hand geslagen te hebben aan een onschuldige!'

'Onschuldig! Zij onschuldig?' vraagt ze onder een mengeling van uiteenloopende gewaarwordingen.

'Ja, Djiwa, onschuldig! Hoor naar me en wees redelijk. Mijn kind heeft nooit eenig vermoeden gehad van je bestaan en dus nog veel minder van hetgeen er in de Controleurswoning met je voorgevallen is, omdat ik zelf - onbegrijpelijk genoeg - van alles onwetend was, ik, die de eenige was om haar voor te lichten! Niemand heeft me ooit verteld, Djiwa, van een arm slachtoffer van verregaande baatzucht en boozen hartstocht, dat door gewetenlooze pleegouders verkocht en met list en geweld uit haar dorp werd weggeroofd. Hoe kon zij dat dan weten, die pas uit Holland was aangekomen en niemand had om haar in te lichten? Een enkel woord van opheldering ware voldoende geweest om haar zijn liefde te doen versmaden en zijn persoon te verafschuwen, gelijk ze thans gloeit van verontwaardiging en vol deernis is met je lot, nu ze sinds gisteren van je bestaan

onderricht is! Hij heeft ons bedrogen, zooals hij jou bedroog, Djiwa! of hebt gij zijn heimelijke handelingen van het begin af doorzien? Begreept ge, toen hij je pleegouders telkens en telkens kwam bezoeken, wie eigenlijk die bezoeken golden en vermoeddet ge, welke laffe bedoelingen hij daarmede had?'

'Neen, heer!'

'Heeft hij je dus niet met voorbedachten rade in alle stilte misleid en zoudt ge niet ver van Manjoel weggevlucht zijn, indien ge nog bijtijds kennis hadt gekregen van zijn booze voornemens.

'Ja, heer!'

'Welnu, Djiwa, zoo heeft die man ook ons misleid! Hij heeft gezwegen tot gisteren avond zijn gedrag tegenover jou aan het licht gekomen en ons allen duidelijk geworden is!'

'Zou het waar zijn?' zegt ze meer tegen zich zelve dan tegen den Administrateur, wanneer ze de ongegrondheid harer verdenking en daarmede haar dwaling begint in te zien. 'Nog één stoot,' denkt Vermaas, 'en ze is verwonnen!'

'Of het waar zou zijn? Djiwa, reeds vele jaren voor je geboorte bewoonde ik dit schoone land, maar hebt ge ooit vernomen, dat ik in die lange jaren iemand uwer opzettelijk heb misleid?'

'Neen, heer, heel Tjiworo roemt u als een weldadig heer, die zegen om zich heen verspreidt, zooals ook de heer van Ardhirogo dit doet, die een vader voor zijn opgezetenen is!'

'Goed, Djiwa, vertrouw me dus en geloof

me. Njonja Plet heeft je tot wraakoefening aangespoord, omdat ze den Controleur haatte en zich op hem wreken wilde door jou in blinde woede tegen hem op te hitsen. Haar woorden troffen doel als giftige pijlen, maar ongelukkig koost ge een onschuldig offer. In wanhoop en met den moed van de vertwijfeling hebt ge het plan tot den aanslag beraamd en de daad volvoerd als het werktuig dier boosaardige vrouw! Daarom voelen we medelijden met je, Djiwa, diep medelijden en mijn dochter, die nu ziek te bed ligt en rust moet houden, heeft me met tranen in de oogen gebeden met je te gaan spreken en je tot inkeer te brengen en van haar onschuld te overtuigen! Je lot gaat haar ter harte en ze kan niet lijden, dat je haar verdenkt, medegewerkt te hebben aan je ongeluk! En toen de politie je gisteren avond kwam opeischen, verzocht ze mij je voorspraak te zijn bij den Resident en den Regent, die hier juist aanwezig waren en men liet je daarom op vrije voeten. Dat is de waarheid, de geheele waarheid, Djiwa! Kon zij liefderijker handelen tegenover de vrouw, die haar onschuldig naar het leven had gestaan?'

Haar tegenstand is gebroken, haar haat en wraakgevoel overwonnen. Zij antwoordt niet. Bittere tranen van zielsverdriet en berouw biggelen haar langs de verbleekte wangen en met het hoofd voorovergebogen zit ze daar ter neer als het lijdend beeld der smarte, starend op de puinhoopen van het geluk!'

Vermaas richt eensklaps zijn schreden naar de deur, als kreeg hij plotseling een gelukkigen inval, steekt het hoofd naar buiten en roept Wongso, die nog in de nabijheid is. De oude komt bedremmeld en schoorvoetend binnen.

‘Ziehier den man, Djiwa, die de volvoering van uw boos opzet verijdeld heeft!’ gaat Vermaas nu voort. ‘Hij heeft je gekend als kind lang voor de onverbiddelijke bandjir je dorp te gronde gericht en jou tot wees gemaakt had. Bijna vijf en twintig jaren heeft hij mij onafgebroken gediend en in dien langen tijd zag hij mijn dochter hier geboren worden. Hij kent haar dus van kinds af en wellicht zal hij beter nog dan ik bij machte zijn haar in je oogen te rechtvaardigen.’ En zich dan tot den oudgediende wendend: ‘Wongso, spreek met deze vrouw. Vertel haar van mijn dochter en doe haar gelooven aan Anna's onschuld!’ Dan verlaat hij de kamer en laat Wongso met Djiwa achter.

Nadat Vermaas in geduldige afwachting een kwartier zoek gebracht heeft, komt de grijsaard weer op hem toeloopen.

‘Wel?’ vraagt Vermaas.

‘Ze heeft oprecht berouw over wat ze gedaan heeft, mijnheer, en wenscht u te spreken!’

‘Best, Wongso!’

Hij keert dus naar het bediendenvertrek terug. Djiwa richt zich bij zijn wederverschij-

ning van de baleh-baleh op en zet zich in deemoedige houding aan zijn voeten neder, de beenen onder het lichaam gekruist.

'Heer!' zegt ze trillend van emotie. 'Ik heb uw kind groot onrecht aangedaan. Ik ben een schuldige vrouw geworden! Geen woorden kunnen mijn misdaad rechtvaardigen en al de wateren, die van de bergen van Tjiworo neerstorten in de vlakte, zijn niet bij machte de schandvlek uit te wisschen, die me nu aankleeft, maar toch waag ik het, heer, u vergiffenis te smeeken voor wat ik misdaan heb!'

'Ik weet, dat ge een blind werktuig geweest zijt en in wanhoop en vertwijfeling de daad volvoerd hebt, en daarom heb ik je reeds vergeven, Djiwa, voor en aleer ik nog met je gesproken had.'

'Ik dank u, heer, en bid u ook haar vergiffenis voor me te verwerven!'

'Vraag het haar zelf, Djiwa!'

'Ik durf haar niet onder de oogen te treden, heer! Ik weet, dat ik haar getroffen heb en het zou mijn schuld vergrooten, wanneer ik haar zag lijden door mijn eigen boos opzet!'

'Toch moet ge het doen, Djiwa! Zij was de eerste om je te vergeven en genade te schenken en het zal haar groote vreugde bezorgen, als ge haar persoonlijk de hand ter verzoening komt bieden! Kom, maak je gereed. Ik zal je bij haar brengen!'

Vermaas is al bij de deur en Djiwa ver-

heft zich, bergt het kind in haar slendang en volgt hem werktuiglijk. Schoorvoetend, bevend van aandoening met bonzend hart schrijdt ze voorwaarts en beklimt de marmeren trappen der sierlijke woning. Zooveel praal had ze nimmer aanschouwd en angstig zet ze bij elke schrede den voet op het smetteloos blanke marmer neer, als vreesde ze deze prachtige huizinge door haar aanraking te ontheiligen. Als Anna's kamer voor haar opengaat, komt een gevoel van machteloosheid over haar en doorleeft ze een oogenblik van nog nooit te voren ondervonden nietigheid. Ze kromt den rug, buigt het hoofd neer tot den grond al dieper en dieper, naarmate ze het bed nadert, waarop Anna neerligt. Dan zinkt ze neer in al haar kleinheid zonder een enkel woord, een enkel geluid over de lippen te kunnen brengen.

Treffend, aandoenlijk tooneel, die beide vrouwen, zoo elkaar gelijkend in jeugd en schoonheid maar verschillend in ras, rang en intellect, door het noodlot te zamen gebracht en in weinig uren tijds van onbekenden tot vijandinnen, van vijandinnen tot zusters gemaakt!

Anna verkeert onder de impressie van dit plechtig oogenblik en haar vochtige oogen vertolken wat er in haar binnenste omgaat. Twee minuten van pijnlijke stilte gaan voorbij, die zij het eerst verbreekt door Djiwa welmeenend de hand toe te steken en haar in gebrekkig

Javaansch een paar bemoedigende woorden toe te voegen. Djiwa durft de haar aangeboden hand niet aanvaarden, maar ze staat op en kust in heiligen eerbied Anna's voeten, waarna ze weer in haar vorige houding terugzinkt.

'Vergiffenis voor wat ik deed?' smeekt ze nu op boetvaardigen toon onder het maken van haar soembah.

'Ik heb je nooit beschuldigd en behoef je dus ook niets te vergeven, Djiwa! Ik heb je alleen beklaagd!' laat Anna haar Vader voor haar vertolken.

'Ge zijt daarom zooveel edeler dan ik! Ge vergeeft zonder eerst veroordeeld te hebben!' zegt Djiwa moed vattend.

'Ge hebt in wanhoop gehandeld en men mag den mensch, die zich op die wijze vergrijpt, niet beschuldigen of althans zeker niet te hard vallen, Djiwa!' herneemt Anna bij monde van haar Vader.

'Heb ik haar zwaar gewond, heer?' vraagt ze den heer Vermaas nu.

'Niet zoo heel ernstig. Een paar dagen rust zal haar wel weer beter maken! Jouw wonden zullen niet zoo spoedig genezen zijn, Djiwa!' antwoordt Vermaas.

'Het lot heeft mij tot zijn stiefkind gekozen, heer. Op mijn zesde jaar kwam de vloed, de alles verwoestende bergvloed met onweerstaanbare kracht over ons dorp heenstorten. Ik werd gered, maar hoe, ik weet het niet!

Toen de bandjir voorbijgetrokken was, ging ik zoeken naar het huis, waarin ik gewoond had en geboren was, maar ik vond het niet noch zelfs de plaats, waar het gestaan had! Toen ging ik zoeken naar het huisje van Ina, mijn speelgenootje uit mijn kinderjaren. Maar ook Ina's huis was niet meer te vinden! En al de huizen uit ons dorp waren weg! Waar zijn ze gebleven? Toen ging ik ronddolen, met beschreide oogen ronddolen over de verwoeste plek, waar ons dorp had gestaan en onze rijstvelden hadden gelegen om te zoeken naar de lijken mijner ouders, naar het lijkje van Ina, die ik zoo liefhad en ook naar de doode lichamen van de karbouwen mijns vaders, die zoo trouw waren! Maar ik vond niets! De stroom had ze allen medegevoerd naar de zee, die ver van hier is en die ik nooit gezien heb! Toen heb ik gehuild tot ik niet meer kon, omdat zij allen dood waren! En ik wilde weg, ver weg van daar, naar het noorden, naar de zee, om naar hun lijken te zoeken! Maar er waren menschen, veel menschen gekomen uit al de dorpen in den omtrek om te zien wat er gebeurd was met ons dorp en onze rijstvelden. Eén van hen ontfermde zich over mij, nam mij mede naar Manjoel en herbergde mij in zijn woning. Het was de Assistent-Wedono van het onderdistrict Tjiworo. Ik was zoo blij nu weer een onderkomen gevonden te hebben en zoo trotsch op mijn nieuwe ouders, omdat ze een volle kraal met

jonge karbouwen bezaten en dus heel rijk waren! Maar mijn vreugde verkeerde weldra in tranen! Mijn pleegouders werden ruw en hard voor me, zoo hard als Pah Djamidin uit ons dorp voor zijn karbouwen was geweest, die hij mishandelde! Ze sloegen mij, lieten mij dag aan dag zwaar werk verrichten en behandelden me met toenemende ruwheid naarmate ik grooter werd! Mijn hart berstte van weedom en ik zou zeker van verdriet zijn gestorven, wanneer er niet één ware geweest, die zich mijn hard lot had aangetrokken! Die eene was Kromo, de schoone jonge man, die in moed en kracht zijns gelijke niet had in Manjoel noch in eenig ander dorp van Tjiworo! Hij hielp me bij het rijststampen en ander zwaar werk, troostte me in oogenblikken van bitter verdriet en sprak me woorden toe, die mijn hart in verrukking brachten! Hij noemde mij de bloem van Manjoel en des nachts verheerlijkte ik hem in mijn droomen! Zoo leerden wij elkaar beminnen en zouden zeker getrouwd zijn, wanneer de Controleur van Tjiworo me niet had opgemerkt. Hij beloerde me met de oogen van een roofdier en slaagde er eindelijk in me met list en geweld in zijn woning te rooven. Mijn pleegouders hadden me voor gunst en geld aan hem verkocht. Wat er toen met me gebeurd is, heer, behoef ik u zeker niet te vertellen! Wongso zal het u hebben medegedeeld. Kromo werd vermoord bij zijn wanhopig streven om me uit

de schande te verlossen. Een half jaar later ontvluchtte ik zijn huis, omdat hij toen nieuw geweld tegen me plegen wilde. Ik was hem te veel geworden en hij poogde me van zich af te stooten, door me tot een huwelijk met zijn gunsteling Raden Sosmito te willen bewegen. Ik verkeerde toen in den waan, dat hij zoo liefdeloos handelde uit boosheid over mijn zwangerschap. Nu eerst weet ik beter! Ik vluchtte naar Ardhirogo, waar ik een veilige schuilplaats vond en in vergetelheid leefde tot Njonja Plet me ontdekte en door haar opruiingstaal tot de volvoering van een feit ophitste, dat me tot misdadigster maakte en Reso's dood ten gevolge had; want ik weet, dat ook deze trouwe vriend vermoord werd!'

'Hij viel als amokmaker, Djiwa!' zegt Vermaas, die belangstellend heeft geluisterd en dan met eenige verandering van toon: 'Waar ga je nu heen en met welke voornemens?'

'Ik ben misdadigster, heer, en het kwaad wordt gestraft! Mij wacht de straf!'

'We hebben ons voor je beijverd, Djiwa, en de Resident is je goedgunstig gezind!'

'De groote heer Resident is machtig, maar hij spreekt niet alleen recht! Wanneer men mij mocht vrijlaten, keer ik naar de bergen terug. Ik zal den heer van Ardhirogo alles vertellen en smeeken mij weer in genade aan te nemen!'

'Dat is goed! Doe dat, Djiwa! Tracht alles te vergeten en leef voor je kind!'

‘Ik was naar hier gekomen om mijn plaats in de Controleurswoning te herwinnen, maar thans geef ik haar vrijwillig prijs! Allah zal de boosheid straffen!’

‘Zij is al gestraft, Djiwa! Reso heeft den Controleur en je vroegeren Pleegvader zwaar en Njonja Plet doodelijk getroffen!’

Ze schrikt hevig bij het vernemen van die verschrikkelijke wraakoefening.

‘Ook die misdaden komen op mijn hoofd neer! Ware ik op Ardhirogo gebleven, Reso zou zich niet schuldig hebben gemaakt, heer!’

‘En ware Njonja Plet op Kebon Kidoel gebleven, dan zou alles voorkomen zijn, Djiwa!’

‘Heer, gij en uw dochter zijn zoo goed voor me en zoo vergevensgezind! Ge beschaamt me door uw edelmoedigheid! Toen ik van Ardhirogo naar hier kwam met booze plannen in het hoofd, droeg ik een fellen haat in het hart tegen alle blanken, die op onzen grond waren. Maar die haat is thans in vereering overgegaan voor u beiden en ook voor den heer van Ardhirogo, mijn beschermers, mijn weldoeners. En wanneer ik van hier heenga, zal ik de bevolking van Tjiworo verhalen, hoe gij allen mij welgedaan hebt en ze zal u daarvoor zegenen.’

‘De bevolking van Tijworo is een goed volk, waarvoor wij en ook de heer van Ardhirogo een goed hart hebben, Djiwa! Ik zal je nu aan de zorgen mijner bedienden toevertrouwen. Spreek, als ge iets te vragen hebt en verwittig me, als ge wenscht te vertrekken!’

Als hij haar naar achteren geleid heeft en tot Anna teruggekeerd is, vraagt deze, die van het onderhoud van haar Vader met Djiwa slechts af en toe een enkel woord heeft kunnen opvangen:

'Waarover onderhield ze u toch, Pa?'

'Ze gaf me in het kort haar levensgeschiedenis, een aaneenschakeling van ellende en grove geweldpleging, Anna!'

'Wat speet het me, dat ik haar niet verstaan kon, Pa! Mag ik weten, wat ze u zoo al verteld heeft?'

'Misschien is het beter daarmede te wachten tot je beter bent, kind! Je zoudt je kunnen opwinden en dat is in de tegenwoordige omstandigheden bepaald kwaad voor je.'

'Pa, ik weet reeds, dat men haar grof behandeld heeft en ik ben daarom op het ergste voorbereid.'

'Welnu, luister dan!'

Vermaas doet nu in voorzichtig gekozen woorden een verhaal van wat Wongso hem gisteravond en Djiwa zelve hem zoo even had medegedeeld. Deelneming en medelijden spreken uit Anna's oogen, wanneer ze verneemt hoe Djiwa haar ouders en have en goed verloor en welk bitter lot de weeze in de woning harer hardvochtige pleegouders onderging, maar donkere schaduwen betrekken haar gelaat en haar lippen klemmen zich krampachtig opeen bij het hooren van Obbinks gruwelstukken.

‘Maar dat is grof, dat is schandelijk, dat is menschonteerend, Pa!’ zegt ze diep verontwaardigd, als haar Vader zijn verhaal geëindigd heeft.

‘Ja, kind, dat is het!’

‘Is dat de gewone wijze, Pa, waarop de Hollandsche jongelui zich tegenover het overheerschte ras gedragen? Worden dergelijke afschuwelijkheden hier dan niet gestraft en kiest het Gouvernement zulke verfoeilijke wezens om het gezag te bewaren?’ roept ze vertoornd uit, terwijl haar gezicht van een bijna doodelijke bleekheid overtogen is.

‘De Controleur Obbink is geen type, Anna! De meesten zijn veel minder schuldig dan hij.’

‘Veel minder schuldig dan hij, dat sluit in zich, Pa, dat ze toch ook schuldig zijn.’

‘In meerdere of mindere mate, ja, maar de omstandigheden, waarin ze hier geplaatst zijn, vergoelijken eenigszins den toestand, Anna!’

‘Geen enkele omstandigheid, Pa, kan den Controleur Obbink rechtvaardigen of verontschuldigen, noch iemand anders ter wereld, die zich, al is het dan ook in mindere mate, aan dergelijke zondige daden heeft schuldig gemaakt.’

‘Dat is een teere quaestie om met dames te behandelen en inzonderheid met jonge meisjes, Anna!’

‘Dat ben ik volstrekt niet met u eens, Pa! Moeten wij, jonge meisjes, dan opzettelijk onkundig gehouden worden van het gedrag en

de levenswijze van de jongelui, die naar onze hand dingen, omdat dit teere quaestiën voor ons zijn? Laat men ons op die wijze niet blindelings ons ongeluk tegemoet snellen, zooals....' Zij houdt plotseling op.

'Zooals dit met jou gebeurd is!' vult Vermaas aan, die hierin een verwijt aan zijn adres ziet. 'Ik verzeker je, Anna, dat ik nooit iets geweten heb van wat ik je zooeven heb medegedeeld! Ware Djiwa's bestaan in de Controleurswoning me niet onbekend gebleven, ik zou je vooraf hebben gewaarschuwd, mijn kind!'

'Dat weet ik! Vergeef me, Paatjelief, dat ik het een oogenblik liet voorkomen, alsof ik u eenig verwijt doe!' zegt ze berouwvol en haar Pa naar zich toetrekkend omhelst ze hem innig.

Een tikken op de deur stoort hun gesprek. 't Is Wongso, die berichten komt, dat er twee politie-oppassers gekomen zijn om Djiwa te arresteeren.

'Wat is er, Pa?' vraagt Anna gejaagd.

'Een Jobstijding, Anna! Er zijn mannen gekomen om haar in hechtenis te nemen!'

'Om Godswil, red haar, Pa! Laat haar niet gaan! Zeg, dat de Resident....'

'Ze zullen waarschijnlijk door de overheid hierheen gezonden zijn, Anna, en ik vrees dus hen niet meer te kunnen terughouden!'

'Moet het arme schepsel nu ook dat nog ondergaan!? O, Pa, bescherm haar!'

‘We zullen zien, kind!’

Hij verlaat de kamer. De oppassers staan bij de trap der galerij.

‘Wie zijt gijlieden en met welk doel zijt ge hier gekomen?’ vraagt Vermaas op hen toetredend.

‘We zijn oppassers, heer, en gekomen om de vrouw in arrest te nemen, die gisteravond een aanslag op uw dochter gepleegd heeft. Men heeft ons gezegd, dat ze hier vertoeft.’

‘Op last van wien komt ge haar opeischen?’

‘Op last van den heer Assistent-Resident, heer!’

‘Is de Assistent-Resident dan reeds van het voorgevallene onderricht?’

‘Het bericht heeft zich met den wind naar alle zijden verspreid, heer, en op dit oogenblik gewaagt de heele Residentie er van!’

‘Maar weet gijlieden wel, dat de Resident pas van hier vertrokken is, die de vrouw op vrije voeten heeft gelaten?’

‘Onze orders luiden haar in hechtenis te nemen, heer.’

‘Goed, ik zal u niet weerhouden uw plicht te doen! - Wongso,’ vraagt hij den oude, die juist uit de binnengalerij naar voren komt, ‘is Djiwa al voorbereid?’

‘Ja, mijnheer, ze zit in de achtergalerij en is zeer gelaten.’

Vermaas begeeft zich nu naar achteren, weldra gevolgd van Anna, die aan den aandrang van haar hart geen weerstand weet te

bieden. De oppassers volgen langs den zijkant van het huis. Het bedienend personeel omringt de ongelukkige, doch maakt oogenblikkelijk plaats bij de nadering van hun meester. Djiwa zit roerloos voor zich uit te staren. Kalme gelatenheid teekent zich op haar gezicht af.

‘Die mannen daar zijn gekomen om je ter verantwoording op te roepen, Djiwa. Zij komen op last van de Overheid en in naam der wet, ge zult dus verplicht zijn te volgen!’

‘Heer, ik heb het u reeds gezegd: ik ben misdadigster en het kwaad wordt gestraft!’ zegt ze onderworpen.

‘De rechter zal de zaak onderzoeken en je genadig zijn, Djiwa! En wij allen zullen je voorspraak wezen! Maak je gereed en ga goedwillig met hen mee! Dat zal tot je verzachting strekken.’

Anna kan haar tranen bijna niet weerhouden. Haar hart bloedt.

‘Pa, zou men haar doen loopen? Het is zoo ver van hier en zoo warm!’ vraagt ze en haar stem stokt bijna in de keel.

‘Zijt ge per rijtuig gekomen?’ informeerde Vermaas.

‘Neen, heer, en wij keeren te voet terug.’

‘Ik zal een rijtuig doen inspannen, waarmede ge terugrijden kunt. Waarvoor moet dat touw dienen?’

‘Om haar te boeien, heer!

‘Berg het dadelijk op! Ge zult nimmer een gewilliger gevangene gehad hebben. Ik heb

medelijden met deze arme, mishandelde vrouw en beveel haar in u beider bescherming aan tot ge haar zult afgeleverd hebben!'

Hij beveelt nu zijn dogcart te doen inspannen, die weinige minuten later voor is.

'Wilt ge het knaapje hier laten, Djiwa? We zullen het tijdens je afwezigheid liefderijk verzorgen,' vraagt Vermaas nu op verzoek van Anna.

'Laat het mij, heer! Ik kan er niet van scheiden! Het is mijn troost!' snikt ze nu het op scheiden aankomt.

'Welnu, Djiwa, ga dan in vrede van hier! We zullen ons best doen voor je vrijspraak!'

Weinig tijds later is ze heengereden. Anna en Vermaas oogen het rijtuigje na. Zwijgend begeven ze zich dan naar binnen en nemen in gedrukte stemming plaats op de ottomane in de binnengalerij. Anna laat vrij haar tranen vloeien en ook hij heeft het hart vol bitterheid. Langen tijd blijven ze daar naast elkaar zitten, zwijgend zich aan den loop hunner gedachten overgevend. Anna verbreekt eindelijk de stilte.

'Zou men haar veroordeelen, Pa?' vraagt ze mistroostig.

'Ze is schuldig, Anna!'

''t Was een wanhoopsdaad, Pa!'

'Het recht moet zijn loop hebben, kind!'

'Arm slachtoffer van zooveel boosheid! Hoe te oordeelen, Pa, over den man, die haar door zijn wandaden en het misbruik maken van zijn gezag van een onschuldig, argeloos dessa-meisje

tot de gevangenis bracht!?’ spreekt ze scherp en met verheffing van stem.

‘Mannen als hij zijn voor het behoud van Indië zeer, zeer gevaarlijk, Anna!’ antwoordt Vermaas langzaam en met nadruk op elk zijner woorden.

Daarna vervallen ze weer tot hun vorig stilzwijgen.

De thuiskomst van Bertha en Adrienne, die een rijtoer in den omtrek hebben gemaakt, brengt een anderen geest, een levendiger stemming in huis.

Tegen het vallen van den avond grijpen nog twee andere droevige gebeurtenissen plaats. Een dubbele stoet verlaat dan nagenoeg tegelijkertijd maar in verschillende richtingen Kebon Kidoel, de een naar de hoofdplaats, de ander naar het kerkhof.

De eerste is een zieketransport. De Controleur van Tjiworo ligt op een gemakkelijken stoel uitgestrekt. Een geïmproviseerde klamboe - het werk van Piet en Bart - onttrekken den zieke aan de oogen der nieuwsgierigheid en beschermen hem tegen de buitenlucht. Zes koeli's ‘pikelen’ den draagstoel en zes anderen volgen om bij beurten den last over te nemen. Piet en Bart begeleiden den stoet in een rijtuig, het eigendom van den heer Vermaas. Voorzichtig, met gelijken tred, elken stoot vermijdend schrijden de koeli's voorwaarts.

We volgen hen niet op hun tocht, maar keeren naar de machinistswoning terug, ter bijwoning van ‘moeders’ begrafenis.

De kleine stoet heeft zich juist in beweging gesteld. Koosje gilt, raast en tiert met den hartstocht en den waanzin van den vorigen avond. ‘Kees,’ haar trouwe vriendin, tracht vruchteloos haar te bedaren en tot rede te brengen.

Met uitzondering van Piet en Bart is heel het Europeesch personeel der Fabriek opgekomen om ‘Moeder’ de laatste eer te bewijzen. Ook de Administrateur is niet weggebleven, minder echter uit deelneming dan wel uit beleefdheid en ter wille van den vrede op Kebon Kidoel. Plet volgt stil en neerslachtig de baar, die door inlandsche werklieden der Fabriek getorst wordt. Geen kenteekenen liggen op zijn gezicht uitgedrukt, van wat er in zijn binnenste omgaat. De jongelieden bewaren een diep stilzwijgen, deels onder den indruk van den ernst van het oogenblik, doch meer nog uit verbolgenheid voor de afvallige vijanden. Ware Piet tegenwoordig geweest, de stoet zou zich minder plechtig grafwaarts bewogen hebben! Hij zou zijn lust tot schertsen en spotten ook nu niet in toom gehouden hebben, en zijn humor had voorzeker den ernst der ceremonieele plechtigheid gebannen!

Aan weerszijden van den weg, dien de stoet neemt, staat een drom van mannen, vrouwen en kinderen geschaard, om getuige te zijn van

‘Moeders’ uitvaart. Het zijn Javanen en Chineezen en voor het meerendeel offers van haar veelvertakten woeker.

Eindelijk is de doodenakker bereikt, een klein stukje gronds in een liefelijke natuur te midden van een bosschage van zware tamarinden gelegen. De weinige grafheuvels getuigen van de geringheid der Europeesche bevolking in deze streek. Slechts drie of vier heuvels van den geopenden grafkuil, voor Moeder Plet gedolven, duidt een eenvoudige zerk de plaats aan, waar Mevrouw Vermaas de eeuwige rust slaapt. Bloemkransen en enkele losse takjes, de een meer of minder verlept, de andere nog vrij versch liggen daar als een levend getuigenis hoe die plek nog menigmaal in stille vereering bezocht wordt.

Geen enkel woord van hulde wordt bij de eigenlijke teraardebestelling gesproken en Plet vergeet zelfs den belangstellenden te bedanken ‘voor de laatste eer aan de overledene bewezen,’ als de kist in de groeve is afgedaald.

Met de stilte, waarmede men heenging, wordt de terugtocht aanvaard.

De groote woekeraarster van Tjiworo heeft haar laatste rustplaats gevonden!

XVIII.

Enkele maanden zijn verloopen sedert de treffende gebeurtenissen op Kebon Kidoel en in dien tusschentijd is Djiwa's vonnis uitgewezen.

Het was een gestreng rechter, die haar veroordeelde, een rechter, die in zijn beklaagde geen mensch maar alleenlijk een toepasselijk geval op artikel zooveel van het strafwetboek voor zich zag. Het mocht dan ook niet baten, of de voornaamste getuigen in het rechtsgeding voor haar pleitten en op vrijspraak werkten! Het mocht niet baten wat Anna, Vermaas en Overman getuigden en voor haar deden! Het mocht ook niet baten, dat zelfs de Resident haar voorspraak was geweest. Al die goedgunstige getuigenissen konden wel tot verzachting, echter niet tot ontheffing van straf leiden. Het boos opzet en de voorbedachten rade waren bewezen en dus was ze schuldig. Ze kreeg, alle verzachtende omstandigheden in aanmerking genomen, twee jaren in den ketting.

Djiwa had gedurende de behandeling der zaak de grootst mogelijke gelatenheid en onderwerping getoond en ze schrikte niet, toen haar veroordeeling werd uitgesproken. Ze had zich immers van het begin af nooit iets anders voorgesteld dan als kettinggangster voor haar misdrijf te zullen boeten! doch in de gevangenis teruggeleid, braken haar hartstochten nog eens in alle hevigheid los en vierde haar verontwaardiging nog eenmaal den vrijen teugel, toen ze overdacht wat men zelf tegen haar misdreven had, hoe ze eigenlijk hier gekomen was en wat nu haar lot was geworden! Haar had men veroordeeld om hetgeen ze in wanhoop en verblinding had volbracht, maar den man, wiens boosheid van alles de schuld droeg, dien man, zonder wiens toedoen ze een vrouw van deugdzaam en onbesproken gedrag ware gebleven, liet men op vrije voeten, ja riep hem zelfs niet eens ter verantwoording op!

We behoeven zeker niet nader te omschrijven, welke gewaarwordingen de uitspraak van het vonnis bij Anna en haar Vader wekten. Beiden leden ze er onder! Overman, die mede als getuige was opgeroepen en dus voor het eerst sedert jaren Ardhirogo weer verliet, had zich bij het getuigenverhoor als beschermer der Javanen met zulk een diepe verontwaardiging en zulke scherpe bewoordingen over het gedrag van den Controleur van Tjiworo uitgelaten, dat de President het noo-

dig geoordeeld had, hem tot de orde te roepen. Later klaagde hij Obbink, dien hij ‘zoo lellig, zoo vreeselijk lellig’ vond, officieel aan wegens zijn wangedrag tegenover Djiwa. Hij hoorde echter nooit iets van zijn aanklacht en niemand hoorde er iets van! Die zaak werd getoetoept[1].

Voor zijn terugkeer naar Ardhirogo vroeg en verkreeg hij nog de toestemming tot een onderhoud met Djiwa, waarbij hij haar wist te overreden haar knaapje aan hem op te dragen onder belofte het te zullen verzorgen als zijn eigen kind. Ook beloofde hij haar opnieuw bescherming en huisvesting op Ardhirogo, zoodra haar straftijd verstreken zou zijn.

't Kostte der arme moeder heel wat moeite van haar kind te moeten scheiden en het hart bloedde haar, toen ze het voor zoo'n langen tijd zag heen gaan. Overman zelf nam het mede.

Het gedwongen uitstapje naar ‘beneden’, waartegen hij niet weinig had opgezien, had voor den kluizenaar van Ardhirogo één lichtzijde. De kennismaking met den heer Vermaas en diens dochter had hem goed gedaan, schoon hijzelf beiden min of meer had afgeschrikt door de openbaring zijner eenzijdige theorieën en levensbeschouwingen. Volgens zijn eigen bekentenis en qualificatie had hij in hen de eerste Indische menschen ontmoet, die niet

1) In den doofpot gedaan.

zoo ‘lellig’ waren als ‘de groote hoop’ in Indië.

Djiwa werd, toen haar vonnis geveld was, tegelijk met eenige andere veroordeelden van haar sekse naar een kettingkwartier voor vrouwen vervoerd. De handen geboeid en met een touw aaneengekoppeld werden zij op de gewone wijze van kettinggangers en -gangsters getransporteerd.

Aan gene zijde van Njang en Ringit, achter de sombere en gevreesde bosschen van Soemberwaroe in het Banjoewangische doorleefde ze de eerste periode van haar straftijd om na eenige maanden met al haar lotgenooten overgebracht te worden naar het ondoelmatige en voor weinige jaren tot vrouwengevangenis ingerichte Prins Hendrik fort langs den weg van Soerabaia naar de bekende Oedjong.

Het waren lange jaren van diepe krenkingen, die ze in haar beide gevangenissen doorbracht. De dagen gingen langzaam voorbij, de weken kropen, de maanden schenen eindeloos en een jaar geleek een eeuwigheid! Toch morde ze niet, klaagde ze niet, maar onderging haar straf met groote lijdzaamheid. Nauwkeurig telde ze de dagen, die er verliepen en die er nog verloopen moesten voor haar invrijheidstelling. Hoe blij was ze, wanneer ze des avonds, na een dag van zwaren, vernederenden arbeid met haar medegevangenen als vee aan een lijn in het vunzige fort was

teruggeleid, weer een dag in mindering mocht tellen en hoe gelukkig gevoelde ze zich, wanneer een week, wanneer weer een maand was doorgeworsteld! Ze walgde van wat ze zag en hoorde om zich heen onder die vele werkelijk slechte vrouwen en ze schuwde haar omgang en zonderde zich af om niet besmet te worden door de schandvlekken, die haar aankleefden. De gedachte aan haar kind verliet haar niet en het verlangen naar het terugzien doorgloeide haar voortdurend de borst. Zoo bleef ze bevrijd voor besmetting en haar ziel rein in die bezwangerde atmosfeer harer omgeving.

Eindelijk waren de twee jaren omgekomen, op het laatst des te sneller zelfs naarmate ze de vernederingen van het gevangenisleven gewoon werd en lichter begon te tellen. Ze duizelde van geluk, toen ze den grond weer als vrije vrouw mocht betreden.

Overman kwam haar in persoon afhalen den dag van haar bevrijding en voerde haar triomfantelijk met zich mede naar Ardhirogo. De ontmoeting met haar kind, dat ze nauwelijks herkende, was treffend en het samenleven met hen, die het wel met haar meenden, schonk opnieuw kleur en glans aan haar leven. Het schaamtegevoel deed haar echter den eersten tijd wegschuilen voor de oogen der opgezetenen van het koffieland, doch Overman en Sariwa werkten er toe mede haar andermaal in de kleine wereld van Ardhirogo binnen te leiden en zoo werd de oude vriendschapsband

van voor twee jaren weer spoedig gehecht. Een huwelijk met een der mandoers van het perceel deed haar weldra geheel als opgezetene van Ardhirogo inlijven en gaf bovendien eenig meerder gewicht aan haar bestaan. Beschermd door den grootmoedigen heer van Ardhirogo, den vaderlijken vriend zijner onderzaten, werd het geluk van haar volgend leven de vergoeding voor al het leed, dat rampspoed, baatzucht en cynisme haar in haar jonge jaren hadden doen lijden. Hoe zou het haar en haar kind wel gegaan zijn, wanneer een edel menschenvriend als Overman zich haar lot niet had aangetrokken?

Zoo ging het Djiwa. En de anderen, die in dit verhaal hun rol speelden?

In het tijdvak, verloopen sinds het droevig voorval op Kebon Kidoel, is op de Fabriek een groote verandering gekomen. Het Groote Huis is van bewoners en de onderneming, zooals van zelf spreekt, daarmede van beheerder verwisseld. Die verandering was voor Kebon Kidoel van ingrijpenden aard, want men kreeg er geen Vermaas terug!

Zij waren heengegaan uit Tjiworo de heer Vermaas en zijn dochter, heengegaan naar Holland om rust en vrede te vinden voor hun geschokt gemoed, want al hadden ze den eersten stoot krachtig doorstaan, het gebeurde was niettemin een hevige catastrophe in hun beider leven, waaraan de herinnering eerst in

lengte van tijd zou versterven. Anna's kwetsuur was wel spoedig genezen geweest, doch de geslagen wonden hunner ziel wilden niet heelen. Er was ook zooveel, dat het afgespeelde drama telkens en telkens weer in al zijn treurigheid deed opleven. Wel trachtten ze het te vergeten en weer te worden wat ze geweest waren, maar die dwang ging hun slecht af en hun stemming bleef gedrukt. Het leek of er een booze geest, een kwelduivel in hun huis was gevaren, die er de blijde tonen van vroegeren levenslust had gedempt. Er was een schrille wanklank door de harmonie van hun leven gegaan, waarvan de nagalm nog langen tijd in hun ziel zou blijven voortklinken. Er was een zomersche nachtvorst over de bloemengaarde van Anna's leven gekomen, die de teere knopjes bevroren had. Het warme, weldadige zonnetje kon hun het leven niet teruggeven. Ze verkleurden, verlepten en vielen af. De tijd, die alles heelt, de tijd zou er wel weer nieuwe, even schoon als vroeger, doen ontluiken, maar de hof was toch tijdelijk ledig en kaal geweest. Ze vermeden met elkaar te spreken over wat hun beiden op het hart lag, doch zooveel te meer dachten ze er aan en dus smeulde er in stilte een verterend vuur in hun binnenste, dat ieder voor zich zelf deed lijden!

Zoo rijpte bij Vermaas het plan tot repatrieeren. Op zekeren avond, toen ze als naar gewoonte voor het naar bed gaan nog een uurtje

klimaat hadden geschoten op het door de herinneringen aan de lieve afgestorvene zoo geheiligde plekje in de zijgaanderij van het huis, had hij Anna zijn verlangen kenbaar gemaakt.

'Anna, mijn kind!' sprak hij toen: 'Het is noodig dat wij ernstig met elkaar spreken, vertrouwelijk en openhartig, zooals eertijds, toen nog niemand en niets ons gelukkig samenzijn had verstoord. Ik wilde je een voorstel doen, waarover ik zelf rijpelijk heb nagedacht. De vrede is uit ons gemoed en de vreugde uit ons huis gebannen. Dat is de nawerking van de opgedane droevige ervaring, Anna! We hebben dit voor elkaar trachten te verbloemen, te verzwijgen en daardoor den toestand verergerd. Dat mag zoo niet wezen, Anna!'

'Ik had bij mijn eerste besluit moeten blijven, Pa, en geen gehoor moeten geven aan de voorslagen van dien man! Ik zou dan ons zelven en anderen veel leed en ellende hebbespaard!' zucht ze.

'We weten niet wat goed of kwaad voor ons is, Anna. Wij en alle wereldsche zaken zijn kinderen van de omstandigheden, die toevallig of opzettelijk te zamen gebracht volgens de wet van oorzaak en gevolg als raderen in elkaar grijpen en ons gansche leven, ons lot uitmaken! Laten we ons het hoofd niet breken met gissingen of berekeningen hoe we het gebeurde hadden kunnen voorkomen! Dat alles baat niet meer. Gedane zaken nemen

geen keer. Laten we veel liever ons beijveren weer vroolijk en levenslustig te worden als voorheen en aangezien dit hier op Kebon Kidoel niet best gelukken zal, zooals ons gebleken is, stel ik je voor het in Holland te beproeven!'

'In Holland, Pa?' riep ze uit, terwijl ze groote oogen opzette.

'Ja, kind, in Holland! Er is voor mij alles aan gelegen je weer volop gelukkig te zien en dat zul je, vrees ik, hier nooit meer worden!'

'Maar, Pa, ge zoudt dan uw betrekking voor me moeten opofferen!'

'Luister, Anna! Sinds geruimen tijd koester ik het verlangen naar Holland terug te keeren en nu, zooals van zelf spreekt, natuurlijk nog meer dan vroeger. Ongeveer een kwarteeuw heb ik hier doorgebracht en al mocht ik al die jaren mijn gezondheid bewaren, toch heeft het afmattende klimaat ook op mij zijn invloed doen gelden. Die dagelijks terugkeerende hitte gaat niet in de kleeren zitten, Anna! Ik gevoel heel goed de inwerking van dit heete klimaat op mijn gestel en daarom verlang ik hartelijk naar een weldadiger luchtstreek dan deze, om mijn constitutie weer wat op orde te brengen en nieuwe krachten te erlangen!'

'Het is dus niet alleen ter wille van mij, Pa, dat ge wenscht te repatrieeren?'

'Volstrekt niet, Anna. Holland zal ons beiden goed doen. Het leven en het klimaat zullen jou daar weer opfleuren en mij een

verjongingskuur doen ondergaan. Ik heb hier hoogst voordeelig gediend, want ik maakte den rijken tijd der suikerfabrieken mede. 'k Ben echter in strijd met de Indische gewoonte altijd zuinig blijven leven, hoe mild de rijke bron ook vloeide. Dat is een eigenschap, die ik niet uit me zelven heb, maar die ik van je Moe heb geërfd. Zonder haar zou ook ik waarschijnlijk mijn geld hebben uitgegeven en zoek gemaakt naar de mate, waarin het me toestroomde. Zoo heb ik meer dan voldoende kapitaal verworven om mijn rust te kunnen nemen, Anna!'

'Die rust zal welverdiend zijn, Pa, na zoovele jaren van ijverig streven.'

'Het draagt dus je goedkeuring weg, dat ik maar zoo spoedig mogelijk mijn ontslag aanvraag?'

'Toen ik verleden jaar Holland verliet, klopte mij het hart van blijdschap en verwachting, bij de gedachte welhaast in mijn geboorteland terug te zijn, na jaren van scheiding, en bij mijn aankomst hier was ik verrukt en voelde me zoo rijk, zoo bovenmatig rijk, te mogen leven in dit wonderland van schoonheid, naast u en onder uw bescherming! Maar sinds is veel gebeurd, veel veranderd, Pa! De Indische maatschappij lacht me niet meer toe en het zal me niet moeielijk vallen, haar den rug toe te keeren!'

'Welnu, Anna, we gaan heen!'

'Toch zal het me altijd spijten, Pa, niet meer van Indië gezien te hebben!'

‘Dan leeft in ons hetzelfde verlangen en is er een aardige verrassing voor je weggelegd, Anna. Ook ik heb nooit eenig ander eiland van Indië leeren kennen dan Java. Mijn betrekking liet het me niet toe, pleizierreizen van eenigen duur te maken. Maar ik heb veel over Indië gelezen en die beschrijvingen hebben me geboeid en den lust tot reizen bij me opgewekt, en het is altijd een idée fixe van me gebleven niet van Indië te scheiden, voor ik nog eens een kijkje had genomen in die om haar pracht zoo hooggeroemde wereld buiten Java. We gaan dus voor ons vertrek naar Europa eerst nog een snoepreisje door den Archipel maken, Anna. Vindt je dat goed?’

‘O, Paatje, dat is heerlijk, heerlijk! En waarheen?’ jubelde zij.

‘Mijn reisplan is al sedert jaren vastgesteld, kind! West-Java is ons niet onbekend gebleven door ons uitstapje van verleden jaar door de Preanger, in Midden-Java hebben we zelf gewoond en Oost-Java zullen we bezoeken. Ik heb vrienden onder de koffieboeren daar en ook onder de tabakkers in het Bondoworosche en Djembersche. We gaan persoonlijk afscheid van hen nemen. Vandaar keeren we terug naar Soerabaia om over te steken naar Ambon via Makasser, Gorontalo, Menado en de Sangi- en Talaureilanden. Je weet, dat we op Ambon nog een familielid hebben wonen. Vandaar uit gaan we de schoone Molukken verkennen en bereizen om daarna langs de

Kleine Soenda-eilanden naar Java terug te keeren en vervolgens scheep te gaan naar Europa!'

'We zullen dan een groot stuk van Indië gezien hebben en bij aankomst in Holland veel kunnen verhalen! O, Pa, ik leef op bij de gedachte aan zooveel schoons en heerlijks in het verschiet!'

In de volheid van haar hart en gemoed ging ze bij hem zitten op zijn luierstoel en liefkoosde en vleide hem als een kind.

Ze waren dien avond nog lang blijven spreken over het voorgestelde reisplan, en hadden zich verkneukeld in de vooruitzichten en genoegens er van.

Twee dagen later was het verzoek om ontslag in zee gegaan en ruim twee maanden daarna ontving Vermaas het in den meest eervollen vorm, onder hartelijke dankbetuigingen voor de tact, de trouw en den onverflauwden ijver, waarmede hij zoovele jaren lang de onderneming naar zijn beste krachten gediend en tot een nooit gekenden bloei had gebracht.

Het heengaan uit Tjiworo was hun beiden moeilijk gevallen. Er waren aan Kebon Kidoel zoowel droevige als aangename herinneringen verbonden, die het scheiden pijnlijk maakten. Vermaas had hier het schoonste tijdperk van zijn leven doorgebracht en dus was er veel, dat hem aan dit plekje grond hechtte.

Ze waren heengegaan tegen de Indische gewoonte in, zonder groote drukte te veroorzaken,

zonder ‘gloeiende fuiven’, omdat de eenvoud van hun aard dat verlangde, natuurlijk tot spijt van vele feestgezinden.

Aan Wongso hadden ze de keuze gelaten tusschen medegaan naar Holland of een jaargeld voor zijn leven te ontvangen, dat hem een rustigen, onbezorgden dag zou doen genieten. De grijsaard had het laatste gekozen en die keuze was verstandig: de oude stam had zich niet meer op den kouden grond laten overplanten! Aandoenlijk en treffend was hun afscheid geweest van den man, wiens bestaan als het ware met het hunne was samengegroeid. De oude was diep geschokt geweest en hij had vele dagen noodig gehad om weer op zijn verhaal te komen.

In den vroegen morgen van den dag van het vertrek hadden ze nog een laatste bezoek gebracht aan het kerkhofje van Kebon Kidoel. Ze hadden er lang vertoefd. Toen de laatste bloemen waren neergestrooid, had Vermaas aan Anna een schoone welgelijkende photographie getoond, die hij in alle stilte van het graf zijner nooit vergeten vrouw had laten maken! Anna was bij het gezicht diep geroerd geweest. De plaat was bestemd om ter gedachtenis aan de lieve doode medegenomen te worden naar het Vaderland.

De gezamenlijke geëmployeerden hadden den heer Vermaas bij zijn vertrek uitgeleide gedaan tot aan de grens van Tjiworo. Voor hen allen was het afscheid een moeilijk oogenblik ge-

weest. Voor sommigen, zooals Piet en Bart, omdat ze beseften een goeden chef verloren te hebben en voor anderen, zooals Rob, bovendien nog, omdat met hem een lieve dochter, een schitterende partij was heengegaan.

Dus waren ze weg van Kebon Kidoel, weg uit Tjiworo, om er nimmer meer terug te keeren! Hun vertrek liet een leegte achter, die nog lang gevoeld zou worden in het land, waar Vermaas' langdurig verblijf tot zegen van velen was geweest!

Eerst drie maanden later waren ze van hun voorgenomen reis door de Molukken teruggekeerd, het hoofd vol nieuwe kennis en rijke ervaring, het hart overstelpt van blijde herinneringen. Bij aankomst op Soerabaia wachtte hun een verrassing, die vooral Anna opgewonden maakte van plezier. Resident Diggels schreef hun daar, dat hij den dienst met pensioen verliet en voor zijn heele familie passage had besproken op hetzelfde stoomschip, waarmede zij de reis naar Europa dachten te maken. Ze zouden den terugkeer naar Holland alzoo gezamenlijk doen. Hij deelde mede, dat hij tot dit onverwachte besluit was gekomen alleenlijk terwille zijner vrouw, die onder den invloed van het drukkende klimaat van dag tot dag zwakker en lijdender werd.

Op Batavia zagen de beide families elkaar terug en het spreekt van zelf, dat ze na die drie maanden van scheiding elkaar heel wat te vertellen hadden.

Eenige dagen later gingen ze scheep, deelden te zamen de genoegens en de misères der mailreis, debarkeerden te Genua, maakten een heerlijke reis door Italië, Zwitserland en Duitschland en vestigden zich, bij aankomst in het Vaderland, te Nijmegen metterwoon, om daar den eersten tijd uit te rusten van al hun reizen en trekken en een nieuw, gelukkig leven te beginnen. De oude vriendschapsband hield hen te allen tijde verbonden en al bewoonden ze twee huizen, ze bleven niettemin één gezin uitmaken, één zelfde bestaan leiden. Hun leven smolt voor altijd ineen.

Obbink was niet bezweken aan de bekomen zware verwonding, al had ook de Dokter het ergste gevreesd en zelfs den moed voor een poos opgegeven. Na een langen, hevigen strijd met den gevreesden, meedoogenloozen vijand, den dood, was er op eens een gunstige wending gekomen en de beterschap was ingetreden wel langzaam, uiterst langzaam, maar toch met geregeld voortgaanden tred.

Vreeselijk was voor hem het eerste ontwaken uit zijn toestand van langdurige bewusteloosheid en apathie. Het ging hem daarbij als iemand, die plotseling uit zijn slaap wakker schrikt en moeite heeft den akeligen droom in het geheugen terug te roepen, waarvan de draad verbrokkeld is. Alleen wist hij, dat er iets geweldigs, iets ontzettends, iets ijselijks met hem gebeurd moest zijn. Toen ging hij

terug met zijn gedachten, trachtte den draad weer op te vangen en de stukken aaneen te hechten tot een geheel. Met zware, vermoeide inspanning van zijn hoofd, keerden de herinneringen aan de tragische ontknooping van zijn liefdesdrama er weer in terug eerst vaag en nevelachtig dan als verwonderlijke sprekende feiten, gelijk stippen, lijnen, omtrekken uit den dikken mist te voorschijn treden in steeds duidelijker vormen. Een voor een en naar volgorde van tijd doemden die beelden der droevige werkelijkheid in zijn ziel op.

Hij zag zich weer op tournée met den Resident en den Regent. Zware melancholie en bange voorgevoelens drukten hem neer bij de gedachte aan de spookachtige visioenen dier laatste dagen, zijn onderhoud met Djiwa in dien vreeselijken nacht en haar tweede ontsnapping en huiveringen gingen hem door al de leden bij de bedreigingen van ernstige gevaren!....

.... Zijn terugkeer op Kebon Kidoel. Die drom van nieuwsgierigen daar. Zijn hart werd dichtgeknepen, zijn hoofd ineengedrukt, zijn angst werd koorts!.....

.... Anna niet aanwezig om hem te begroeten, te verwelkomen. Djiwa, die satansche vrouw, daar geboeid en als een doode neerliggend met dat gevloekt kind naast zich. Een wapen, een kris op eenigen afstand van haar afgeslingerd!.....

.... Zijn uitstijgen. Vermaas op hem toetre-

dend en hem aansprekend in woorden die zijn hoofd hamerden, zijn hart vaneenreten. Groote God, een aanslag op Anna's leven! Weggejaagd, schandelijk, smadelijk, onteerend. Een plotselinge gedachte aan zelfmoord!..

.... Zijn heenstrompelen gedachtenloos, gevoelloos, met machtelooze knikkende knieën, met waggelenden dronken gang!..... Een geschreeuw, een gehuil, akelig, gillend, doordringend, krijschend!.... Eindelijk een jongeling met loshangende, verwilderde haren, een woesteling, een moordenaar op hem toesnellend!.....

.... Een stoot! Een doffen smak!.... Dan niets meer! Zoo moest het gegaan zijn! En bij de reproductie dier beelden uit het noodlottige verleden doorleefde zijn ziel bij dat herdenken nog eenmaal den ondergang van zijn geluk in al zijn verschrikking!

Het monster had een aanslag gepleegd op Anna's leven! Hij herinnerde zich de woorden, die Vermaas den Resident bij het uitstijgen had toegevoegd, alsof ze op eens met vurige letters in zijn geheugen waren neergeschreven. Ze doorgloeiden hem het hoofd en brandden hem met pijnigende wroeging in het hart. Bange vragen bestormden hem toen. Wat was er met haar gebeurd? Was de aanslag mislukt? Was ze verwond? Was ze ernstig? Was ze...? Die laatste vraag bestierf op zijn lippen en een donkere schaduw vloog over zijn gelaat. Onrustig, wild staarden zijn oogen. Hij hief

plotseling en met driftige beweging het hoofd uit de kussens op om zijn omgeving waar te nemen, maar een pijnlijke steek deed hem schielijk weer neerzijgen en herinnerde hem aan zijn zware verwonding. Waar was hij dan toch? Hoe kwam hij hier en wie hadden hem hier gebracht? Doch was er niemand om hem opheldering te verschaffen. Lang bleef hij in die folterende onzekerheid liggen, zonder moed en kracht tot roepen, met zijn gedachten ronddolend tusschen de puinhoopen van zijn geluk.

Toen was de dokter binnengekomen, aangenaam verrast zijn patiënt tot het bewustzijn teruggekeerd te zien. Hij legde een nieuw verband, zette een tevreden gezicht, sprak den zieke moed in en maande hem tot kalmte en rust. Een menigte vragen hadden Obbink op de lippen gebrand, maar zijn mond had ze niet durven, niet kunnen uitspreken! Zijn oogen hadden gesmeekt, gebeden om wat opheldering! Helaas, de onbegrijpelijke man was weer heengegaan zonder eenig iicht voor hem te ontsteken in den zwarten nacht zijner kwellende onzekerheid.

Opnieuw was de deur opengegaan en Sidin was hem toen verschenen als een reddende engel; Sidin, zijn huisjongen, die uit eigen beweging naar de hoofdplaats was gekomen om zijn heer te verplegen met warme toewijding en onbezweken trouw.

Obbink had hem willen overvallen, bestormen met die eene groote, zwaarwichtige vraag,

die zijn gansche denkvermogen uitmaakte: ‘Hoe is het met Anna, is haar iets overkomen?’ Doch het ging hem daarbij, zooals het een ieder gaat in oogenblikken van bange voorgevoelens. Hij miste den moed rechtstreeks op het doel af te gaan, ook zelfs tegenover dezen slaafschen, dienenden geest, voor wien hij zijn groote vrees trachtte te loochenen en te verbloemen.

‘Is Djiwa al gevangen gezet?’ had hij gevraagd zich voorbereidend op een eventueelen slag.

‘Ja, mijnheer, maar nog niet veroordeeld,’ had Sidin geantwoord, verrast voor het eerst weer begrijpelijke, verstandige taal uit den mond zijns meesters te vernemen.

‘Heeft ze nog meerdere aanslagen gewaagd?’

‘Neen, mijnheer!’

‘Dus alleen in het Groote Huis op Kebon Kidoel?’

‘Ja, mijnheer, alleen op juffrouw Anna.’

‘En?’ vroeg hij gejaagd en met onweerstaanbaren aandrang in tegenstrijd met zijn geveinsde kalmte.

Die rechtstreeksche vraag was hem ontglipt en toen ze over zijn lippen was, kromp hij ineen van bange voorgevoelens.

‘Het had kwaad voor haar kunnen afloopen, mijnheer!’ verzekerde Sidin.

Een streelende gewaarwording doorliep bij die woorden 's Controleurs borst. Zijn hoop begon te herleven. Het gevaar week van hem af.

‘Djiwa miste dus haar doel?’ vroeg hij levendig.

‘Haar boos opzet kon nog bijtijds verijdeld worden!’

Een groote, onuitsprekelijke blijdschap kwam er in zijn ziel. ‘Het boos opzet verijdeld!’ weergalmde het juichende in zijn binnenste.

De last, die als een zware steen zijn borst drukte, was van hem afgewenteld. Hij ademde weer vrijer en zijn bloed stroomde sneller. Anna was dus niet....! Het vreeselijke woord ontzonk andermaal aan zijn lippen.

‘De aanslag is alzoo mislukt?’

‘Niet geheel, mijnheer, maar zonder de tusschenkomst van den ouden Wongso zou haar wapen zeker niet gemist hebben! De juffrouw ontving een diepe, bloedige wonde in de borst, die echter niet gevaarlijk was en nu al weer bijna genezen moet zijn!’

Dus had men haar getroffen en al had het wapen der sluipmoordenares zijn doel gemist, ze was toch ernstig gewond geweest en wel door zijn schuld, zij, die zelf te edel, te groot, te verheven van ziel was om iemand ter wereld eenig leed te kunnen aandoen! 't Was of bij dat vernemen een dolk zijn lichaam doorboord, zijn hart doordrongen had. Een groot, verterend verdriet kwam over hem en zijn gemoed kwam vol, boordevol. Toen verlangde hij alleen te zijn en niets meer te hooren.

‘Ga heen!’ zei hij met een afwerende handbeweging.

En nadat Sidin vertrokken was, had hij het gelaat in de kussens verborgen en snikte, snikte met heete tranen als een kind, snikte, gelijk ook Djiwa eens had gedaan als een werkelijk kind om haar verwoest geluk, om zijn boosheid! Zelfverwijt, schuldbesef en gewetenswroeging hadden de straffende hand op hem gelegd!

Later had hij Sidin weer teruggeroepen om onderzoek te doen naar al hetgeen hem nog onbekend gebleven was. Toen dan vernam hij de algeheele toedracht van het voorgevallene op Kebon Kidoel, gelijk dit in die dagen zelfs tot ver buiten de grenzen van het Tjiworosche the topic of the day was geweest zoowel onder het Europeesch als het Inlandsch element.

Hij verviel tot doffe moedeloosheid en zware melancholie, hetgeen zijn genezing niet in de hand werkte. De Dokter, de Hotelhouder, een gewezen, ronde zeeman en een collega uit de hoofdplaats trachtten vergeefs hem uit zijn staat van neerslachtigheid en levenszatheid op te wekken. Hij bleef, trots al hun streven, mismoedig en troosteloos!

Weldra kwam een nieuwe gebeurtenis zijn toestand verergeren. Op zekeren dag namelijk ontving hij de officiëele mededeeling van zijn ontheffing uit zijn betrekking van Controleur van het onderdistrict Tjiworo en tegelijkertijd bovendien een gevoelige berisping over zijn onpolitiek optreden tegenover de bevolking in

den vorm eener ontevredenheidsbetuiging van zijn Directeur te Batavia. Nog denzelfden dag meldden de bladen reeds de benoeming van zijn vervanger. Waarheid was, dat Resident Diggels zich niet ontzien had over zijn ondergeschikten Ambtenaar bij genoemde Autoriteit een ongunstig rapport in te dienen, in welk rapport hij er op aangedrongen had den Controleur Obbink om politieke redenen over te plaatsen uit het Gewest, waar hij door zijn wangedrag zoo zeer de ontevredenheid der bevolking had gaande gemaakt en dus de publieke opinie tegen zich had gekregen!

Nog slechts eenmaal keerde hij in Tjiworo terug. Het was om vendutie te houden van zijn 'barang'(1) en overgave te doen van het bestuur aan zijn opvolger. Hij zou het schoone plekje gronds nooit meer terugzien, waar hij zijn geluk begraven had.

Zijn leven was vergiftigd. Zijn zwaarmoedigheid nam met den dag toe, openbaarde zich in onrust en slapeloosheid en zette zich eindelijk zoodanig in verslapping en ziekelijkheid om, dat zijn Dokter een verblijf in een koel klimaat noodzakelijk oordeelde. Hij verkreeg dus een maand binnenlandsch verlof wegens ziekte naar het gebergte, welk verlof later nog met een maand werd verlengd. Toen werd hij weer in actieven dienst opgenomen en geplaatst in een der meest afgezonderde

(1) Goederen.

en minst beduidende dictricten van Zuid-Preanger.

In de eerste dagen van zijn verloftijd had hij niet langer weerstand vermogen te bieden aan het verlangen en den aandrang van zijn hart Anna schriftelijk om vergiffenis te bidden. Het was een brief geweest vol wanhoop, waarin moedeloosheid, schuldbesef en twijfel aan het bestaan van alle aardsch geluk de woorden hadden neergeschreven. Doch het mocht niet baten, dat hij zich in zijn bede om vergiffenis kleiner had gemaakt dan de boetvaardigste zondaar; er was nooit eenig antwoord op gekomen. Bij dat hopeloos wachten doorwoelde de gedachte aan zelfmoord menigmaal zijn brein, maar het kwam nooit tot eenige uitvoering. Anna had zijn schrijven wel ontvangen, doch ze had de hand herkend en haar Vader opgedragen kennis te nemen van den inhoud. De brief was toen vernietigd en geen van beiden hadden ze er ooit nog over gesproken.

Zijn herplaatsing was een nieuw ongeluk voor hem; want al was hij in het koele klimaat er lichamelijk op vooruitgegaan, naar ziel en geest was hij nochtans dezelfde gebleven. De afgelegenheid zijner nieuwe controleafdeeling en het weinig omvattende zijner meest onbeduidende werkzaamheden doofden dan ook spoedig al de geestkracht en den levensmoed, die hem nog waren overgebleven. Toen rees uit het diepst van zijn gemoed dat

stil, verterend verlangen op, dat als kanker in de ziel voortwoekert, het gestel ondermijnt, het lichaam sloopt: het heimwee naar het Vaderland. Hij werd ernstig ziek en opnieuw moest de Dokter zich over den tobberd ontfermen. Weer kreeg hij verlof, maar dezen keer een buitenlandsch, naar Europa.

Teruggekeerd in den schoot zijner Familie en in het drukke, woelige stadsleven fleurde hij wel weer op, maar hij bleef toch een zwaartillend, teruggetrokken persoon, die het liefst droomend in zijn eentje ronddoolde langs stille, eenzame paden.

Twee jaren duurde zijn verlof. Toen ging hij weer heen en hervatte den dienst in Indië wel met vroegere toewijding en plichtopvatting, maar toch als een in zichzelve gekeerde persoonlijkheid, een saai, ongezellig mensch voor de samenleving, een gestreng, onverbiddelijk ambtenaar voor den Inlander.

Nooit kwam het in hem op Djiwa of zijn kind recht te doen wedervaren. Beiden bleven dood voor hem.

Toch voorzag hij zich na eenigen tijd weer van een njai. Toen geen Djiwa echter, maar een, die zichzelve kwam presenteeren: een lichtekooi!

Dat was al de wijsheid, die hij uit zijn treurige levenservaring had geput!

Ook het zwaar getroffen Wedono-hoofd was als uit den doode opgerezen en dat wel tot groote verbazing van den Dokter, wiens raadgevingen hij in den wind had geslagen. Behalve die verwonding waren de scherpe berispingen, die hij na zijn genezing van den Resident had ontvangen, alsmede diens ongenade de eenige straf en vergelding voor zijn laaghartige baatzucht geweest. Was het te verwonderen, dat het bericht van 's Residents optreden als een blijde mare tot hem doordrong?

Weinige dagen na ‘Moeders’ verscheiden deed een njai haar intrede in de Machinistswoning op Kebon Kidoel. Ze was volgens het gelijkluidend oordeel der jongelui, die geen van allen begrepen waar Plet haar zoo gauw ‘opgediept had’, ‘een prachtstuk van een meid.’ De stille, goedige Plet echter was hun allen en - wat nog duizendmaal meer beteekende - zelfs zijn sluwe gade te slim af geweest, want geruimen tijd voor Moeder nog het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld, had hij de schoone Javaansche in alle geheimzinnigheid in een der omliggende kampongs gemainteneerd. Dit was wellicht het eenige wat ooit in Tjiworo aan de alwetendheid zijner vrouw was ontsnapt en waarmede hij haar alzoo had kunnen misleiden. De ontdekking zou hem duur te staan zijn gekomen!

Bij Moeders gansch onverwachten dood werd

de sluier der geheimzinnigheid al dadelijk opgeheven en trad de concubine uit den duisteren achtergrond in het volle licht der openbaarheid. Haar verschijning vond Koosje niet in 't minst ‘shocking’. Integendeel zij ontving de bijzit haars Vaders met open armen en introduceerde haar onder de meest ondubbelzinnige blijken van ingenomenheid in al de woningen der jongelieden. Met haar en Kees vormde zij spoedig een trits, die over Kebon Kidoel den schepter van het gezag zwaaide, waarvoor later zelfs de aanmatigende Njai des heeren Administrateurs - Vermaas' opvolger - moest onderdoen.

Lang mocht Koosjes nieuwe vriendin haar plaats als maitresse niet handhaven. Plet toch werd na eenige maanden opnieuw ‘geel perliep’. Een nonna met wulpsch uiterlijk en hysterische manieren, die hij - wie weet op welken zwerftocht - ergens in de kampong had leeren kennen, deed hem wegsmelten van liefde! De Favorite van weleer kreeg haar lepas(1) en een nieuwe Njonja Plet beheerschte weldra de Machinistswoning.

Koosje was met haar tweede Mama verre van ingenomen. Van het begin af droeg ze haar een diepen haat toe, die met den dag onverzoenlijker werd. Plets overgang van het concubinaat tot het huwelijk was, zooals Piet het uitdrukte, een waar ‘changement de spec-

(1) Afscheid.

tacle'. Dochter en Stiefmoeder leidden een leven van kat en hond. Er werd gekibbeld, gevloekt, gescholden, ja zelfs gevochten! Plet zag dus zijn huis herschapen in een tooneel van twist en tweedracht en hij zelf had te weinig invloed, te weinig zedelijk overwicht op zijn dochter en ook weer een te ondergeschikte stem in het kapittel tegenover deze tweede vrouw om dien onzaligen toestand te kunnen eindigen.

Intusschen bleef zich die staat van verwarring niet enkel tot deze woning bepalen, maar verbreidde zich eerlang over gansch Kebon Kidoel. Dat was een tijd van beroering, zooals te voren nog nimmer op deze onderneming had bestaan. 'Een burgeroorlog in miniatuur' volgens Piet. Een ieder koos partij en zeker zou de verdeeldheid op ernstige gevolgen, op hevige botsingen zijn uitgeloopen, wanneer Piet niet tusschenbeide waren getreden en nog te rechter tijd door de toepassing van een heilzaam middel dien Augiasstal had gezuiverd. Dat middel was zijn huwelijk met... Koosje! Hij nam hierdoor de oorzaak van het kwaad weg, namelijk het tweedrachtig samenzijn van Moeder en Stiefdochter. Die oplossing was naar ieders zin. Geen oproerige stemmen verhieven zich meer en de vrede keerde op Kebon Kidoel terug. Op de bruiloftspartij werd een algemeene verzoening gedronken door den bruidegom zelven op komische wijze ingesteld!

Piet had zich tegenover Koosje op gevaarlijk terrein begeven. Een dergelijk plagen toch, gelijk hij deed, is een spelletje, waaruit veel mannenliefde voortspruit. Hij had zich te ver gewaagd en het bleef niet bij plagen. De verhouding dier twee kreeg van lieverlede een ander aanzien. Koosjes persoontje begon hem heel ongemerkt ontzag in te boezemen en haar figuurtje deed zijn hart weldadig aan. De plagerijen bleven achterwege en een meer teeder spelletje verving ze: het spelletje der min.

Toen Koosje haar grootsten plaaggeest en kwelduivel zoo opeens omgetooverd zag in een beschermer en ridder, keek ze ook met heel andere oogen tot hem op. Ze ontweek zijn liefdesbetuigingen niet en zoo kwam het tusschen hen al spoedig tot een gewenschte beslissing.

In het vuur zijner liefde was Piet intusschen niet blind gebleven voor de leelijke trekjes en trekken in Koosjes karakter, maar hij beschouwde die met zijn gewone luchthartigheid en rekende het zich tot een aangename taak, een hoopvol levensdoel haar eenmaal als een lief vrouwtje te doen herboren worden, gereinigd van alle zwarte vlekjes en vlekken, die haar ziel aankleefden. Zulk een leven lachte hem toe. Het was wellicht zijn haat tegen de bestaande toestanden op Kebon Kidoel en in gansch Indië, zijn liefde voor Koosje Plet, toen het eenige meisje in die eenzame streek, had aangewakkerd. De levenswijze, die hij tot

nu toe geleid had, stuitte hem in erge mate tegen de borst. Hij kon op den duur geen genoegen vinden in dat leven met inlandsche huishoudsters en hij minachtte er zich zelf om. Meermalen had hij getracht zich met dien toestand te verzoenen, maar vergeefs. In het tijdsverloop van een paar jaren sedert zijn aankomst uit Holland had een rij van njai's zijn huis betreden, zoo vele zelfs, dat zijn reputatie bij dat slag van vrouwen er onder geleden had, maar allen hadden hetzelfde lot moeten ondergaan. Hij had de eene na de andere met een steeds aangroeiende walging weer uit zijn huis verdreven. Volgens zijn eigen bewering was hij ‘het rijtje rond geweest.’ Dat verdrijven was altijd zonder kwade gevolgen kunnen geschieden: want hij was voorzichtig genoeg geweest zijn keuze tot het mindere soort te beperken. Eindelijk was hij zoo met walging vervuld en zoo door de vrees ‘van een blok aan het been’ bevangen, dat hij de inlandsche huishoudster voor eens en voor altijd ging afzweren!

Hij huwde dus met Koosje, niet echter met de gezindheid van iemand, die dit doet faute de mieux, want hij was betoel[1] verliefd en dus met edele, reine bedoelingen. Zijn voorgesteld doel miste hij evenwel en zijn schoone plannen voor de toekomst vielen in duigen, dewijl al zijn pogingen om Koosje te verhol-

(1) Heusch.

landschen en vatbaar te maken voor een hoogere beschaving en ontwikkeling schipbreuk leden op haar onwil. Zij was te Inlandsch van opvoeding en aard en te zeer verknocht aan den omgang met de Njai's der Fabriek en inzonderheid met dien van Kees om een hoogere roeping, een reinere levensbeschouwing in haar te kunnen opwekken. Piets grootsche streven mislukte. Zij bleef een nonna opend'op. Toch was hun huwelijk niet ongelukkig! Daarvoor waren zijn goede hoedanigheden een waarborg. Hij was toegevend, verdraagzaam, inschikkelijk en waar vrouwtjelief het niet te bont maakte, liet hij haar stil en ongemoeid begaan. Dat hield den vrede in stand. Zij vond hem hierom, ‘zoo hoeie fen’ en nooit werd ze hem onverschillig, iets wat bij dergelijke huwelijken in Indië maar al te dikwijls het geval is. Alleen wanneer Piets oude plaagzucht voor een oogenblik weer eens boven kwam, vertoornde ze als in vroegere dagen en noemde ze hem weer: ‘Zoo onbeschof, zoo hekke fen, ja!’

Nog een derde huwelijk werd binnen het jaar op Kebon Kidoel gesloten. Het was dat van Rob met.... lezer, pas er op!.... met Kees! Ja, diezelfde Rob, die nog zoo kort te voren de oogen had durven opslaan tot een Anna Vermaas, verbond zich met het wezen, het monster, dat de schrik van Kebon Kidoel was! Als eenige verontschuldiging kon hij hiervoor doen gelden, dat ze hem voor weinige weken nog verblijd had met een pand hunner

liefde en dat hij alzoo huwde met de ‘Moeder van zijn kind.’ Die Rob was de afstammeling van een deftig, aloud Hollandsch geslacht en als ‘gelukzoeker’ naar Indië gekomen! Sic transit gloria mundi!

Bartholomeus genaamd Bart bleef zich vergenoegen met de bescheiden Titji, die mettertijd wel wat vrijer en losser in haar bewegingen werd, maar niettemin altijd eenigermate een vreemdelinge bleef in die kleine, afgesloten maatschappij der Fabriek.

En hiermede nemen we afscheid van Kebon Kidoel!

Nog rust op ons een plicht d.i. mededeeling te doen van een evenement in het verder leven van den kluizenaar van Ardhirogo. We beschouwen dit als een aangename taak, die we daarom tot het laatst hebben bewaard!

In de eerste dagen na de verwisseling van het Europeesch bestuur in de contrôle-afdeeling Tjiworo ontving Overman een buurtvisite van den nieuwen Controleur. Het was hem echter dezen keer niet gelukt zijn bezoeker voor eens en voor altijd op de vlucht te drijven door zijn kluizenaars-manieren, gelijk hij dat indertijd met Obbink gedaan had. Wel had hij hem van het begin tot het einde vervolgd met de ideeën en theorieën van Multatuli, die hij in al de jaren van afzondering tot de zijne had gemaakt en hem vermoeid met allerlei diepzinnige en wijsgeerige bespiegelingen, maar

dat alles had zijn gast niet doen terugschrikken. De Controleur was te voren gewaarschuwd en hij had daarom gezorgd beslagen op het ijs te komen, ja zich tot de tanden toe gewapend; want hij was iemand, die er hoogen prijs op stelde met zijn naaste buurlui op goeden voet te leven. Hij was een jonge man met veelzijdige kennis, schrander bevattingsvermogen en niet ontbloot van oratorische begaafdheid. In hem had Overman dus een lastig bezoeker, een krachtig tegenstander gevonden, waardig met hem in het strijdperk te treden! Er werd dan ook tusschen hen reeds bij dat eerste bezoek een hevige kamp gestreden, een zware slag geleverd die wel niet beslissend was geweest, doch waarbij het meeste voordeel toch aan den kant des bezoekers was. Overman althans gevoelde na diens heengaan, dat hij terrein verloren had, dat de grond onder hem wat losser geworden was, kortom, dat hij in dezen Controleur zijn man gevonden had! Dat besef doorgloeide zijn hoofd, brandde hem in de ziel als zelfverwijt en hitste hem op tot nieuwen strijd. Het was ook hatelijk zijn gevestigde overtuiging en daarmede het gansche gebouw zijner schoone theorieën, de vrucht van zoovele jaren van diepe overdenking en studie, reeds na één enkele bestorming aan het wankelen te zien gebracht! Hij wilde het verlorene herwinnen en ging daarom - o, wonder! - een contra-visite brengen in de Controleurswoning, wat nog nooit te voren was geschied. Niet de

wellevendheid, de onrust van zijn gemoed dreef hem er heen.

Het was dus voor de tweede maal in een betrekkelijk korten tijd, dat hij de grenzen van Ardhirogo overschreed en zijn tuinpakje verwisselde met de kleeding, die jarenlang had opgeborgen gelegen. De eenvoudige opgezetenen wisten niet wat daarvan te denken en zagen het eenparig als een kwaad voorteeken aan.

Met het vuur van den strijdlust in de aderen trok hij op, maar helaas, die gang werd zijn nederlaag! Hij vond den vijand toegerust met nieuwe wapens en bovendien gesteund door een machtige bondgenoote. De Controleur was gehuwd en zijn jong, lief, beschaafd vrouwtje stond haar man krachtig ter zijde en liet hem geen oogenblik in den steek bij het bevechten der zege. Overman ging van hier strijdend met zich zelve, strijdend tegen dien oproerigen geest, die ongemerkt zijn gemoed was binnengeslopen en zich verzette tegen zijn eenzijdige levensopvatting en overgenomen denkbeelden: die eerste kenteekenen van de aanstaande omwenteling in zijn leven. Dit was nu de tweede maal in een tijdsbestek van slechts weinige weken, dat zijn aanraking met die verfoeide buitenwereld hem een Indische familie deed kennen, wier degelijke hoedanigheden hem eerbied en bewondering afdwongen. Zijn vroegere overtuiging kreeg een gevoeligen knak. Was die Indische maatschappij dan toch niet zoo ‘lellig, zoo vreeselijk lellig,’ als hij gemeend

had? Waren dan niet al haar leden onbeteekenende, kleinzielige wezens zijner onwaardig? Had hij zich dan zoo vergist in zijn eensluidend oordeel over hen allen? Of was het enkel bloot toeval geweest, dat hem juist met die beide achtenswaardige families in aanraking moest brengen, wellicht de eenige, waarop de Indische samenleving kon bogen?

De partijen waren nu ongelijk geworden en zoo van twee kanten aangevallen en bestookt, kon Overman zijn stelling op den duur niet verdedigen, zijn denk- en levenswijze niet blijven handhaven; want hij liet het niet bij deze enkele beleefdheidsvisite. Hij keerde terug naar de Controleurswoning telkens en telkens weer. Een geheimzinnige macht dreef hem er heen en hij was er altijd een welkome gast, spoedig zelfs een vertrouwd huisvriend, dien men met weldaden overstelpte, met hartelijkheid overrompelde. Was het te verwonderen, dat hij onder den heilzamen invloed van dit waardig echtpaar van lieverlede in een ander mensch herboren werd? Men wijzigde zijn ideeën, verruimde zijn gezichtskring, hervormde zijn oordeel. De degelijke en voor hem meer geschikte boeken en geschriften, die men hem ter lezing gaf, droegen daaraan het hunne bij. Zoo werd de kluizenaar gaandeweg aan de maatschappij teruggegeven als een harer meest gevierde en nuttigste leden!

Het ligt voor de hand, dat die overgang geleidelijk had moeten geschieden. De natuur,

ook niet die van den mensch, doet geen sprongen. De Controleur en zijn vrouw begrepen dit even goed en daarom oefenden ze geduld met hem, dien ze onder elkaar hun ‘patiënt’ noemden. Ze gingen dan ook voetje voor voetje voor uit, al was het onder hardnekkig verzet, onder krachtig protest! Hoeveel moeite kostte het hun niet hem zijn eerste stappen te laten doen tot zijn terugkeer in de wereld.

Eens hadden ze logé's, overkomst van dames en heeren uit de hoofdplaats en ze beschouwden dit als een uitnemende gelegenheid om hem een belangrijken stap voorwaarts te drijven. Ze noodigden hem uit tot een kennismaking met hun gasten, doch niet dan na herhaalde aanzoeken gaf hij aan hun roepstem gehoor. Hij gevoelde zich eerst wel wat misplaatst in het vreemde gezelschap, maar spoedig geraakte hij toch op dreef. Toen was het ijs gebroken en maakte hij op allen een aangenamen indruk. Dien dag liet hij zich zelfs overreden, verlokken tot een whistpartijtje voor den volgenden avond, tot datzelfde ‘lellige’ whisten, dat in al de jaren van vrijwillige opsluiting altijd een zijner grootste verschrikkingen was geweest! Hij speelde en de prikkeling van het spel met zijn wisselvallige kansen wekten den ouden hartstocht weder op, die hem in zijn officiersjaren eens bekend had doen staan als den besten speler aan boord en tevens berucht had gemaakt als den grootsten ‘haai.’

Het spel werd hem opnieuw een prikkel

en menigvuldiger nog herhaalde hij zijn bezoeken aan de Controleurswoning, omdat de verleidelijkheid van het ‘partijtje’ hem er heen troonde. Na het vertrek der gasten speelde men met den blinde of de Controleur zorgde voor een vierden persoon. Vaak bleef hij er overnachten, wanneer ze weer een speelavondje hadden gehad en zoo werd daar in het vervolg menige robber afgespeeld!

Het vertrek van Resident Diggels en de aankomst van den nieuwen titularis ging, zooals van zelf oprecht, met receptiën en fuiven gepaard. Men dompelde zich ter hoofdplaatse in die dagen in een maalstroom van allerlei feestgenot. Ter eere van den scheidenden Resident werd een schitterend calicotbal gegeven. Ook Overman was van de partij, al had hij eerst weerstand geboden aan zijn vrienden, die hem er toe aangezocht hadden en hij vermaakte er zich, zooals te voren op de geanimeerde casino-bals der Hofstad. Wel was het hem voor een oogenblik zoo vreemd te moede, toen hij zich weer geplaatst zag in die bedwelmende wereld, die hem herinnerde aan zijn ongebonden levenswijze in Holland en aan zijn val. Maar de animo van het feest verdreef die stemming. De muziek wekte hem op, de oude danslust kwam boven, hij schepte moed en weldra zwierde en zweefde hij onder de paren rond, alsof daar geen Selo-gadja en Ardhirogo tusschen toen en nu lagen.

Qui a bu boira en zoo ging het ook hem.

Eens genoten was de lust voor goed in hem teruggekeerd en men behoefde hem in het vervolg niet meer te bidden of te overreden, wanneer er een receptie ten Residentie-huize of een bal in de Soos was. Het zou zelfs niet lang meer duren of het initiatief zou van hem uitgaan!

Bleef er dan niets van den kluizenaar in hem voortleven? Herinnerde in latere dagen niets meer aan die tusschenperiode in zijn leven?

Toch wel, want al heette hij voortaan in gezelschappen en op partijen ‘een gezellig orang’, in zijn handel en wandel op Ardhirogo kwam nochtans weinig verandering. Het cachet dat die jaren van absolute afzondering zijn bestaan hadden opgedrukt, mocht in lengte van tijd wel ietwat verbleeken, verloren gaan zou het niet. Hij bleef de stille eenzaamheid liefhebben, al zonderde hij zich niet langer van de samenleving af en zijn oordeel over menschen en toestanden behield zijn scherpte van uitdrukking, zonder daarom als vroeger, alle rechtvaardigheid daarbij uit het oog te verliezen. Zijn kennismaking met den arbeid van andere meesters had heilzame gevolgen voor hem, maar toch doofde ze den gloed van zijn vereering voor Multatuli niet; want de werken van dezen grooten denker bleven zijn lievelingslectuur en de studie er van hield niet op een levensbehoefte voor hem te zijn. In het kort hij bleef min of meer een abstract wezen, wiens gezelschap wellicht daarom juist het meest op prijs werd gesteld.

Uit het een en ander volgt, dat er niet de minste wijziging werd aangebracht in zijn beheer over Ardhirogo. Zijn aanraking met de buitenwereld veroorzaakte ook geen verkoeling in zijn liefde en hulpvaardigheid voor zijn opgezetenen als voor den Javaan in het algemeen, want die attractie voor het overheerschte ras kwam voort uit zijn goed hart en werd voortdurend aangewakkerd door de lezing van Multatuli's geschriften. En de bevolking, die in spanning de toekomst had ingeblikt, omdat haar eenvoud in al dat reizen en trekken van haar heer en weldra ook in de herhaalde bezoeken van vreemdelingen op den grond van Ardhirogo slechts de voorloopers van het noodlot zag, dankte den hemel, toen niettegenstaande al die bedenkelijke verschijnselen het geluk en de voorspoed toch niet van haar afweken en op de onderneming alles bij het oude bleef.

Alles? Neen niet alles, want iets was er, waarmede Overman voor eens en voor altijd brak. Hij staakte plotseling den sluikhandel in koffie, dien hij sedert jaren op groote schaal had gedreven met de intentie den ‘verdrukten’ Javaan de behulpzame hand toe te steken tegenover het schandelijk afpersingssysteem der Gouvernements-koffiecultuur, zooals hij het noemde. Het was niet uit vrees voor een gerechtelijke vervolging noch uit beleefdheid voor zijn vriend den nieuwen Controleur van Tjiworo, dat hij daarmede ophield. Hij deed

het uit overtuiging. We constateeren dit feit met groote vreugde! Zijn omgang met de respectabele Controleursfamilie en haar opvatting over menschen als over toestanden en zaken, leidden hem tot ernstige overweging met zichzelven. De wisseling van gedachten over allerhande onderwerpen met anderen, zoo in de Controleurswoning als elders, veroorzaakte menigmaal botsingen van denkbeelden en brachten hem meestal tot nieuwe begrippen, tot betere inzichten. Aan die besprekingen was het hoofdzakelijk te danken, dat hij de dwaling van zijn strafbaar optreden tegenover het Gouvernement leerde inzien en tot algeheelen inkeer werd gebracht.

Voortaan behoefde Ardhirogo dus niet meer bewaakt te worden. Een cordon van politie omsloot het niet langer en geen spionnen lagen er meer in hinderlaag. Smokkelaars toch werden hier nooit meer gezien of het moesten de stoute bewoners van het Hemelsche rijk zijn, die er nog altijd langs duistere bergpaden en door schier ontoegankelijke wouden heen hun rijke vrachten aan opium van residentie tot residentie smokkelden.

De toestand op de onderneming nam alzoo van toen af een zuiverder karakter aan en daarmede kreeg de naam van Ardhirogo alom een welluidender klank, gelijk ook de geschokte reputatie van den Administrateur zelf. Ook nog in een ander opzicht waren èn onderneming èn beheerder er door gebaat, want door die

aanzienlijke vermindering in jaarlijksche opbrengst aan koffie ging Overman zich nog met des te meer ijver en volharding toeleggen op vermeerdering van eigen productie door het in cultuur brengen van de nog onontgonnen woeste gronden, waardoor de afvoer met iederen oogst toenam en eerlang met vroegere jaren zou equivaleeren.

De nevel van geheimzinnigheid, waarin Ardhirogo tot nu toe gehuld was geweest, loste zich op, omdat niemand meer belang had bij de instandhouding van de legendaire verhalen en verdichtselen, die er zoolang tot ver in den omtrek schrik en angst hadden verbreid. Geen Chinees werd er meer de staart afgesneden of daarmede aan een boom vastgeknoopt door een onzichtbare hand, geen vrouw meer gemolesteerd door een onbekende macht, geen sterveling meer aangerand door booze geesten. Dat alles behoorde weldra tot het verleden. Het geloof er aan verstierf dus, doch de spookgeschiedenissen van Ardhirogo geraakten niet in vergetelheid, want de traditie hield ze in blijvend aandenken, door ze van mond tot mond te laten gaan!

Overmans bestaan was dus niet meer zoo dor en vreugdeloos als vroeger. Zijn reizen naar ‘beneden’ en de bezoeken, die hij van tijd tot tijd van daar ontving, schonken kleur aan zijn leven, afwisseling aan zijn geest. Zijn aard werd levenslustiger, zijn stemming opgewekter en in de volbrenging zijner drukke

bezigheden rolden de dagen toen genoeglijker dan ooit voor hem voorbij en gevoelde hij zich meer nog dan vroeger tot den grond van Ardhirogo aangetrokken. Zijn opgezetenen bleven hem huldigen over zijn wijze bestiering, zegenen om zijn weldaden en de sympathie, die hij hun toedroeg. Hij bleef hun aller vader, de belichaamde geest van Multatuli in Max Havelaar en Vrijen Arbeider.

De zorg voor Djiwa's kind gedurende haar gevangenschap was mede een nieuwe opwekking in zijn leven. Hij omringde de kleine Kromo met liefde, die in den koesterenden gloed zijner vaderlijke bezorgdheid welig bloeide naar lichaam en geest. Overman volbracht dus wat hij der arme moeder beloofd had. Hij verzorgde haar knaapje als zijn eigen kind met wijze toegenegenheid.

Aanvankelijk had hij het plan opgevat den snaakschen jongen een Europeesche opvoeding te doen erlangen, maar na rijke overwegingen was hij hiervan teruggekeerd. Hij zag in, dat hij daardoor een groote verantwoordelijkheid op zich zou nemen. Immers dan zou hij voor de geheele opleiding en de gansche toekomst van het kind dienen zorg te dragen. En die taak durfde hij niet op zich te nemen uit vrees haar wellicht niet te zullen of kunnen volbrengen. Dan zou Kromo opgroeien tot een van die wezens, waaraan de Indische maatschappij zoo overvloedig rijk is, van die volbloed sinjo's die den weg van schande en verderf

opgaan en in de kampong voor het licht wegschuilen om in de duisternis te kunnen voortwoekeren. Die wezens zijn de slachtoffers van het concubinaat en tot hen mocht Kromo niet behooren. Hij moest gelukkig worden, onbekend blijven met het geheim zijner geboorte en daarom voedde Overman hem op volgens den landaard zijner Moeder, vrij van elk tintje van Europeesche beschaving. En toen hij twee jaren later hem als een welopgevoed, veelbelovend Javaansch knaapje weer afstond, dankte de bewogen Moeder hem met tranen in de oogen, dat hij het kind niet van haar vervreemd had.

Het ging hem niet aan het hart het kind weer te moeten missen, al gevoelde hij zich er ook nog zoo aan gehecht. Met groote vreugde gaf hij het terug aan haar, die er zulke dure rechten op had. Het bleef bij hem en hij zou het nooit uit het oog verliezen, maar het met teeder welgevallen in zijn groei en ontwikkeling blijven gadeslaan.

En in die belangstelling mocht zich ook de Moeder blijven verheugen, zij, het weerlooze, maar kloeke meisje dat niet te gronde werd gericht door het geweld uit boosheid van begeerten tegen haar gepleegd noch door de stormen, die over haar jeugdig leven waren heengegaan; zij, Djiwa, wier naam ziel beduidt en wier gansche wezen ziel was!